

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra výtvarné výchovy

Bakalářská práce

Prachatice, město gotické a renesanční
Praktický kurz výtvarné výchovy pro žáky II. stupně ZŠ

Prachatice, Gothic and Renaissance city
A practical art course for secondary school pupils

Vypracoval: Stanislava Kopáčková
Vedoucí práce: PhDr. Viktor Kubík, Ph.D.

České Budějovice 2014

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 28. 4. 2014

.....

Podpis studenta

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Viktoru Kubíkovi, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce a také za jeho nehynoucí trpělivost, obětavou podporu, inspiraci a cenné rady.

Dále bych chtěla poděkovat celé své rodině za podporu projevenou během psaní této práce, především pak Františku Zíkovi, mému životnímu partnerovi, za to, že má vždy pochopení pro mé pošetilosti. Zvláštní poděkování patří paní Miladě Havelkové.

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce sestává ze dvou částí. První sleduje orientační přehled historie města Prachatic v období gotiky a renesance, a to v kontextu místních nejdůležitějších památek v těchto slozích, dále základní jevy středověkého a raně novověkého života konkretizované na reálie Prachatic, včetně kulturně historických souvislostí každodennosti měšťanstva té doby (především obchod na Zlaté stezce a s tím související ekonomické vazby na rozvoj města, architektura, politika, obranná strategie města). Druhá část se věnuje didaktické transformaci získaných informací pro žáky druhého stupně ZŠ. Obsahuje naznačení možností výuky sledované problematiky, s návrhem metod zaměřených na rozvíjení kreativity, estetické citlivosti, vnímavosti a komunikačních dovedností žáků. Zaměřuje se především na metody v běžné praxi méně často využívané (hra na průvodce, dramatické výstupy) a také na metody spojené s moderními informačními technologiemi (práce s fotografií) a zkoumá jejich možnosti. K práci je připojena obrazová příloha.

Klíčová slova: Prachatic, Zlatá stezka, gotika, renesance, architektura, metoda, fotografie.

Abstract

The present thesis consists of two parts. The first follows the approximate overview of the history of Prachatic during the Gothic and Renaissance in the local context, the most important monuments in these styles, basic phenomena of the medieval and early modern life in Prachatic, including cultural and historical context of the everyday life of the bourgeoisie of the time (mainly tradings on The Golden Path and it's association to economics of the city development, architecture, politics, city defense strategy). The second part is devoted to teaching the transformation of the information obtained for the second stage of primary school pupils. It contains some possibilities of learning of the issue, with the proposal of methodologies aimed at developing of creativity, aesthetic sensitivity, responsiveness and communication skills of the students. Primarily it focuses on less used methods in general practice (game guide, dramatic outputs) and also on the methods associated with modern information technologies (work with photos) and examining their options. In the end of thesis is also attached illustrated appendix.

Key words: Prachatic, The Golden Path, Gothic, Renaissance, architecture, method, photograph.

Obsah

1. ÚVOD.....	6
2. ORIENTAČNÍ PŘEHLED HISTORIE PRACHATIC.....	10
2. 1. Zlatá stezka.....	10
2. 2. Osada Staré Prachatice.....	17
2. 3. Kostel sv. Petra a Pavla ve Starých Prachaticích.....	18
2. 4. Vznik gotického města Prachatice a jeho stavební rozvoj.....	20
2. 5. Děkanský kostel sv. Jakuba Většího.....	25
2. 6. Prachatice druhé poloviny 14. století.....	30
2. 7. Prachatice a husité.....	31
2. 8. Městské brány a opevnění.....	33
2. 9. Urbanistické řešení Prachatic.....	35
2. 10. Prachatice za dob Rožmberků a do třicetileté války.....	36
2. 11. Stará radnice, Velké náměstí č. p. 1.....	41
3. DIDAKTICKÁ TRANSFORMACE ZÍSKANÝCH INFORMACÍ PRO ŽÁKY II. ST. ZŠ.....	49
3. 1. Úvodní východiska k pedagogické praxi.....	49
3. 2. Prachatice, předmět studia nebo prostředek poznání?.....	52
3. 2. 1. Vycházka a její možnosti.....	52
3. 2. 2. Dramatický výstup ve výtvarné výchově.....	53
3. 2. 3. Moderní technologie ve vyučování výtvarné výchovy.....	56
3. 2. 4. Fotografie ve výtvarné výchově.....	59
4. ZÁVĚR.....	62
5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	64
6. SEZNAM VYOBRAZENÍ.....	69
7. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	71

*Motto: „Naši učitelé nesmějí být podobni sloupům u cest, jež pouze ukazují,
kam jít, ale samy nejdou.“*

Jan Amos Komenský

1. ÚVOD

Téma mé bakalářské práce se zabývá městem Prachatice a didaktickým pohledem na to, jak zprostředkovat jeho historii období gotiky a renesance starším žákům základních škol v rámci výtvarné výchovy, a to i prostřednictvím zdejších dochovaných uměleckých děl. Tato volba padla nikoliv náhodně, avšak zcela záměrně.

Pokud lze studenty pedagogických fakult považovat za pomalu nastupující generaci nových pedagogů připravujících se na výkon své práce, je jasné, že témata jejich závěrečných prací budou volena s maximálním ohledem na jejich užitečnost pro budoucí povolání a jejich využitelnost v něm.

Z tohoto důvodu je mým cílem se co nejlépe seznámit s vybraným památkovým celkem v Prachaticích a systematicky se tak připravovat na své případné uplatnění ve zdejších vzdělávacích institucích. Považuji to za určitou profesní povinnost a odpovědnost vůči svému okolí. Není snad větší ostudy, než když učitel prokáže neznalost základních místně-historických reálií. Tato skutečnost by neměla být chápána jako Damoklův meč, ale jako zdravá motivace užitečného pedagoga.

Hlavním tématem předkládané práce je problém, jak pro dnešní mládež připravit hodiny obsahově kvalitní, poutavé a zároveň výchovně efektivní. Stejně jako se vyvíjí lidstvo, vyvíjí se i vyučovací metody. Pedagogická praxe základního školství prodělala za posledních dvě stě padesát let mnoho zásadních změn. Srovnáme-li výuku z období počátku českého národního obrození a z poč. 21. století, proměna se zdá být až neuvěřitelná. Rozdíl je dán nejen kulturně historickými faktory - transformací feudálního společenství v společnost občanskou, vývojem české státnosti, rozvojem vědy a techniky či změnami českého jazyka, ale i zásadním přehodnocením přístupu naší společnosti k dítěti a jeho potřebám obecně.

Výrazné rozdíly vyplývají i ze srovnání dvou po sobě jdoucích generací. Děti narozené po polovině šedesátých let 20. stol. nastupovaly do základních škol na začátku let

sedmdesátých. Tato generace dnešních padesátníků se tedy na základní škole setkala s metodami výuky zavedenými a schvalovanými totalitním režimem. Potomci této generace, tedy děti narozené přibližně v devadesátých letech 20. stol., už ale nastupovali do základních škol demokratického státu. Je tedy zřejmé a poměrně snadno ověřitelné, že zkušenosti se základní školou takových rodičů a jejich dětí, budou značně odlišné.

Mění se role učitele i postavení žáka. Mění se výukové metody a učitel musí reagovat na mnohem více aspektů najednou: moderní technika, nové formy hodnocení, způsob komunikace s dětmi a jejich rodiči, způsob předávání informací, vědomostí a dovedností vůbec. Děti už si dávno nevedou jen „čtenářské deníčky“ a učitele naopak nezajímá už jen „Co tím chtěl básník říci?“. Žáci mají ve škole možnost svobodného vyjadřování, což koresponduje se současným trendem ve výuce; cílem procesu vzdělávání je předat žákům spektrum schopností a dovedností, nikoliv vybavit je pouze „hotovými“ znalostmi. Pomalu odeznívá memorický přístup edukace a důraz se přesouvá na prezentační schopnosti žáka a na jeho aktivní přístup k učení. Škola by měla být aktivním místem v neustálém pohybu.

Se současnou učitelskou praxí na základních školách se pojí i určitá negativa, jež je nutné mít na zřeteli a držet je pod kontrolou: především velmi nebezpečná vzájemná agresivita dětí, která se může stupňovat v šikanu, agresivita vůči učitelům, drzost nebo nezáměr dětí. Učitel musí být připraven zvládat náročnější situace a snažit se být mnohem pružnější, vynalézavější a poutavější, nevystačí si s pouhým odříkáním obsahu učebnice. Hledání nových prostředků a metod výuky považuji za velmi aktuální téma. Je třeba být si vědom rozdílu mezi povoláním a posláním.¹

Není cílem této práce zde konfrontovat váženost učitelství dříve a nyní, nebo porovnávat výukové metody dříve a nyní, to jsou témata sice zajímavá a jistě plodná a hodna většího prostoru, ale v tuto chvíli pro sledovaný obsah práce zavádějící. Soustředím se na praktické hledání odpovědi pro nesnadný úkol: jak moderně připravit hodiny výtvarné výchovy, aby byly zajímavé, kvalitní a s uspokojivými výsledky. S respektem se lze poučit z toho, co v minulosti fungovalo a pro to, co se neosvědčilo nebo je dnes již disfunkční, je nutné hledat moderní kreativnější řešení. Nové metody by měly vzbuzovat a udržovat zájem žáků a podporovat jejich kreativitu, estetické cítění i komunikační dovednosti. V souladu

¹ Tato problematika viz: PETTY, Geoffrey: *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2013.

FISHER, Robert: *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. Praha: Portál, 2004.

s tím by také měly dětem vhodnou formou prostředkovat adekvátní zdůvodňující znalosti; bez základních umělecko-historických faktografických informací by bylo vzdělávání dospívající mládeže stěží proveditelné a jeho výsledek přinejlepším polovičatý.

První teoretická část práce bude sledovat areál Prachatic a podá orientační přehled historie města v období gotiky a renesance, a to v kontextu místních nejdůležitějších památek v těchto slozích. Předloží klíčové dědictví z oblasti umění, architektury a urbanismu. Práce dále přiblíží základní jevy středověkého a raně novověkého života konkretizované na realie Prachatic, včetně kulturně historických souvislostí každodennosti měšťanstva té doby, zahrne tedy především obchod na Zlaté stezce, politiku a obrannou strategii města.

V rámci gotiky práce nejprve představí kostel sv. Petra a Pavla ve Starých Prachaticích. Jedná se o jednu z nejstarších jihočeských staveb a úzce souvisí s počátky Prachatic.² S nejranějšími dějinami města je také těsně spjata výstavba děkanského kostela sv. Jakuba Většího, které se práce věnuje následně. Jeho založení a stavební rozvoj totiž přímo odráží kulturně-historický vývoj města. Předěl gotiky a nastupující renesance práce dokládá stavebním průzkumem původního i stávajícího městského opevnění; pozornost je věnována rovněž vstupním branám Horní - Pasovské a Dolní - Písecké. Ekonomický rozmach města v době renesance práce přibližuje na příkladu staré radnice na Velkém náměstí. Rozkvět zde ilustruje především její velkorysá fresková výzdoba a palácová dispozice. Cílem výběru je obsáhnout nejdůležitější místní stavební památky sakrální, fortifikační i světské, a to s ohledem na jejich kulturně-výpovědní hodnotu o daném období, resp. slohu.

Periodizační rámec práce si vytyčuji orientačně od počátku 11. století až do roku 1620, tedy od nejstarších zpráv o obchodní stezce z Pasova do Čech až po bitvu na Bílé hoře, čili až po rudolfínskou pozdní renesanci končící tímto rokem. Pro úplný obraz historie Prachatic považuji za nutné posunout periodizační rámec hlouběji do historie, do období, které sice ještě zdaleka nezahrnuje počátky gotiky, ale za to zohledňuje rozvoj důležité německo-české obchodní trasy a posléze i nejranější počátky Prachatic. Proto si jako východisko své práce vybírám časovou vrstvu již 11. století, byť toto období předcházející gotice hodlám zmínit

² Viz KUTHAN, Jiří: *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století*. České Budějovice: Růže, 1977. s. 26, také viz chronologickou tabulku na s. 148.

čistě jen v hrubém nástinu pro orientaci a úplnost, práce bude zaměřena především na gotiku a renesanci v Prachaticích.

Druhá část bakalářské práce bude zaměřena pedagogicky. Jejím cílem bude sestavit v rámci formálně přípustných postupů vlastní didaktickou transformaci tématu gotiky a renesance na příkladu památek v Prachaticích, a to pro účely výuky žáků druhého stupně základních škol. Tento oddíl bakalářské práce obsáhne naznačení možností výuky sledované problematiky, s návrhem metod zaměřených na probuzení a rozvíjení kreativity žáků. Zahrne i možnosti využití moderních technologií ve výuce (např. osobní počítače, fotoaparáty, dataprojektory, mobilní telefony, aj.) a také nastíní tematický plán. Mezi metody, které práce bude postupně analyzovat, patří např.: krátký výstup jednotlivce či menší skupinky před třídou, divadelní vystoupení, pořizování a další úpravy fotografií.³

V závěru své práce připojím obrazovou přílohu, kde budou prezentovány památky Prachatic, o nichž práce pojednává.

³ VANČÁT, Jaroslav: *Tvorba vizuálního zobrazení: gnozeologický a komunikační aspekt výtvarného umění ve výtvarné výchově*. Praha: Karolinum, 2000.

VANČÁT, Jaroslav: *Výchova k tvořivosti ve školním vzdělávacím programu*. Praha: EduArt, 2007.

<http://www.vzdelani21.cz/> [23. 9. 2013]

2. ORIENTAČNÍ PŘEHLED HISTORIE PRACHATIC

2. 1. Zlatá stezka

Práce bude sledovat nejen rozvoj městské zástavby, ale i několika významných spojujících cest. Postupně vysvětlím, že právě ty budou pro celý vývoj klíčové, neboť počátky města Prachatice jsou nutně vázány na důležité obchodní trasy, které podmínily samotný vznik a rozvoj města. Jako první se budu věnovat cestě nejvýznamnější, tzv. Zlaté stezce.

Dostí náročným terénem šumavských hvozdů musela na německé i české straně vést nejpozději začátkem 11. století, ale pravděpodobně ještě mnohem dříve, obchodní stezka.⁴ Nejstarší nepřímou zmínku o Zlaté stezce dokladují F. Kubů a P. Zavřel listinou římského krále Jindřicha II. ze dne 19. dubna 1010,⁵ ve které tento král daruje ženskému klášteru Niedernburg v Pasově mýtní poplatky vybírané při cestě do Čech.⁶ Později věnoval obdobné poplatky na cestě z Prachatic do Pasova český král Vratislav II. pražské vyšehradské kapitule, darovací listina z roku 1088, která by měla tento fakt dokládat, je však považována za falzum z 12. století.⁷ J. Kuthan zastává názor, že „vyšehradská kapitula držela práva a příjmy plynoucí ze Zlaté stezky v Prachaticích snad už v 11., bezpečně však ve 12. století.“⁸

První český král, Vratislav II., zřídil roku 1070 na svém sídle na Vyšehradě při kostele sv. Petra a Pavla tzv. kolegiátní kapitulu.⁹ Tento církevní úřad založil proto, aby se mocensky ohradil proti svému vlastnímu bratrovi Jaromírovi, tou dobou pražskému biskupovi, čehož zdárně docílil zejména tím, že ji obdařil velkým majetkem plynoucím např. z pravidelných poplatků, nemovitostmi a možná nejdůležitějším faktem: kapitula se zodpovídala přímo

⁴ Existuje domněnka, že trasy Zlaté stezky užívali již pravěcí lidé. Viz: PREIDEL, Helmut: *Germanen in Böhmen im Spiegel der Bodenfunde*. Reichenberg 1927, str. 57. Tento zdroj je citován z: KUBŮ, František; ZAVŘEL, Petr: *Zlatá stezka: Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty 1. Úsek Prachatice - státní hranice*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2007. s. 19. Podrobněji o využívání Zlaté stezky v pravěku, osídlení a dalších výzkumech týkajících se pravěku viz: tamtéž, kap. *Možné využití prachatické větve Zlaté stezky*, s. 31-38.

⁵ Vydáno v Řezně 19. 4. 1010; Bavorský Hlavní státní archiv v Mnichově, Kaiserselekt č. 264; RBM I, č. 87, s. 37; MGH D H II, č. 217, s. 253. Tento zdroj je citován z: KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 19, pozn. č. 2.

⁶ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 19.

⁷ Tamtéž, s. 19.; viz pozn. č. 3, která uvádí zdroj RBM I, č. 175, s. 77-80; CDB I, č. 387, s. 371-386.

⁸ KUTHAN 1977, s. 15, viz též poznámku č. 40, s. 16, která uvádí zdroj CDB I, č. 387, str. 386. Kuthan zde datuje padělek do první poloviny 12. stol.

⁹ Pozn.: Tou dobou byl kníže, korunován na krále byl až v r. 1085, a to za pomoc římskému císaři při dobývání Říma roku 1083. Viz BLÁHOVÁ, Marie; FROLÍK, Jan; PROFANTOVÁ, Naďa: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek I. do roku 1197*. Praha, Litomyšl: Paseka, 1999. Kapitoly věnované Vratislavu II.

papežskému stolci.¹⁰ Vznikla tak protiváha vůči pražskému biskupství a svatovítské kapitule. Zároveň si tímto krokem do budoucna políčil na dobré vztahy s církevními hodnostáři, neboť o generace později „*vyšehradská kapitula patřila k nejbohatším pozemkovým vlastníkům v zemi, patřilo jí např. město Prachatice.*“¹¹

Vyšehradská kapitula hraje v počátcích města Prachatice významnou roli, zde, v okolí Prachatic, v poměrně řídké osídleném prostředí drsné šumavské krajiny, vybudovala rozsáhlý majetkový komplex a spravovala ho až do husitských válek na poč. 15. stol.¹² Podíváme-li se na etymologický původ jména Šumava, který spočívá v praslovanském slově „*šuma*“¹³, což se překládá jako hvozd, hustý les, dovedeme si představit, po jak náročné trase se museli tou dobou obchodníci pohybovat.

Zlatá stezka je komunikační systém s dlouhým vývojem a postupně procházela změnami trasy. Na charakter trasy mělo vliv např. zhoršení počasí v celé Evropě a v jeho důsledku rozšíření bažinatých pásem na některých jejích úsecích, které bylo tedy nutné přeložit jinam.¹⁴ Toto je však jen jeden ukázkový faktor z mnoha dalších (v důsledku přeložení trasy vznikly před rokem 1359 Volary, z nichž se později stalo největší soumarské sídliště na české straně Zlaté stezky).¹⁵ Nejstarší a nejvýznamnější částí Zlaté stezky je právě prachatická větev s konečnou mezní stanicí v osadě vyšehradské kapituly v Prachaticích (myslí se tím dnešní ves Staré Prachatice; město Prachatice v dnešním slova smyslu vzniklo o něco později, viz níže) na české straně a v Pasově na německé straně.¹⁶ Jak již bylo řečeno, stezku spravovaly dvě církevní instituce: na české straně vyšehradská kapitula (až do první čtvrtiny 15. stol.) a na německé straně tuto funkci zastával klášter Niedernburg.

Prachatická větev se nazývá Dolní Zlatá stezka, od počátku 14. stol. je doložena tzv. Střední Zlatá stezka (spojovala Pasov s Vimperkem) a v polovině 14. století vznikla tzv.

¹⁰ K dějinám vyšehradské kapituly viz: BLÁHOVÁ/FROLÍK/PROFANTOVÁ 1999, s. 426-428; obecně též HUBER, Jiří (eds.): *Královský Vyšehrad: sborník příspěvků k 900. výročí úmrtí prvního českého krále Vratislava II. (1061 - 1092)*. Praha: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla, 1992.

¹¹ viz <http://cs.wikipedia.org/wiki/Vyšehrad> [7. 4. 2013]

¹² KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 19.

¹³ LUTTERER, Ivan; ŠRÁMEK, Rudolf: *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod: nakladatelství Tobiáš, 1997. s. 253.

¹⁴ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 39.

¹⁵ Tamtéž, s. 39

¹⁶ Tamtéž, s. 19.

Horní Zlatá stezka (zajišťovala spojení Pasov - Kašperské Hory).¹⁷ Dvě nově vzniklé trasy zajišťovaly obchodní spojení s Podunajím jihozápadním Čechám, ale Prachatičtí se k nově vzniklým větvím nestavěli kladně, museli se totiž tím pádem dělit o zisky plynoucí z české části Zlaté stezky, dokonce se snažili sabotovat výstavbu hradu Kašperka,¹⁸ který byl určen k její ochraně. Obávali se, aby např. vimperská větev nezískala dokonce ještě významnější podíl na dovozu soli z Pasova. Spory nakonec rozřešil až král Václav IV., rozhodl se regulovat dovoz soli na vimperské větvi.¹⁹

Obchod na Zlaté stezce dosahuje svého vrcholného období ve 13. a 14. století, po husitských válkách lze za vrchol považovat především 16. století.²⁰ Ve vrcholném a pozdním středověku vypadala trasa prachatické větve Zlaté stezky následovně: Pasov → Strasskirchen → Waldkirchen (stal se nejvýznamnějším soumarským sídlištěm prachatické větve Zlaté stezky na německé straně)²¹ → Fürholz → Grainet → Bischofsreut → České Žleby → Volary → Blažejovice → Albrechtovice → Libínské Sedlo → Prachatice.²² Ve 14. století měla Zlatá stezka pro Čechy význam mezinárodní dopravní spojnice, z dobových zápisů to dosvědčují obchodníci z Bavorska, ze Salcburska, z Tyrol, z Korutan, z Itálie, ze Švábska a Švýcarska.²³ Vyšehradská kapitula o své prachatické panství ve 14. století velmi dbala, protože jí vzkvétající obchod na Zlaté stezce přinášel značný zisk.²⁴

Avšak správa Prachatic a prachatické větve Zlaté stezky vyšehradskou kapitulou v roce 1420 zanikla,²⁵ správu nad stezkou i městem přebírají světští vlastníci prachatického panství a město Prachatice.²⁶ V zemi propukly husitské války; jestliže období husitských bojů znamenalo pro Zlatou stezku přerušení předchozího velmi slibného vývoje, pak ani po jejich

¹⁷ Tamtéž, s. 9.

¹⁸ K celé této problematice konkurence mezi prachatickou trasou a zbylými větvemi podrobně viz: tamtéž, zejména s. 23-24, autoři zde rovněž podávají obsáhlý přehled literatury k tomuto tématu.

¹⁹ Tamtéž, str. 24.

²⁰ Tamtéž, s. 9-10. K obchodu na Zlaté stezce obecně také viz: SLÁMA, František, Josef: *Zlatá stezka. Příspěvek k dějinám českého obchodu*, ČČM 11, 1837. s. 152-168. PRAXL, Paul: *Der Goldene Steig: Ein Heimatbüchlein*. Waldkirchen - Ndb., 1959. Posledně zmiňovaná kniha je volně k dispozici ve formátu PDF na webových stránkách pasovské státní knihovny.

²¹ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 17. Autoři zde také uvádějí výčet literatury k danému tématu.

²² Tamtéž, s. 9-10.

²³ Tamtéž, s. 25.

²⁴ Tamtéž, s. 24.

²⁵ Tamtéž, s. 26.

²⁶ Tamtéž, s. 26.

skončení nenastala pro stezku klidná doba.²⁷ Obchodní provoz stezky byl pozvolna obnoven, ale pohybovaly se po ní loupeživé bandy a přepadávaly karavany, dobývaly ochranné hrady (Hus) a znepříjemňovaly život širokému okolí.²⁸ 15. století přineslo řadu sporů, jednak mezi soumary a celními úřady, protože soumaři se snažili používat „zakázané cesty,“ aby unikli celním poplatkům, což vedlo k mnohdy i ozbrojeným potyčkám, odebírání koní i zboží, a zároveň kvůli tomu mezi jednotlivými městy plály četné spory o obchodní práva na Zlatou stezku.²⁹

V roce 1501 přešlo panství Prachatic - Volary do rukou rodu Rožmberků.³⁰ 16. století znamenalo pro Zlatou stezku další vrchol jejího obchodního provozu. „*Soumarský obchod fungoval jako striktně vymíněný, což znamenalo, že každý soumarský kuň musel nést náklad v obou směrech. V Prachaticích platily zásady „náklad za náklad“ a „obilí za sůl,“ které měly zajistit odbyt místních produktů. Tatáž zásada platila i v Pasově a na trasách Zlaté stezky se tak pohybovala pestrá směsice zboží, na jehož přepravě a prodeji zbohatli jednotlivci i celá města. Díky rostoucímu solnému obchodu se město Prachatice stalo jedním z nejvýznamnějších českých měst a dodnes dochovaná velkorysá renesanční výstavba dokládá jeho bohatství ve vrcholném 16. století.*“³¹

Název Zlatá stezka se začal používat přibližně od počátku 16. století. Je zřejmé, že nové přízvisko korespondovalo s její výnosností. Do té doby se používaly názvy jako např.: „prachatická“ (1088 - Pragaticich via), „česká“ (1256 - via Boemorum) nebo „solná“ (1359 - solna czista).³²

Na konci 16. století začal obchod na Zlaté stezce pozvolna upadat, velkou ránou pro provoz ale byla především třicetiletá válka.³³ Obchod silně poklesl a jednotlivé trasy stezky

²⁷ Tamtéž, s. 26. K husitským válkám viz ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek V. 1402-1437.* Praha, Litomyšl: Paseka, 2000.

²⁸ Podrobněji o hradu Hus KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 26.

²⁹ Tamtéž, s. 26.

³⁰ Tamtéž, s. 27. K dějinám rodu Rožmberků viz: FUČÍKOVÁ, Eliška; GAŽI, Martin; LAVIČKA, Roman; PÁNEK, Jaroslav; PAVELEC, Petr; ŠIMŮNEK, Robert: *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami.* Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích: 2011.

³¹ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 27. Viz poznámku č. 40 se zdroji literatury.

³² K vývoji názvů Zlaté stezky viz: tamtéž, s. 23, poznámka č. 19, poznámka rovněž obsahuje odkazy na odbornou literaturu zabývající dopodrobna touto problematikou.

³³ K dějinám třicetileté války viz např.: ČORNEJOVÁ, Ivana a kol.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VIII. 1618 - 1683.* Praha, Litomyšl: Paseka, 2008. BALCÁREK, Pavel: *Ve víru třicetileté války: politikové, kondotíři, rebelové a mučedníci v zemích Koruny české.* České Budějovice: Veduta 2011.

sloužily jako nástupní komunikace císařských oddílů do Čech, soumaři a jejich koně byli využiti pro vojenské účely, díky čemuž postupně většina z nich zchudla. Během války stezka velice zpustla.³⁴

Počátkem 18. století učinili Habsburkové stezce de facto přítrž, protože jejich strategickým rozhodnutím dovážet do Čech sůl výhradně z rakouských salin (patent císaře Josefa I. z 15. října 1706)³⁵ bylo znemožněno dovážet sůl pasovskou.³⁶ Tím pádem Zlatá stezka začala pozbývat svůj význam a pustla. Pro dnešní moderní dopravu se používá vimperská větev, dodnes je to jediné silniční spojení mezi Čechami a Bavorskem v rámci střední Šumavy.³⁷ Prachatická větev, kdysi nejdůležitější část Zlaté stezky, zpustla na úroveň místní spojnice a někde až na úroveň lesní cesty. Ve většině jejího průběhu ji připomínají ji už jen téměř neznatelné stopy v terénu a množství pomístních názvů.³⁸

Tato stezka byla nejstarší známou spojnici Prachatic s okolním světem. Sloužila hlavně k transportu a obchodování se solí, ve středověku jednou z nejdůležitějších komodit.³⁹ Připomeňme, že české země neoplývaly a neoplývají kvalitními nalezišti soli, tudíž bylo a je nutné ji dovážet. Proto se v minulosti cena soli mohla šplhat tak vysoko. Ve směru z Pasova do Čech dovážely vedle soli další obchodní artikl: drahé látky, jižní ovoce, koření, železo, vína a z Prachatic do Pasova se dováželo obilí, slad, chmel, med, máslo, sýry, vlna, kůže, pivo a prachatická pálenka.⁴⁰

Provoz na Zlaté stezce zprostředkovávali soumaři a jejich koně. Koně vezli náklady soli a dalšího zboží a sdružení v karavanách postupovali spolu se svými vodiči po stezce rychlostí asi 20 - 25 km za den. Tento pěší transport vyžadoval po každém úseku někde přenocovat a také průběžně napájet koně. Právě tak vznikla soumarská sídliště Waldkirchen

³⁴ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 28-29.

³⁵ Tamtéž, s. 29. Viz poznámku č. 49.

³⁶ Tamtéž, s. 29-30.

³⁷ Tamtéž, s. 30.

³⁸ Tamtéž, s. 30.

³⁹ Obecně k obchodování se solí ve středověku viz: HOFFMANN, František: *České město ve středověku*. Praha: Panorama 1992, oddíl Hospodářství, zejména s. 172 (mj. zmíněny Prachatice), dále s. 199 (mj. zmíněna Zlatá stezka). KUBŮ/ZAVŘEL 2007 zmiňují ve své knize k obchodu se solí konkrétně na Zlaté stezce literaturu: MESSNER, Paul: *Der Salzhandel auf dem „goldenen Steige“ und die „armen treibenden Säumer“*. MVGD 37, 1899, str. 98-111; KUBITSCHKEK, Rudolf: *Ein alter Bericht über den bayrisch-böhmischen Salzhandel*. *Monatsschrift für die ostbayerischen Grenzmarken* 10. 1921, str. 197-199; GEYER, Otto: *Die bayerische Salzniederlage zu St. Nikola vor Passau*. OG 1, 1957, s. 61-70; GABRIEL, František: *Pasovská sůl v jižních Čechách v 17.-18. století*. JSH 35, 1966, str. 143-157, aj.

⁴⁰ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 22.

(už v 11. - 12. stol.) a Volary (poč. 14. stol.) a pro koně napajedla, kolem kterých byly později založeny osady, např. České Žleby (Böhmisch Röhren, prachatická větev) nebo Žlíbky (Röhrenberg, vimperská větev).⁴¹ Karavany byly v provozu celý rok, ale hlavní sezóny bývaly na podzim a v zimě. Jednak bylo po žních a za druhé, terén byl díky zimou ztuhlému povrchu schůdnější.⁴²

K obraně této komunikace byly postaveny a sloužily hrady a hrádky jako např. Kašperk (postaven 1356, chránil Horní Zlatou stezku), Kunžvart (založen poč. 14. stol., chránil tzv. Střední Zlatou stezku), Stožec (už někdy ve 13. století, zajišťoval ochranu Dolní Zlaté stezky), Hus (kolem 1341, fungoval na Dolní Zlaté stezce), Vimperk (před rokem 1263, zajišťoval bezpečí na Střední Zlaté Stezce) a další. Nebezpečí pro soumary a jejich koně znamenala nejen šumavská krajina sama o sobě (hrozba napadení divokými zvířaty, bažiny, sněhové závěje, husté tmavé lesy, nepřehledné úseky), ale především ozbrojená loupeživá přepadení. Proto bylo nutné karavany vybavit ozbrojeným doprovodem.⁴³

Komplex Zlaté stezky si nelze představovat jako samostatnou entitu obklopenou „vzduchoprázdňem,“ naopak, Zlatá stezka byla coby spojnice součástí ještě většího dopravního systému, a to již evropského významu: „*Hlavní střeoevropské pozemní obchodní trasy vedly severně a jižně od českých hor. Na jihu to byla známá podunajská komunikace Řezno - Pasov - Lince - Vídeň - Pešť, pokračující dále na Balkán a do Konstantinopole. Z ní do Čech odbočovaly dvě trasy. Z Pasova to byla známá Zlatá stezka, po níž soumaři přes šumavské hvozdy, Volary a Prachatice nosili náklady soli, pocházející ze salcburské solné komory... Textil, potraviny, koření a další zboží se obvykle vozily z Lince přes Freistadt na České Budějovice.*“⁴⁴

Přese všechny oslavy, kterých se dnes Zlaté stezce dostává,⁴⁵ je však třeba mít na paměti, že sice z pohledu Čech byla tato komunikace důležitou spojnicí s okolním světem a

⁴¹ Tamtéž, především s. 22-23.

⁴² Tamtéž, s. 22-23.

⁴³ Tamtéž, podrobně s. 23-26; K dějinám Zlaté stezky a bezpečnosti cestujících také viz studii Valentina Schmidta, cisterciáckého kaplana, historika a gymnaziálního učitele: SCHMIDT, Valentin: *Handelswege und Handelscentren in Südböhmen*. Budweis 1901.

⁴⁴ ČORNEJ 2000, s. 41-42.

⁴⁵ Město Prachatice pravidelně pořádá v posledním červnovém týdnu tzv. Slavnosti solné Zlaté stezky, letos se bude pořádat již XXII. ročník. Jedná se o několikadenní kulturně-společenskou open air akci, kde se veřejnosti prezentuje historie města Prachatice. Slavnosti jsou obvykle spojeny s historickým průvodem, řemeslnými trhy, koncerty, divadelními představeními, apod. Podrobně viz oficiální stránka města www.prachatice.cz [8. 3. 2014]

pro město Prachatice měla samozřejmě zcela fatální význam,⁴⁶ ale v rámci Evropy byl její význam v podstatě podružný, byla to pouze a jen odbočka z jedné významné trasy, jak dokládá Josef Macek ve své práci *Jagellonský věk*: „*Pohlédneme-li na hlavní obchodní spoje mezi západoevropskými výrobními centry a východoevropskými trhy, shledáme, že české země leží kolem roku 1500 mimo nejdůležitější cesty... Čechy a Morava ležely na periférii všech živých obchodních spojin, hlavní evropské obchodní tepny pulsovaly mimo české země - tento poznatek je nutno stále zdůrazňovat. Dostáváme tím totiž správný odstup k pohledu na ty obchodní cesty, jež směřovaly do Čech a na Moravu. I když je budeme považovat za významné spoje s evropskými trhy, vždy zůstanou jen druhořadými obchodními cestami - posuzujeme-li je z evropského hlediska a snažíme-li se pomocí nich najít místo pro celkové hodnocení významu českého obchodu... Podobný význam měla pro Čechy tzv. Zlatá stezka, jež v Pasově navazovala na silnice, po nichž se dopravovala do Čech sůl a po níž italské zboží bylo rozváženo do střední a severní Evropy.*“⁴⁷

Tímto se nesnažím deklasovat v jakékoliv podobě projevený zájem o historii a výzkum Zlaté stezky, ale snažím se s udržení jistého odstupu pouze poukázat na reálné širší kulturně-historické spojitosti. Osobně vítám zájem vědecké i laické veřejnosti o historii města Prachatice, pro zajímavost dodávám, že např. v prachatickém muzeu se v rámci univerzity třetího věku (U3V) konají přednášky o Zlaté stezce, na které navazují praktické ukázky výzkumu v terénu Prachatického systému Zlaté stezky. Garantem semestru v tomto akademickém roce 2013/2014 je PhDr. F. Kubů a látku přednáší PhDr. P. Zavřel, tedy renomovaní odborníci na tuto problematiku.⁴⁸

Další cestou, která významně ovlivňovala středověký život v Prachaticích, bylo spojení s Českým Krumlovem. Tato komunikace nabyla na významu za Rožmberské vrchnosti (tedy od roku 1501 a dále, kdy Prachatice přešly do rukou Petra z Rožmberka),⁴⁹ kdy propojovala „*místo správy panství Prachatice-Volary s centrální kanceláří*

⁴⁶ Podrobně ke středověkým komunikacím na území Čech viz: KUTHAN, Jiří: *Středověké komunikace*. In: *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století*. České Budějovice: Růže 1977, s. 18-22.

⁴⁷ MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích 1471-1526. díl I*. Praha: Academia 2001, 2. vydání, str. 125-126.

⁴⁸ Podrobnosti viz www.prachatice.eu [1. 2. 2014]

⁴⁹ O správě Prachatic za Rožmberské vrchnosti podrobně viz: VESELÝ, František: *Prachatice a okolí: všeobecný popis, dějiny a turistický rádce*. Vydáno odborem „Klubu Českols. Turistů“ v Prachaticích. Nákladem Karla Vaňka, knihkupce v Prachaticích. 1924, především str. 67-73. Dále viz: FUČÍKOVÁ/GAŽI/LAVIČKA/PÁNEK/PAVELEC/ŠIMŮNEK 2011.

v *Krumlově*.⁵⁰ Tato komunikace z části kopírovala někdejší Lineckou stezku, další velmi starou obchodní trasu probíhající českým jihem.⁵¹ Spojení s vnitrozemím prostředkovala cesta do Vodňan.

2. 2. Osada Staré Prachatice

Vznik města Prachatice je vázán na existenci dřívější prachatické osady, která se rozkládala na území dnešních Starých Prachatic.⁵² „*Prostor této vsi byl prokazatelně osídlen již v 9. - 10. stol.*“⁵³ Kolonie ležela na obchodní komunikaci (později nazývána Zlatou stezkou) a patřila do struktury dalších raně středověkých osad ležících při této cestě; využívání trasy prachatické větve Zlaté stezky v dobách raného středověku dokládají nejnovější nálezy z prostoru Starých Prachatic.⁵⁴ Pozdější tržní a celní kolonii, možná v 11., ale bezpečně ve 12. stol., spravovala vyšehradská kapitula (viz výše),⁵⁵ není však zřejmá otázka vlastnictví Starých Prachatic v tomto období - zda vyšehradská kapitula byla ve 12. stol. zároveň také majitelem osady.⁵⁶ Tento staroprachatický prostor musel být v první polovině 12. stol. ne nevýznamným bodem na mapě, o čemž svědčí románské založení dodnes zachovalé kamenné stavby kostelíka zasvěceného sv. Petru a Pavlu.⁵⁷ Progresivnímu vývoji osady pak nasvědčuje následná raně gotická přestavba kostela v druhé polovině 13. stol., viz níže. F. Kubů a P. Zavřel navíc poukazují na pravděpodobnou existenci drobného feudálního sídla, coby jakéhosi střediska samosprávy, jehož úkolem bylo vybírat clo a chránit daný prostor, autoři odkazují na archeologické výzkumy, resp. na Nechvátalovu práci *Dvě záchranné akce v Prachaticích*.⁵⁸

⁵⁰ FENCL, Pavel; MAGER, Jan, Antonín; JURČO, Antonín: *Prachatice: obrazy z paměti města*. Vydalo Město Prachatice 2012, str. 31.

⁵¹ K Linecké stezce, obchodu a ke středověkým obchodním cestám viz: MACEK 2001, *díl I.*, s. 113-157.

⁵² KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 37.

⁵³ Tamtéž, s. 49.

⁵⁴ Tamtéž, s. 37.

⁵⁵ KUTHAN 1977, s. 15.

⁵⁶ Tamtéž, s. 25.

⁵⁷ Situaci takto hodnotí Kubů, F. a Zavřel, P. viz: KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 37.

⁵⁸ Tamtéž, s. 37, viz poznámku č. 43.

2. 3. Kostel sv. Petra a Pavla ve Starých Prachaticích

J. Kuthan považuje zmíněný staroprachatický kostel sv. Petra a Pavla za jednu z nejstarších jihočeských sakrálních staveb, její vznik klade do první poloviny 12. stol.⁵⁹ Kostelík dlouhou dobu vyhlížel jako raně gotická stavba s románskými rezidui, což by periodizačně z hlediska rané gotiky v Čechách odpovídalo 13. stol.⁶⁰ Resp. dnešní raně gotická podoba konkrétně u tohoto kostela je z druhé pol. 13. stol., avšak počátkem 70. let 20. stol. zde proběhl stavební a archeologický průzkum (zatím poslední, vedený J. Mukem a K. Reichertovou),⁶¹ o jehož výsledky se J. Kuthan opírá. Tento průzkum odhalil pozůstatky původního románského kostelíka, takže dataci vzniku nejstarších základů bylo nutné posunout do dřívější vrstvy.⁶² V severní zdi obdélné lodi bylo totiž objeveno „románské zdivo staršího kostelíka z rulových kvádrů, kladených v pravidelných řádcích. V pojící maltě bylo výrazně vyznačeno spárování. Část románského zdiva se dochovala i ve východní zdi lodi při severním boku triumfálního oblouku.“⁶³ Sondy odhalily podobu původního románského kostelíka: délka ku šířce obdélné lodi odpovídala poměru 3:2, výška lodi byla téměř totožná se šíří lodi.⁶⁴ Při západní části lodi nebyly zjištěny pozůstatky tribuny, východní část lodi uzavíral čtverhranný presbytář.⁶⁵ Za nápadné prvky J. Kuthan považuje zejména kvádrkové zdivo, pro jižní Čechy ne zcela typické, a typ kněžiště. Nebyly nalezeny žádné neobvyklé příznakové detaily, které by mohly periodizaci přesněji vymezit.⁶⁶

Pokud jde o patrocinium staroprachatického kostela, to už je pro jižní Čechy obvyklejší, v prvních dvou třetinách 12. stol. zde zasvěcení sv. Petru, popř. sv. Petru a Pavlu převládalo.⁶⁷

Z hlediska popisu současného stavu, je sv. Petr a Pavel ve Starých Prachaticích jednolodní kostelík s připojeným menším presbytářem na východě. Co se týče presbytáře, je

⁵⁹ KUTHAN 1977, s. 26, také viz chronologickou tabulku na s. 148.

⁶⁰ K české architektuře období rané gotiky podrobněji viz: KRATOCHVÍL, Petr (ed.) a kol.: *Velké dějiny země Koruny české. Tematická řada Architektura, sv. I.* Praha, Litomyšl: Paseka, Artefactum 2009.

⁶¹ Po tomto výzkumu z roku 1971 se zatím žádný další nerealizoval. Podrobné informace k tomuto výzkumu viz: MUK, Jan; REICHERTOVÁ, Květa: článek *Stavební a archeologický průzkum v kostele sv. Petra a Pavla ve Starých Prachaticích*. In: *Časopis státní památkové péče* 32, číslo 4. Praha: NPÚ 1972. str. 218.

⁶² KUTHAN 1977, s. 26.

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Tamtéž.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Tamtéž.

opatřen sanktusovou vížkou a zaklenut dvěma poli žebrové křížové klenby. Ke kněžišti přiléhá sakristie čtvercového půdorysu (viz obr. č. 3). Stavbě výškově dominuje západní zvonová věž, která byla ke kostelu přistavěna v 16. století, završuje ji střecha jehlanového tvaru. Fasáda kostela je vyvedena ve světle červené cihlové barvě, věžička je bílá. Stavbu obklopuje městský hřbitov (viz obr. č. 2).

Kostel prošel v 18. stol. barokními úpravami, na stavbě došlo ke zbarokizování zejména interiéru. Avšak k dnešku má interiér opět podobu gotickou. Úpravy zasáhly rovněž zvonovou věž - v roce 1756 byla opatřena střechou ve tvaru hrušky, tato byla nicméně změněna v roce 1891 na dnešní jehlanovou.⁶⁸ V interiéru se nalézají částečně odhalené kvádrkové zdivo na severní stěně. Presbytář kostela je bohatě zdoben gotickými nástěnnými malbami, levé zdi presbytáře = severní stěně dominuje nyní zrestaurovaná freska s výjevem Posledního soudu z 16. stol. (viz obr. 5b),⁶⁹ na této evangelijní straně se rovněž nalézají jednoduchý, do ostrého úhlu vybíhající sanktuář s gotickou mřížkou (viz obr. č. 5c). Interiér kostela je celkově laděn do stylu gotiky a citlivě ho doplňuje dřevěný mobiliář, trámový záklopový strop a na západní straně dřevěná konstrukce tribuny nesená čtyřmi dřevěnými pilíři. Dle mého názoru současná situace působí velice příjemným, klidným, meditativním dojmem, smím-li si dovolit srovnání s předchozí barokní variací dostupnou z dobových fotografií (viz obr. č. 4 a 5a).⁷⁰

Sv. Petr a Pavel ve Starých Prachaticích, díky dochované části původního kostela nyní nejstarší prachatická stavba, je plně funkční a konají se v něm bohoslužby; spadá coby filiální pod římskokatolickou farnost Prachatice - Staré Prachatice jsou přifařena obec,⁷¹ jeho vlastníkem je v současnosti město Prachatice.⁷² Kostelík s městem Prachatice spojuje Svatopetrská cesta, lemovaná Božími muky a kapličkami, tato pěší komunikace je součástí naučné stezky vedoucí okolo města.

⁶⁸ Ke stavebnímu vývoji kostela podrobně vedle KUTHAN 1977 a MUK/REICHERTOVÁ 1972 viz rovněž: MAREŠ, F.; SEDLÁČEK, J.: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese prachatickém*. nákladem Archeologická kommise při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění: Praha 1913, str. 288-305.

⁶⁹ MAREŠ, František; SEDLÁČEK, Jan: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese prachatickém*. nákladem Archeologická kommise při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění: Praha 1913, s. 293.

⁷⁰ Tamtéž.

⁷¹ viz Biskupství českobudějovické - oficiální stránky českobudějovické diecéze: www.bcb.cz [8. 3. 2014]

⁷² viz oficiální stránky města www.prachatice.cz [8. 3. 2014]

Sledovaná sakrální budova sice nedosahuje nikterak závratných rozměrů, naopak, hmota stavby vyhlíží drobným, střízlivým dojmem, ale kostelík přesto působí díky své poloze téměř monumentálně: s jistou elegancí se tyčí na vrcholu poměrně příkrého kopce a před ním se široce rozvírá krajina povodí řeky Blanice (viz obr. č. 1b). Při pohledu s odstupem, ze severovýchodu, mu navíc kulisu tvoří tmavé lesy hory Libín (viz obr. 1a). Současná decentní barevnost objektu příjemně ladí s okolím. Toto hodnocení vychází z mých vlastních dojmů a je samozřejmě čistě subjektivní, nicméně mě vede k určitému pochopení, domněnce, proč asi středověcí lidé situovali svůj kostelík právě na takto exponované místo. Naproti tomu, vedle estetických záměrů se mohou nabízet i praktické důvody, proč situovat kostel i s osadou na vršek kopce, které mohli zakladatelé sledovat, např. lepší ochrana a obrana. Toto je však pouze má vlastní domněnka, nikoliv obecně platný závěr.

2. 4. Vznik gotického města Prachatic a jeho stavební rozvoj

Nynější staroprachatická osada během 13. století nezvládala nápor vzrůstajícího obchodu, její poloha totiž neumožňovala další rozšíření ani proměnu v sídliště městského typu,⁷³ v důsledku čehož, pravděpodobně po roce 1310,⁷⁴ bylo založeno asi o jeden kilometr jižněji nové město, kam vyšehradská kapitula přenesla své správní centrum.⁷⁵ Mělo předchozí kolonii nahradit a stát se obchodním střediskem odpovídajícího formátu.⁷⁶ Lokátoři města zvolili prostor v kotlině pod vrchem Libínem, pro soumary tím tedy odpadlo stoupání do Starých Prachatic v závěru jejich cesty. Od založení města začala původní víska ztrácet svůj význam a od roku 1370 je zmiňována již jako Staré Prachatice.⁷⁷

Novější záchranný archeologický průzkum, který probíhal v Prachaticích na Velkém náměstí od května do října roku 2000 v rámci celkové rekonstrukce Velkého a Kostelního

⁷³ KUBŮ, František: *Historie města*, s. 13. In: FENCL, Pavel (red.): *Prachatice*. Prachatice: Město Prachatic, 2005.

⁷⁴ Přesné datum založení města není známo, není k dispozici žádný přímý doklad - zakládací listina, zápis v kronice, apod. Město založeno po roce 1310, uvádí: WIRTH, Zdeněk (red.): *Umělecké památky Čech*, sv. I. Praha: nakladatelství ČSAV 1957, s. 617.; POCHE, Emanuel (red.): *Umělecké památky Čech*, sv. III. Praha: Academia, 1980, s. 149. Město založeno koncem 13. stol., uvádí popularizující publikace: FENCL/MAGER/JURČO 2012, s. 37.

⁷⁵ KUBŮ, František: *Historie města*, s. 13. In: FENCL 2005.

⁷⁶ FENCL, Pavel; MAGER, Jan, Antonín: *Rozvoj městské zástavby*, s. 37. In: FENCL/MAGER/JURČO 2012.

⁷⁷ KUBŮ, František: *Historie města*, s. 13. In: FENCL, Pavel (red.): *Prachatice*. Prachatice: Město Prachatic 2005.

nám.,⁷⁸ do jisté míry zpochybňuje dosavadní obecně vžitou představu o Prachaticích, coby městě vybudovaném „na zeleném drnu,⁷⁹ tedy bez předchozího místního osídlení. Archeologické práce přinesly na základě četných nálezů nové poznatky o nejstarších dějinách města. Zejména v severní a západní části Velkého náměstí „bylo postupně zjištěno a prozkoumáno 13 zahlučených objektů nebo jejich částí s výrobní, hospodářskou nebo obytnou funkcí, datovaných převážně do 13. - 14. století. Mezi nejdůležitější objekty patří zemnice čtvercového půdorysu s dřevěnými kůly v rozích a schody vytesanými do podloží...Dále objekt, který sloužil k výrobě nebo zpracování železa... Zatím nelze jednoznačně rozhodnout, zda se v případě osídlení dnešního městského historického jádra jednalo o osadu, která zde stála ještě před vznikem města, nebo zda souvisí přímo s počátky nových Prachatic.“⁸⁰ „Doklady osídlení z 13. století jsou známy také z ulic Solní, Horní a Neumannova.“⁸¹ Otázka, zda tedy město vzniklo v člověkem naprosto neosídleném prostoru či naopak přerodem ze starších drobných osídlení, tak zatím zůstává nezodpovězena a závisí na dalším vědeckém zkoumání.

Podobně zajímavý a nejednoznačný, jako nejstarší fáze nově založeného města, je i původ jména Prachatic. Onomastici I. Lutterer a R. Šrámek uvádějí jako jeho možné vysvětlení dvě teorie: název mohl být odvozen od jména šlechtice Prachaty a používán ve smyslu „ves lidí Prachatových“, či vznikl coby odkaz na fakt, že osada tvořila práh osídleného území, protože za Prachaticemi byl dále už jen prales.⁸² První teorie se šlechticem Prachatou se shoduje se starším pramenem od F. Veselého: „Pravděpodobně odvozuje se jméno Prachatic od prvního významnějšího obyvatele neb dokonce zakladatele města, Prachaty, utvořením dle obdoby místních jmen českých na koncovku „ice“. Výklad ten podává Slámův „Obraz minulosti starožitného města Prachatic“ a i L. Vydra v pojednání „Česká jména místní hejtmanství prachatického“ přidržuje se tohoto vysvětlení, pro které však není jinak žádných určitých dokladů.“⁸³ Tato citace pochází z turistického průvodce vydaného v roce 1924. F. Veselý ve své příručce přebírá názor, který byl vysloven Františkem Josefem Slámou - Bojenickým (*1792 - †1844) už v roce 1838, kdy tomuto faráři, dobrodinci, národnímu

⁷⁸ PARKMAN, Marek: *Archeologické výzkumy a nálezy v Prachaticích*, str. 11-12. In: FENCL, Pavel (red.): *Prachatice*. Prachatic: Město Prachatic 2005. KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 56.

⁷⁹ Objevuje se ve starší literatuře, např.: POCHE 1980, s. 149.

⁸⁰ Citováno z KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 56.

⁸¹ PARKMAN, Marek: *Archeologické výzkumy a nálezy v Prachaticích*, str. 11. In: FENCL, Pavel (red.): *Prachatice*. Prachatic: Město Prachatic 2005.

⁸² LUTTERER/ŠRÁMEK 1997, s. 213.

⁸³ VESELÝ 1924, s. 5.

buditeli a především prvním historiografem města Prachatic vyšla v Praze kniha „*Obraz minulosti starožitného města Prachatic*.“⁸⁴ Slámova práce byla znovu vydána v roce 1891 Českou Besedou v Prachaticích s doplněním a úpravami Č. Šofferla. Posledně zmiňovaná verze posloužila F. Veselému jako jeden ze zdrojů pro jeho vydání.⁸⁵

Založení Prachatic (pravděpodobně) na poč. 14. stol. spadá do doby, kdy doznívá velká vlna zakládání měst v českých zemích, jež je pro 13. stol. příznačná.⁸⁶ Touto dobou přerodu 13. stol. v nový věk u nás uhasíná vláda Přemyslovců a na český trůn nastupuje dynastie Lucemburků.⁸⁷ 13. století s malým přesahem do 14. století je v dějinách českého státu údobím vlády posledních Přemyslovců.⁸⁸ Přemysl Otakar I. vládne do roku 1230, jeho syn a následovník Václav I. působí až do pol. století (1253) a navazuje na něho druhorozený syn Přemysl Otakar II., jehož vláda vyplňuje třetí čtvrtinu 13. věku (1253-1278). Poslední čtvrtinu století a na poč. 14. stol. stojí v čele státu Václav II. (1278-1305) a v první dekádě 14. století přemyslovská dynastie vymírá po meči s Václavem III. (1306).⁸⁹ Již od dob Přemysla Otakara I. a Václava I. se dají sledovat četné zakladatelské aktivity, za Václava I. vzniká nemalé množství hradů a měst, objevují se první zmínky o Písku, Mostě, Ústí nad Labem nebo např. Žatci, Jihlavě, poprvé je doloženo založení Brna a Olomouce, tento král také zakládá Havelské město v Praze.⁹⁰ Nicméně všechny tyto fundace poněkud zastiňuje velká zakladatelská vlna třetí čtvrtiny 13. stol., která přichází s vládou Přemysla Otakara II.⁹¹ Král železný a zlatý vedl svou politiku ve znamení teritoriálních expanzí českého státu a stejnou měrou se věnoval i vnitřní politice, zasloužil se o založení asi třiceti měst, mnoha hradů a hradů městského typu, hustá sídelní struktura, kterou po sobě zanechal, prakticky funguje dodnes.⁹² Uvědomoval si, jak mimořádnou úlohu hrají města, coby opěrné body, v rámci udržování moci panovníka ve státě. V dějinách Přemyslovců i dějinách celého českého státu to byl jeden z nejschopnějších panovníků. Neméně schopný byl i následovník trůnu, Václav II. Je známo, že ovládal vynikajícím způsobem několik jazyků, v němčině dokonce skládal

⁸⁴ MAGER, Jan, Antonín: *Osobnosti Prachatic*, s. 360 - 361. In: FENCL/MAGER/JURČO 2012.

⁸⁵ VESELÝ 1924, s. 3.

⁸⁶ K tomuto období obecně viz: JANÁČEK, Josef; KUTHAN, Jiří (ed.) a kol. autorů: *Umění doby posledních Přemyslovců*. Roztoky u Prahy: Středočeské muzeum, 1982. VANÍČEK, Vratislav: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek III*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-433-6.

⁸⁷ K vládě Přemyslovců a nástupu a vládě Lucemburků viz: VANÍČEK 2002, *svazek III*. BOBKOVÁ, Lenka: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek IV. a 1310-1402*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-501-4.

⁸⁸ viz: KUTHAN, J.: *Architektura v přemyslovském státě 13. století*, s. 181-195. In: JANÁČEK/KUTHAN 1982.

⁸⁹ Tamtéž, s. 181-195.

⁹⁰ Tamtéž, s. 183-184.

⁹¹ Tamtéž, s. 184.

⁹² Tamtéž, s. 186-187.

básně⁹³ a svůj umělecký životní styl pojímal jako dobovou formu rytířství.⁹⁴ Byl to výborný diplomat a stratég⁹⁵ a za jeho vlády se od roku 1300 začal razit, díky nálezům stříbra u Kutné Hory, pražský groš, což byla elegantní gotická mince o vysoké ryzosti, takže perfektně fungovala i jako mezinárodní měna.⁹⁶ Václav III. vládl pouhý rok, jeho život nečekaně uhasl ve věku 18 let, kdy byl v Olomouci dne 4. srpna 1306 za podivných okolností zavražděn.⁹⁷ Nezanechal po sobě žádného potomka, takže takto tragicky skončila dlouhá vláda rodu Přemyslovců, původní české dynastie. Poté se v čele státu nakrátko vystřídají Rudolf Habsburský a Jindřich Korutanský, ani jeden z nich se nedá považovat za šťastný zjev v našich dějinách.⁹⁸

Vrcholný středověk 13. století je oproti předcházejícím obdobím charakteristický výrazným nárůstem zakladatelských a stavebních aktivit ze strany panovníků a dalších členů královského rodu, narůstá rovněž význam feudalit a měst pro politiku a hospodářství státu.⁹⁹ Pro náš stát je toto období časem velkých transformací: mění se krajina, kterou lidé kultivují a postupně osidlují, objevují se nové hrady, kláštery, města a vesnice, mění se tím celá společnost a sociální i hospodářské poměry, pomalu se stáváme plnohodnotnou a významnou součástí středoevropského prostoru.¹⁰⁰ Zdá se, že všechny tyto proměny 13. století předznamenávají celkový vývoj století 14.¹⁰¹

Vznik Prachatic se periodizačně prakticky překrývá s nástupem Lucemburské dynastie na český trůn v roce 1310.¹⁰² S Lucemburky se pro země Koruny české otevírá nová epocha. Příchod této dynastie znamená pro národ naději na ukončení rozbrojů, v zemi by mohl opět nastat klid, jako za dob posledních Přemyslovců.¹⁰³ Vláda Jana I. Lucemburského a Karla IV. postupně přinese zemi nevídaný hospodářský a kulturní rozkvět, nesmírný rozvoj stavebních

⁹³ VANÍČEK 2002, *svazek III.*, s. 554.

⁹⁴ Tamtéž, s. 554.

⁹⁵ O vládě Václava II. obecně viz: VANÍČEK 2002, *svazek III.*

⁹⁶ O pražském groši podrobně viz: tamtéž, s. 537-545.

⁹⁷ Tamtéž, s. 479.

⁹⁸ O Rudolfu Habsburském a Jindřichu Korutanském obecně viz: VANÍČEK 2002, *svazek III.*

⁹⁹ KUTHAN, Jiří.: *Architektura v přemyslovském státě 13. století*. s. 195. In: JANÁČEK/KUTHAN 1982.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 195.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 195.

¹⁰² O vládě dynastie Lucemburků podrobně viz: BOBKOVÁ 2003. Dále: BOBKOVÁ, Lenka; BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek IV. b. 1310-1402*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2003. BOBKOVÁ, Lenka (ed.); ŠMAHEL, František (ed.) a kol.: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-093-7.

¹⁰³ Viz: BOBKOVÁ 2003, s. 26.

aktivit,¹⁰⁴ které nastartovala již předchozí dynastie v první polovině 13. stol. Oba panovníci díky svým politickým a kulturním činnostem přirozeně otevřou české království západní a jižní Evropě.¹⁰⁵ Avšak ani význam Václava IV. by neměl zůstat opomenut.¹⁰⁶ V jeho době kulminují ambiciózní projekty jeho otce, Karla IV.,¹⁰⁷ které Václav IV. nepřestává štědře podporovat, a to i přes složitou a zhoršující se politickou a hospodářskou situaci země.¹⁰⁸

Skrze tento nejstručnější kulturně-historický přehled alespoň orientačně zasazují počátek Prachatic do kontextu tehdejší doby. První nepřímá zmínka o Prachaticích, ve smyslu nově vzniklého města, se objevuje v již roce 1312, kdy „*se Verner z Vitějovic z nedalekého hradu Osule a „jeho prachatičtí měšťané“ zavazují ochraňovat kupecké karavany na Zlaté stezce.*“¹⁰⁹

Následující zpráva písemných pramenů z 29. října 1323 zmiňuje již existující město Prachatic, které tehdy získává městské privilegium od Jana Lucemburského, jenž tím „*potvrdil vysazení městečka Prachatic vyšehradským proboštem na emfyteutickém právu.*“¹¹⁰ Prachatice měly tímto i zákonné právo využívat obchodní spojnicí na Pasov a vybírat na ní poplatky. Pro Prachatičany to znamenalo, že z „městečka“ se stalo králem právně uznané město a že vyšehradská kapitula v něm již nevybírala mýto přímo, ale že toto město, včetně dalších pozemků, mýta ze stezky, atd. jim bylo dědičně pronajato. Prachatičtí pak odváděli kapitule na základě smlouvy dohodnutý nájem: „*Celá obec platila 18 hřiven čistého stříbra; každý dům bez polí měl odváděti po 6, každý masný krám, mlýn o dvou o dvou složeních a jitro pole po 4 a každý chlebný krám po 2 bílých penězích. Řemeslníci zůstali vesměs při svém starém právu; z polí a ze štěpnic, vyjímaje staré pastvy, měla se platiti jedna třetina desátků faráři a dvě třetiny proboštským důchodům na místo královských berní, jimž Prachatice nepodléhaly jako jiná královská města. Smluvený nájemný poměr byl oběma stranám ku prospěchu - důkaz toho, že pozdější proboštové jako Berthold a Jindřich z Lipé (r. 1336-1351), Dětrich z Pordic i Burhard až do r. 1370 neuznali nutným, něčeho na něm měniti.*“¹¹¹

¹⁰⁴ O architektuře lucemburské doby viz: KRATOCHVÍL 2009, s. 105-189.

¹⁰⁵ Podrobně viz: BOBKOVÁ 2003; BOBKOVÁ/BARTLOVÁ 2003.

¹⁰⁶ Podrobněji k vládě Václava IV. viz: tamtéž.

¹⁰⁷ O umění doby Karla IV. podrobně viz: FAJT, Jiří (ed.): *Karel IV. císař z Boží milosti: kultura a umění za vlády Lucemburků 1310-1437*. Praha: Academia, 2006.

¹⁰⁸ Viz: BOBKOVÁ 2003. BOBKOVÁ/BARTLOVÁ 2003.

¹⁰⁹ KUBŮ, František: *Historie města*, s. 13. In: FENCL, Pavel (red.): *Prachatic*. Prachatic: Město Prachatic 2005.

¹¹⁰ FENCL/MAGER/JURČO 2012, s. 31.

¹¹¹ VESELÝ 1924, s. 55.

Jinými slovy, vyšehradská vrchnost převedla zodpovědnost za provoz Zlaté stezky na své poddanské město.¹¹² Prachatice jsou v roce 1323 také městem s právem opevnění.¹¹³ Přibližně v této době, na konci první čtvrtiny 14. století, začíná výstavba kostela sv. Jakuba v severovýchodním rohu Velkého náměstí.¹¹⁴

2. 5. Děkanský kostel sv. Jakuba Většího

Zasvěcení pozdněgotického kostela sv. Jakubu Většímu vyplývá z obchodní podstaty města, konečného (a výchozího) bodu Zlaté stezky. Sv. Jakub je totiž patronem obchodníků, kupců, nosičů nákladu, poutníků a sirotků.¹¹⁵ Chrám se dnes nalézá na menším Kostelním náměstí, kterým se prochází z Velkého náměstí k Dolní - Písecké bráně. V době své výstavby byl situován do severovýchodního cípu Velkého náměstí, avšak později, roku 1544,¹¹⁶ byl do prostoru hlavního nám. zasazen blok měšťanských domů, který poměrně rozlehlé prostranství přehradil.¹¹⁷

Nejstarší podoba a stavební průběh ve 14. století dnes nejsou známy, ale lze rekonstruovat alespoň vzhled po přestavbě na konci 14. století.¹¹⁸ Jedná se o jedinou stavbu ve městě, která se, alespoň částečně, ze 14. století zachovala.¹¹⁹ Současný vzhled kostela viz obr. č. 8.

Výstavba probíhala v několika etapách,¹²⁰ nejstarší částí chrámu je presbytář z druhé poloviny 14. století.¹²¹ Po roce 1410 se začalo budovat trojlodí, do přerušení husitskými válkami (město dobyto Žižkou r. 1420, viz níže) se stihly postavit obvodové zdi s okny a opěrnými pilíři, třemi portály a západní pár mezilodních pilířů.¹²² Okolo roku 1411 byla

¹¹² KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 24.

¹¹³ POCHE 1980, s. 149.

¹¹⁴ Přesný rok zahájení výstavby kostela není znám, datace se tedy v literatuře různí. Srov.: KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 51. - tento zdroj zasazuje výstavbu kostela již do doby založení města Prachatice (zde přelom 13. a 14. stol.); POCHE 1980, s. 149, s. 151. - orientačně odkazuje k letopočtu 1323, dále hovoří už jen o 1. pol. 14. stol.; první doložená zmínka o existenci kostela se datuje k roku 1359, viz: HRABÁK, Vladimír.: *Městská památková rezervace*, s. 37. In: FENCL 2005.

¹¹⁵ O sv. Jakubovi Větším obecně viz: ROYT, Jan: *Slovník biblické ikonografie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 87-89.

¹¹⁶ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 208.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 208.

¹¹⁸ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 51.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 51.

¹²⁰ Stručně ke stavebnímu vývoji k. sv. Jakuba též viz: KRATOCHVÍL 2009, s. 279-281.

¹²¹ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 213.

¹²² POCHE 1980, s. 151-153.

založena boční kaple sv. Kříže¹²³ (později zasvěcena sv. Barboře - po dobytí města r. 1619, kdy byla přenechána katolíkům k odbývání bohoslužby,¹²⁴ nyní je zasv. sv. Janu N. Neumannovi), poté se začaly stavět obě věže západního průčelí.¹²⁵ Ve 40. letech 15. stol. se dočkala klenby západní předsíň.¹²⁶ V roce 1468 prošel rozestavěný kostel opravami presbytáře, sakristie a kaple sv. Kříže.¹²⁷ Trojlodí bylo zaklenuto v období pozdní gotiky, v poslední dekádě 15. stol.¹²⁸ Stavbu se podařilo dokončit v letech 1505-13, kdy kostel získal víceméně výslednou dnešní podobu.¹²⁹ Roku 1507 vzplál ve městě velký požár, zachvátil i kostel, shořely při něm obě věže a zvony v nich se roztavily.¹³⁰ Obnovovací práce na kostele byly hotovy zřejmě někdy kolem roku 1516,¹³¹ k tomuto letopočtu je totiž datována nástěnná malba Ukřižování z vnější strany presbytáře.¹³² Západní dvouvěžové průčelí od roku velkého požáru získalo svou dnešní disproporční podobu: severní věž zůstává už navždy tou nižší, nedostavěnou; byla opatřena valbovou střechou na nízkém krovu ve tvaru dlátka, původně ji ale zakončovala hruškovitá dřevěná bání (viz obr. č. 11 a 12).¹³³ Bylo velkým štěstím, že krov lodi tehdy nepodlehl požáru,¹³⁴ kostel by tak přišel o mistrovské tesařské dílo (viz obr. č. 9). Tento důmyslný krovní systém subtilní konstrukce, vázán bez jediného kovového prvku, podpírá mohutnou strmou sedlovou střechu z těžké prejzové krytiny o celkové rozloze 1500 m² (viz obr. č. 7).¹³⁵ Střecha je z východní strany nad presbyteriem i lodí zvalbena (viz obr. č. 13). V roce 2002 byl v kostele proveden odborný průzkum, který prokázal, že tento čtyřnásobně stojatý krov nad hlavní lodí je vyroben ze dřeva káceného v letech 1474-1475.¹³⁶ Na střeše hl. lodi je hruškovitý sanktus z 18. století, v malé vížce je instalován zvon - umíráček (viz obr. č. 14).¹³⁷

¹²³ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 221.

¹²⁴ Tamtéž, s. 221.

¹²⁵ Písemný pramen dokládá probíhající výstavbu (ne založení) věží k roku 1424, viz: tamtéž, s. 241.

¹²⁶ POCHE 1980, s. 153.

¹²⁷ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 221.

¹²⁸ POCHE 1980, s. 153.

¹²⁹ Tamtéž, s. 153.

¹³⁰ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 201.

¹³¹ VESELÝ 1924, s. 44. Veselý považuje tuto fresku za nejstarší nástěnnou malbu ve městě.

¹³² Tento závěr vyvozuje Antonín Jurčo, viz: www.prachatice.cz, oficiální web města.

¹³³ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 241.

¹³⁴ O krovu více viz: tamtéž, s. 221.

¹³⁵ Tento údaj (1500 m²) uvádí Antonín Jurčo, viz: www.prachatice.cz, oficiální web města.

¹³⁶ Viz: Antonín Jurčo, www.prachatice.cz, oficiální web města.

¹³⁷ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 221, 243.

Jižní (hlavní, vyšší) věž kostela je od 16. stol. osazena hodinami a v roce 1617 byla završena cibulovitou bání s makovicí, nad kterou byl plechový pozlacený orel a hvězda.¹³⁸ V roce 1832 však Prachatice postihl další ničující požár a při něm byl tento věžní kryt kompletně zničen, lze ale hovořit o štěstí v neštěstí, poněvadž opět nedošlo k žádné újmě na krovech.¹³⁹ Po tomto ohni získala věž svou nynější podobu připomínající minaret, byla osazena secesní osmibokou lucernou s kulatou bání, pobitou plechem (viz např. obr. č. 7, 12).¹⁴⁰ Dnešní ráz věže tedy není dílem pozdní gotiky, ale první poloviny 19. stol. Sv. Jakub v Prachaticích má za sebou poměrně složitý stavební vývoj poznamenaný řadou katastrof, a to nejen živelných.

Trojlodní gotické rozvržení kostela bylo původně koncipováno jako bazilikální - střední loď měla být širší a vyšší než lodě postraní, ale po požáru v roce 1507, byly boční lodě zvýšeny na úroveň lodi střední, čímž vznikla dnešní síňová dispozice.¹⁴¹ O původním záměru svědčí několik pozorovatelných architektonických odchylek: presbyterium je širší než hlavní loď, válcové pilíře na vnitřních rozích obou věží mají větší rozteč oproti sloupům střední lodi (viz obr. č. 10).¹⁴² Západní průčelí je tvořeno dvěma hranolovými věžemi, členěnými římsami. Jižní, šestipatrová, sahá do výše 53 m¹⁴³ a se severní je propojena chodbou, z níž je možno shlédnout krov kostela. Vrchol věže zdobí na krakorcích vynesena galerie - krytý ochoz věže, přístupný veřejnosti. Na jižní straně věže je možno vidět sedlový portálek, rovněž i některá okénka na věži mají sedlové završení. Kostel z východní strany uzavírá pětiboký presbytář, k němuž z každé strany přiléhá sakristie (na sev. straně - stará sakristie); na jižní straně se sakristií sousedí kaple sv. Jana N. Neumanna. V ose západního průčelí se nachází otevřená předsíň, na níž spočívá kruchta s varhany (viz obr. č. 31). Zdá se, že stejná tribuna stávala také na protější straně - tedy sevřena v rohu mezi severní a východní stěnou levé boční lodi.¹⁴⁴ Nasvědčuje tomu z venku patrné zrušené točité schodiště a trupy konzol (viz obr. č. 15).¹⁴⁵ Na vnější severní straně staré sakristie vystupuje ze zdi osamělý kamenný krakorec - existuje domněnka, že blízký dům č. p. 30 byl s kostelem spojen pavlačovým přechodem (viz

¹³⁸ Tamtéž, s. 241.

¹³⁹ Tamtéž, s. 241.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 241.

¹⁴¹ Tamtéž, s. 220.

¹⁴² HRABÁK, Vladimír: *Městská památková rezervace*, s. 37. In: FENCL 2005.

¹⁴³ Tento údaj uvádí Antonín Jurčo: www.prachatice.cz, oficiální web města.

¹⁴⁴ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 214.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 214.

obr. č. 17).¹⁴⁶ Obvodové zdi i stěny presbytáře jsou prolamovány štíhlými gotickými okny s ostře lomenými vrcholy, jejich kružby se až na výjimku - trojlístá kružba v okénku sev. sakristie - nedochovaly, byly vytlučeny (viz obr. č. 16 a 17).¹⁴⁷ Postranní pruty oken vybíhají do bankálové římsy. Jedno jediné okno na jižní straně se vůči ostatním vymyká svým oválným tvarem (viz obr. č. 18). Loď i presbyterium obíhají opěrné pilíře. Na jihovýchodní straně kněžiště je zvenčí na pilíři umístěn náhrobník Doroty Khernové, datovaný k roku 1570 (viz obr. č. 28, 29, 30).

Sv. Jakub je přístupný celkem třemi vchody, hlavním vstupem v západním průčelí a vedle toho ještě menší branou na severní a jižní straně. Ústupkový hlavní portál vznikl v první čtvrtině 15. stol.,¹⁴⁸ je charakteristický svým dvoudílným (dvouosým) rozvržením se středovým kanelovaným sloupkem, který zde byl vyměněn na konci 15. stol (viz obr. č. 19, 20, 21).¹⁴⁹ Mohutný oblouk vstupu je téměř půlkruhově zalomen a bohatě členěn sloupky a žlábků (viz obr. č. 19, 22). Na tympanonu jsou připevněny tři konzolky na sochy, jinak je bez výzdoby. Při vstupu je umístěna kamenná kroupenka s gotickým dekorem (viz obr. č. 23). Hlavní dveře jsou členěny do polí a nesou na sobě vyřezávané ornamenty s motivy pětilisté růže a akantových rozvilin, pro jejich poškození není možné na horní liště přečíst původní nápis: Jakob, Peter, Paul, Marianne, Johans (viz obr. č. 24, 25).¹⁵⁰

Hvězdová klenba hlavní a bočních lodí spočívá na čtyřech nosných osmibokých pilířích (viz obr. č. 33). Dva sloupy levé boční lodi na sobě nesou patky kleneb a připravené římsy na zábradlí, což by naznačovalo, že zde bylo plánováno vybudovat emporu a mezilodní arkády (viz obr. č. 34).¹⁵¹ Zaklenutí je bohatě členěno žlábkovými žebry, která vybíhají z hladkých hlavic sloupů a z hlavic přípor na stěnách (viz obr. č. 35); přípory se táhnou celou výškou zdi. Žebroví střední lodi se sbíhá v pěti svornících, stejně tomu je v lodích bočních, každá z nich je opatřena pěti svorníky. Pole nad kruchtou je obdobně zaklenuto hvězdovou klenbou. Hudební tribuna s varhany je podklenuta křížovou žebrovou klenbou. Vnější předsín při vstupu je zaklenuta sítovou klenbou se dvěma svorníky zdobenými rožmberskými růžicemi (viz obr. č. 26, 27). Zaklenutí trojlodí je rozčleněno celkem do devíti polí. Kněžiště

¹⁴⁶ VESELÝ 1924, s. 45.

¹⁴⁷ O poškození oken viz: MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 214.

¹⁴⁸ POCHE 1980, s. 154.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 154.

¹⁵⁰ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 221.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 221.

je sklenuto jednoduchou křížovou klenbou na třech polích. K severní stěně presbyteria (strana evangelia) přiléhá na dvou kamenných schodech hranolovitý pískovcový sanktuář z roku 1508,¹⁵² zdobí ho nárožní soška sv. Václava, dále pak reliéfy Zvěstování, Narození Páně a Klanění tří králů.¹⁵³

Střední loď a presbytář odděluje vítězný oblouk, nesoucí nápis na rozvité pásce: *ANNO DOMINI MILESIMO QVINGENTESIMO (léta Páně 1500)*, pod ním je letopočet vyjádřen ještě jednou i číslicí 1500 (viz obr. č. 32). V závěsu pod tím jsou vymalovány dva rožmberské erby¹⁵⁴ a pod nimi ještě celkem tři další: prostřední znak náleží městu Prachatice - bílý dvouocasý lev se dvěma klíči na rudém poli, na jedné straně je pak erb brunšvický a na druhé badenský - podle původu dvou manželek Viléma z Rožmberka¹⁵⁵ - Kateřiny Brunšvické a Anny Marie Bádenské.¹⁵⁶ Pod tím uvedeno také datum renovace: Renov. 1844.

V podlaze kostela spočívá několik kamenných náhrobků, většinou ze žuly.¹⁵⁷ Část z nich je nadepsána česky, např. náhrobník Anny Wolfartové z roku 1555:

LETA . 1555. W AV
TERI . PO. SWA . FRA
NTISKV . VMRZELA . A
NA . MANZELKA . MAR
TINA . WOLFARTA . DCE
RA . DOROTI . STEPA
NKOWI . Z . STREB
ONE PO PORODV
DIETATKA . NAD . GE
GI . DVSSI . PAN . BVH
RACZ . SE . SMILOW
ATI . A . GI MI
LOSTIW . B .¹⁵⁸

Vedle toho je vidět značku rodiny Wolfartů¹⁵⁹:

¹⁵² Tamtéž, s. 214.

¹⁵³ POCHE 1980, s. 154.

¹⁵⁴ Rožmberkové zakoupili Prachatice r. 1501, pro srovnání jednotlivých kostelů rožmberského panství a o rožmberském vkusu podrobněji viz: KRATOCHVÍL 2009, s. 270-283.

¹⁵⁵ VESELÝ 1924, s. 43.

¹⁵⁶ O Vilému z Rožmberka a jeho chotích více viz: PÁNEK, Jaroslav: *Vilém z Rožmberka: politik smíru*. Praha: Brána, Knižní klub 1998.

¹⁵⁷ O náhrobnících ve sv. Jakubu podrobněji viz: MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 230-235.

Německy jsou nadepsány dva žulové kameny z kaple sv. Jana N. Neumanna, první z nich o rozměrech 0,78 m x 1,78 m nese nápis: *Allhier Liget Begraben Die Wohl Edle Gebohrne Frau Maria Rosina Kosin, Gebohrne Brunerin. Ist Verschieden den 3. October 1707. Gott Gebe Ihr Die Ewige Ruche.*¹⁶⁰ Volně přeloženo: „Zde leží pohřbena urozená paní Maria Rosina Kosin, rozená Brunerin. Zemřela 3. října 1707. Bůh jí dej věčný klid.“

2. 6. Prachatice druhé poloviny 14. století

Jak již bylo výše zmíněno, vedle prachatické větve Zlaté stezky vznikly začátkem 14. stol. ještě vimperská větev a kolem poloviny 14. stol. kašperská větev neboli Horní Zlatá stezka. Posledně jmenovaná spojovala Pasov přes Kvildu s Kašperskými Horami a tuto stezku povolil Kašperským zřídit Karel IV.,¹⁶¹ avšak pokud Prachatickým unikala část zisků již kvůli vimperské větvi, pak díky této obchodní spojnici se pro ně situace samozřejmě ještě zhoršila. Prachatičtí reagovali odporem, např. sabotáží výstavby hradu Kašperka a podobnými výboji.¹⁶² Situaci se pokusil uklidnit roku 1370 probošt Jan Soběslávek: výměnou za toleranci Prachatických vůči konkurenčním cestám nabídl náhradu v podobě vesnic Staré Prachatice, Vostrov a rozlehlých lesů na Libichově, Oseku a Zdenickém vrchu.¹⁶³ Dar byl přijat, nicméně nevyrovnal újmu, jaká Prachaticím vznikala.¹⁶⁴ Po deseti letech se Prachatičtí znovu obrátili na probošta vyšehradské kapituly, tuto funkci nyní zastával Vilém z Landštejna.¹⁶⁵ Probošt projednal problém s nejvyšším hejtmanem království Českého, panem Jindřichem z Dubé a Prachaticím byl následně v roce 1381 udělen majestát,¹⁶⁶ který městu potvrzoval jeho výhradní pozici v obchodování solí, znovu bylo potvrzeno i právo hradební, spolu s tím bylo Prachaticím uděleno právo kšaftovní, zbožové a právo solního skladu.¹⁶⁷ Panovník Václav IV. na žádost probošta Viléma a Jindřicha z Dubé dne 15. října 1382 tato privilegia potvrdil a navíc obdařil město i výsadou pořádání výročních trhů na den sv. Jakuba, rozhodl také, že veškeré zboží z ciziny (především sůl) putující z Čech na Moravu

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 230-231.

¹⁵⁹ Tamtéž, s. 231.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 231.

¹⁶¹ VESELÝ 1924, s. 56.

¹⁶² KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 24.

¹⁶³ VESELÝ 1924, s. 56.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 56.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 56.

¹⁶⁶ POCHE 1980, s. 149.

¹⁶⁷ VESELÝ 1924, s. 56.

(a stejně tak vývozní artikly v opačném směru) musí projít Prachaticemi.¹⁶⁸ Tato celková záštita panovníka dopomohla k příznivému vývoji města během závěru 14. století.¹⁶⁹

2. 7. Prachatice a husité

Prachatice spojují s husitstvím dvě význačné osobnosti: Mistr Jan Hus a Jan Žižka z Trocnova.¹⁷⁰ První z nich se narodil roku 1371 v nedalekém Husinci a v Prachaticích navštěvoval školu.¹⁷¹ Zdá se, že po dobu svých zdejších studií pobýval v domě č. p. 71, tento dům i ulice, v níž stojí, dodnes nese Husovo jméno.¹⁷² Ironií osudu, Jan Žižka se zapsal do historie Prachatic poněkud jiným příběhem. Prachatice byly spravovány vyšehradskou kapitulou, což je v době husitských válek stavělo na stranu nepřátel revolučního hnutí.¹⁷³ Jan Žižka na město poprvé zaútočil 25. dubna 1420, tehdy ho vypálil a pobořil městské hradby, obyvatelstvo pravděpodobně uteklo bez obrany (viz obr. č. 6).¹⁷⁴ 12. listopadu 1420 se Žižka objevuje před městskými branami znovu.¹⁷⁵ Tentokrát ho však obyvatelé odmítali vpustit, pročež následovala razantní odplata husitského hejtmána,¹⁷⁶ ne nepodobná některým dalším zvěrstvům a krutostem, která se jemu a husitům pod jeho velením připisují.¹⁷⁷ Žižka pobil více jak 200 mužů,¹⁷⁸ ženy a děti na životě ušetřil,¹⁷⁹ ale dal je vyhnat.¹⁸⁰ Na rozkaz husitského vůdce mělo být ve staré sakristii v kostele sv. Jakuba upáleno 85 mužů,¹⁸¹ údajně právě od toho je v jejím okénku východní stěny dosud pokřivená mříž (viz obr. č. 15).¹⁸² *Staré letopisy české* líčí událost takto: „*Téhož roku na sv. Martina (11. listopadu) Žižka dobyl Prachatice. Bohužel tu bylo pobito a upáleno mnoho lidí, téměř všichni měšťané; nahnal je do*

¹⁶⁸ VESELÝ 1924, s. 56-57. Srovnej s: KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 24 - kde je v souvislosti s tímto nařízením Václava IV. uveden rok 1394.

¹⁶⁹ VESELÝ 1924, s. 57.

¹⁷⁰ O Mistru Janu Husovi a o Janu Žižkovi z Trocnova podrobněji viz: ČORNEJ 2000.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 87.

¹⁷² Viz MAGER, Jan, Antonín: *Osobnosti Prachatic*. s. 296. In: FENCL/MAGER/JURČO 2012.

¹⁷³ Více o husitství viz např.: ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 1: doba vymknutá z kloubů*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum 1995; *Husitská revoluce 2: kořeny české reformace*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum 1996; *Husitská revoluce 3: kronika válečných let*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum 1996; *Husitská revoluce 4: epilog bouřlivého věku*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum 1996.

¹⁷⁴ VESELÝ 1924, s. 57.

¹⁷⁵ Viz: ČORNEJ 2000, s. 279.

¹⁷⁶ Tamtéž, s. 279.

¹⁷⁷ Viz např. tamtéž, s. 284.

¹⁷⁸ Tamtéž, s. 279.

¹⁷⁹ Tamtéž, s. 279.

¹⁸⁰ VESELÝ 1924, s. 59.

¹⁸¹ Tamtéž, viz s. 58-59, autor se odvolává na písemné zprávy Vavřince z Březové.

¹⁸² Tamtéž, s. 59, avšak autor poukazuje, že jde pouze o nepotvrzenou domněnku.

*tří domků a do kaple a zapálil je. Koho pak našli ještě živého, toho hodili do studně.*¹⁸³ Nelze však tvrdit, že katolická protistrana by se snad uchylovala k humánnějším praktikám ve svém počínání. Utrakvisté obsadili město, které se tak stalo husitským střediskem, odtud pak byly podnikány výpady proti nepřátelům, např. proti Oldřichu z Rožmberka.¹⁸⁴ Místní posádka se měla řadit k nejradikálnějšímu tábořskému křídlu husitského hnutí.¹⁸⁵ Z hlediska ekonomického rozvoje obchodního střediska bylo toto údobí stagnací.¹⁸⁶ Prachatice setrvávají na kališnické straně až do roku 1436, tedy ještě 2 roky po bitvě u Lipan,¹⁸⁷ císaři Zikmundovi se poddají až po skončení válek a po přijetí kompaktát.¹⁸⁸ Císař poté povýšil město na královské: „*Král prosby jejich vyslyšel a město se vším příslušenstvím - zejména se stezkou do Pasova a skladem ve městě - přijal na věčné časy bez odvolání v ochranu královskou.*“¹⁸⁹ Avšak tyto „*věčné časy*“ neměly příliš dlouhého trvání, již v roce 1437 lucemburský panovník město zastavil táboritovi Janu Smilovi z Křemže,¹⁹⁰ čímž Prachatice opět přešly mezi města poddanská.¹⁹¹ Následující půlstoletí se v historii města nese ve znamení rychlého střídání různých vrchností. Jan Smil z Křemže totiž nespravoval Prachatice nijak dlouho, o dva roky později upadl v zajetí svého katolického protivníka, Oldřicha z Rožmberka, čehož vzápětí využil Jan ze Sedlce, jinak také zvaný Janek Sedlecký z Prachatic, a ten získal město pro sebe.¹⁹² Ani on se však nezdržel v čele místní správy po delší dobu - když v roce 1443 padl v polním tažení, těsně nato - 1. května 1444 - získal Prachatice již zmíněný Oldřich z Rožmberka.¹⁹³ Pouze výčtem zmíním další následné pány prachatického panství: nejvyšší kancléř Prokop z Rabštejna a jeho bratr, vyšehradský probošt, Jan z Rabštejna, po nich se stal majitelem nakrátko i jejich sourozenec - Václav z Rabštejna; po bratrech z Rabštejna spravovali Prachatice Mikuláš z Kutenšteina, Burian z Martic, od 6. prosince 1481 přešly Prachatice na Kateřinu z Kutenšteina, vdovu po Václavu z Rabštejna; po paní Kateřině následoval syn Jindřich z Rabštejna, kterého posléze vystřídal jeho potomek, Ladislav z Rabštejna.¹⁹⁴ 31. října 1493 odstoupil Prachatice poslední jmenovaný Janu z Roupova, nejvyššímu zemskému písaři a 5. června 1501 převedl král Vladislav právo na město na jeho

¹⁸³ KAŠPAR, Jaroslav; PORÁK, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda 1980, s. 69.

¹⁸⁴ VESELÝ 1924, s. 64.

¹⁸⁵ KUBŮ, F.: *Historie města*, str. 13. In: FENCL 2005.

¹⁸⁶ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 26.

¹⁸⁷ K bitvě u Lipan více viz: ČORNEJ 2000, s. 613-623.

¹⁸⁸ KUBŮ, František: *Historie města*, s. 13. In: FENCL 2005. O kompaktátech více viz: ČORNEJ 2000, s. 623 a dále.

¹⁸⁹ VESELÝ 1924, s. 65.

¹⁹⁰ Toto datum uvádí: KUBŮ, František: *Historie města*, s. 13. In: FENCL 2005.

¹⁹¹ VESELÝ 1924, s. 65.

¹⁹² Tamtéž, s. 65.

¹⁹³ Tamtéž, s. 65.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 66-67.

syna Václava.¹⁹⁵ V témže roce od něj Prachatice přecházejí na nového majitele: Petra z Rožmberka.¹⁹⁶

2. 8. Městské brány a opevnění

V úplně nejstarší fázi existence města obklopovalo Prachatice jednoduché valové nebo palisádové opevnění.¹⁹⁷ Písemné prameny potvrzují, že již v roce 1323 drželo nově vzniklé obchodní středisko právo na fortifikaci.¹⁹⁸ Soudí se, že toto prvotní ochranné opatření mělo být nejpozději v první pol. 15. stol. nahrazeno první (posléze vnitřní) kamennou hradbou.¹⁹⁹ Jako důvody se nabízí husitské války a dvojitý dobytí města Janem Žižkou v dubnu a listopadu 1420.²⁰⁰ Materiál této město obíhající zdi byl později využit na stavbu měšťanských domů a její podobu lze rekonstruovat již jen z dobových vyobrazení Prachatic a podle jejich jednotlivých zachovaných pozůstatků.²⁰¹ Mělo se jednat o hradbu s čtverhrannými věžemi a s okružním příkopem.²⁰² Město bylo přístupno skrze dvě brány - tzv. Horní - Pasovskou a Dolní - Píseckou, z nichž se dodnes dochovala pouze druhá jmenovaná. Pasovská brána byla stržena v roce 1859 pro chatrný stav,²⁰³ v dnešní Solní ulici je ale dodnes na struktuře městské zástavby patrna její poloha,²⁰⁴ kterou navíc potvrdily i archeologické výzkumy (viz obr. č. 37).²⁰⁵ Zde začínala Zlatá stezka pro prachatické soumary směřující do Pasova a naopak tato brána byla tím prvním, co ve městě vítalo pasovské příchozí. Na Solní ulici, která spojuje prostor bývalé brány s náměstím, navazuje ulice Zlatá stezka, jejíž průběh skutečně leží ve směru původní Zlaté stezky.²⁰⁶ Nad Horní bránou stávala v pozdější době tzv. Záblatká červená věž, kterou měli údajně vystavět Záblatští roku 1524 jako trest za to, že si chtěli k sobě odklonit trasu Zlaté stezky.²⁰⁷ Vstup ve směru na Písek měl podobu dvoupatrové

¹⁹⁵ Tamtéž, s. 67.

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 67.

¹⁹⁷ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 50.

¹⁹⁸ POCHE 1980, s. 149.

¹⁹⁹ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 50.

²⁰⁰ Situaci takto hodnotí F. Kubů a P. Zavřel, viz: tamtéž, s. 50.

²⁰¹ Tamtéž, s. 50.

²⁰² Tamtéž, s. 50. Výzkumu městského opevnění Prachatic se mezi léty 1997 - 2002 věnoval doc. PhDr. Jaromír Beneš, Ph.D., v současnosti působící na archeologickém ústavu FF JCU.

²⁰³ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 203.

²⁰⁴ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 50.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 58-59. Podrobněji viz: BENEŠ, Jaromír: *Záchranný archeologický výzkum v Solní ulici*. Prachatice: Prachatické muzeum 1993.

²⁰⁶ Viz: KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 58.

²⁰⁷ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 203.

průjezdni věže, přístupné po dvou padacích mostech.²⁰⁸ „Ve dvacátých letech 16. stol. byl na vnější straně městského příkopu kolem celého města založen druhý pás hradeb. Toto nové opevnění bylo již přizpůsobeno tehdy moderní válečné technice a město tak mohlo být bráněno palnými zbraněmi ze střílen v hradbách a z okrouhlých dělostřeleckých bašt, z nichž některé se dodnes dochovaly. Před původními branami - Píseckou a Pasovskou vznikly brány nové, sestávající z masivní čtverhranné věže a z asymetricky umístěného předsunutého barbakanu...Nové prachatické opevnění bylo z vojenského hlediska na svou dobu velmi moderní, ale nedostalo žádnou příležitost to prokázat. Překotný vývoj vojenské techniky potom způsobil, že toto opevnění ještě během 16. stol. zastaralo, a na počátku třicetileté války nedokázalo odolat útoku císařské armády.“²⁰⁹

Dolní brána se skládá ze dvou částí, z vnější, širší budovy a z vnitřní, užší stavby (viz obr. č. 36, 41). Vnější mohutnou věž o rozměrech 8m šířky a 14m výšky členěnou na dvě patra shora zdobí čtyři šestihranné vížky,²¹⁰ po jedné v každém rohu, mezi nimi pak běží pásy výklenků s rožmberskými růžicemi a pásy cimbuří, které vytvářejí atiku, za níž se skrývá pultová střecha se žlabem uprostřed (viz obr. č. 38).²¹¹ Tento čtyřboký hranol je ze všech stran vybaven střílnami (viz obr. č. 39); v přední části se nacházelo zařízení na spouštění a zdvihání mostu.²¹² Na dobových obrazech města je pak vidět, že před touto branou zvenčí stála ještě okrouhlá nižší hradba, mezi níž a branou se nacházela celnice, strážnice a poplašný zvon.²¹³ Vpředu býval také nasazen kamenný štít s letopočtem 1493 a nápisem *Sigillum Civitatis* (znak města, pečeť města) a svorník s datem 1527. Oba kamenné kusy jsou dnes k vidění v městském muzeu. Nad lomeným obloukem přední strany vnější brány vystupují krakorce nesoucí zdivo horního patra; na této zdi je vymalován rožmberský jezdec (Vilém z Rožmberka)²¹⁴ vsazený do iluzivně vyvedené symetrické, zevnitř okrouhlé rollwerkové kartuše (viz obr. č. 40); to celé rámuje architektura znázorňující jednoduchý portál, opět v iluzivně pojatý. Nad tímto výjevem se vznáší anděl nesoucí stuhu s latinským nápisem: „*Laudamus veteres sed nostro utimur annis.*“ („Staré chválíme, leč našim žijeme časům.“)²¹⁵ Nad obloukem brány je pak vidět větší nápis: „**FAMA DABIT LAVROS IVGIS. POST**

²⁰⁸ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 50.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 50.

²¹⁰ Rozměry viz: MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 204.

²¹¹ Tamtéž, s. 204.

²¹² Tamtéž, s. 204.

²¹³ Tamtéž, s. 198-200, 204.

²¹⁴ Dle: VESELÝ s. 47.

²¹⁵ Překlad viz: tamtéž, s. 47.

FVNERA CRESCIT GLORIA ROSENSIS. DECVS HOC PERSISTET IN ÆVVM.²¹⁶ („*Pověst veliké námahy odmění. Po smrti roste Rožmberků sláva. Ta okrasa potrvá věčně.*“)²¹⁷
V tomto průčelí je také zazděno několik menších i větších kamenných koulí, které byly při dobývání stříleny na město.²¹⁸

Zdá se, že ozdobně vymalována byla i druhá budova - na straně obrácené k bráně zevní - písemné zprávy a svědectví zmiňují výjev Krista na kříži s Pannou Marií a sv. Janem, nad nimi měl být znak rožmberský a perněštejský.²¹⁹ Rovněž na straně k městu měla být také malba nebo nápis,²²⁰ ale z těchto biblických a světských motivů se nic nedochovalo a tato vnitřní část brány je zvenčí v dnešním stavu čistě bílá. Jen na zaklenutém stropě v jejím průchodu se zachovaly zbytky někdejší výmalby. Tuto dvoupatrovou stavbu kryje sedlová střecha z prejzové krytiny, z pohledu od Kostelního náměstí v její levé části stojí třípodlažní vížka s valbovým zastřešením ve tvaru dlátka (viz obr. č. 42). Reprezentativní dekorace měl nést i nyní již neexistující vstup ve směru na Pasov. Nový duch renesance se zde projevil v honosné výzdobě obou bran.²²¹

Pokud jde o bašty novějšího opevnění, celkem se jich dochovalo sedm: Helvít, patřící k č. p. 75, která dodnes stojí ve zdivu hradeb; podobně stojí i bašty patřící k č. p. 149, 146 a 137; dále bašty k č. p. 154, 142 a 133.²²² Pro dnešní stav vybraných objektů viz obr. č. 45 - 49.

2. 9. Urbanistické řešení Prachatic

Město získalo v hradbách (již v těch původních) svůj charakteristický kruhový tvar, jemuž dominuje velké čtvercové náměstí (viz mapka, obr. č. 43, 44). Kolem rozlehlého prostranství stojí k sobě pevně semknutá zástavba se správními úřady, obchody a také obytnými domy. Toto jádro obíhá okružní cesta, která je z vnější strany vymezena vzájemně opět těsně přiléhající obytnou měšťanskou zástavbou (která však vznikala později kolem

²¹⁶ Nápis viz: MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 206. Tučně jsou vyznačena písmena, která jsou v černém nápisu zobrazena červenou barvou.

²¹⁷ Překlad viz: VESELÝ 1924, s. 47.

²¹⁸ Tamtéž, s. 47.

²¹⁹ O někdejších malbách na vnitřní části Dolní brány viz: MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 206.

²²⁰ Tamtéž, s. 206.

²²¹ KUBŮ/ZAVŘEL 2007, s. 50.

²²² MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 202-203.

starší hradební zdi). Toto urbanistické řešení a také měšťanské domy na úzkých a spíše podlouhlých parcelách, tvořící řadovou zástavbu, jsou ve svých základních rysech typické pro gotická města 13. - 14. stol.²²³ V případě obchodního centra na Zlaté stezce se na základě písemných zpráv předpokládá, že lokátorem nového města byl nejpravděpodobněji Bruno z Vitějovic, jehož působení se v pramenech připomíná v letech 1279 - 1298.²²⁴

2. 10. Prachatice za dob Rožmberků a do třicetileté války

Prachatice přešly pod správu rodu Rožmberků v roce 1501 a byly v jejich držení 100 let.²²⁵ Vedle Prachatic rožmberský dům držel i Volary, Těšovice, Vejrov, Rohanov, Zdenice a Fefry.²²⁶ Prvním správcem Prachatic z řady šlechticů s erbem pětিলisté růže se stal Petr IV. z Rožmberka. Nejpozději od roku 1519 bezdětný Petr IV. zvažoval svého nástupce, rozhodl se pro svého synovce Jana III., velkopřevora řádu johanitů, později známých jako řád maltézských rytířů.²²⁷ Nakonec byl ale vladařem zvolen nejmladší synovec Jindřich VII. z Rožmberka.²²⁸ Měl spravovat východní část dominia s centrem v Třeboni, přičemž Petr IV. si až do své smrti dne 9. října 1523 ponechal západní část s ústředím v Českém Krumlově.²²⁹ Petr IV., jehož král Vladislav Jagellonský jmenoval nejvyšším hejtmanem království českého, studoval v Itálii na univerzitě v Bologni, kde se setkal s renesancí; později tento nový způsob uvažování a styl uplatnil na stavebních realizacích v Českém Krumlově. Mimo to se Petr IV. zasloužil o rozvoj rybníkářství, rozšíření těžby stříbra a celkově přispěl k rozkvětu rožmberského hospodářství. Na sklonku svého života Petr IV. trpěl duševní chorobou, což zapříčinilo řadu sporů s jeho synovci. Sepsal závěť, v níž odkázal podstatnou část rožmberských dominií katolické církvi a katolické šlechtě, kterou reprezentoval Zdeněk Lev z Rožmitálu, nejvyšší purkrabí. Tento dokument ohrožoval existenci rožmberského panství. Nastal komplikovaný spor o rožmberské dědictví nesmírné hodnoty, který názorově rozdělil českou šlechtu na dva tábory. Nakonec pře vyvrcholila anulací Petrovy poslední vůle ve

²²³ Obecně viz HEROUT, Jaroslav: *Staletí kolem nás*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2002. JANÁČEK/KUTHAN 1982.

²²⁴ FENCL, Pavel; MAGER, Jan, Antonín: *Vznik ulic a náměstí a vývoj jejich názvů*, s. 54. In: FENCL/MAGER/JURČO 2012.

²²⁵ VESELÝ 1924, s. 67.

²²⁶ Tamtéž, s. 68.

²²⁷ Viz: VESELÝ 1924, s. 68. Petr IV. z Rožmberka měl potomka, dceru Barboru, avšak ta zemřela ve svých 20 letech. Viz též LAVIČKA, Roman; ŠIMŮNEK, Robert: *Páni z Rožmberka 1250–1520: Jižní Čechy ve středověku: kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*. České Budějovice: Veduta, 2011. Více o řádu maltézských rytířů viz: WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold.: *Řád johanitů ve středověku: kulturní dějiny řádu*. Praha: Academia, 2008.

²²⁸ VESELÝ 1924, s. 68.

²²⁹ Tamtéž, s. 68.

prospěch rodu Rožmberků. Vítězné straně tak zůstaly četné pozemky, nicméně Rožmberkové byli povinni odškodnit osoby uvedené v závěti, a to na tehdejší dobu astronomickou částkou. Spíše než o vítězství se tak jednalo o smírný kompromis.²³⁰ Prachatice díky tomuto řešení zůstávají i nadále pod rožmberskou správou.

Za Jindřicha VII. město získalo právo konat výroční trh na sv. Matouše.²³¹ Po smrti Jindřicha VII. se ujal vlády Jan III. a ustanovil, že vladařem nad rožmberským panstvím bude napříště vždy ten nejstarší z rodu.²³²

Po Janovi III. se ujali vlády Jošt III. z Rožmberka a Petr V. z Rožmberka.²³³ Prachatice vedly spor s Pískem ohledně solních skladů a výběru cla. Karel IV. povolil Písku roku 1348 omezený solní sklad, avšak Písek usiloval o neomezený sklad, což by snižovalo zisky Prachatic. Roku 1539 se města smířila a přistoupila na kompromis, od tohoto roku byl v Prachaticích přítomen zároveň písecký výběrčí cla. Jošt III. tak dosáhl diplomatického řešení problému bez dalších sporů.²³⁴ Jeho nástupce Petr V. držel ochrannou ruku nad Prachaticemi mezi léty 1539 - 1545. Právě tento šlechtic povolil výstavbu dnešní skupiny domů mezi Velkým náměstím a Kostelní ulicí.²³⁵

Narizení Viléma z Rožmberka, syna Jošta III., narozeného dne 10. 3. 1535, jsou již v roce 1545 zmiňována v písemnostech města.²³⁶ Je zřejmé, že teprve desetiletý chlapec by stěží mohl rozhodovat o osudu jakéhokoliv města, proto za něho i v případě Prachatic rozhodoval poručník; nejvýznamnějším ze skupiny opatrovníků nezletilého Rožmberka byl Albrecht z Gutnštejna.²³⁷ Do Vilémova zplnoletnění v jeho 16 letech poručník hájil zájmy města, zasloužil se o příznivé výsledky např. ve sporech s Netolicemi a Budějovicemi.²³⁸ Vilém patřil mezi význačné politiky a diplomaty své doby, zastával funkci nejvyššího

²³⁰ O vládě Petra IV. z Rožmberka a následném sporu o rožmberské dědictví podrobně viz: VOREL, Petr.: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek VII. 1526-1618*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2005, s. 68-70. Dále viz FUČÍKOVÁ/GAŽI/LAVIČKA/PÁNEK/PAVELEC/ŠIMŮNEK 2011. O Zdeňku Lvu z Rožmitálu podrobně viz: MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích 1-4*. Praha: Academia 2001 a 2002. Také viz VOREL 2005.

²³¹ VESELÝ 1924, s. 68.

²³² Tamtéž, s. 68.

²³³ Tamtéž, s. 69.

²³⁴ Tamtéž, s. 69.

²³⁵ Tamtéž, s. 69.

²³⁶ Tamtéž, s. 69.

²³⁷ O pánech z Gutnštejna podrobněji viz: HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty: Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti. 1*. Praha: Akropolis 1992, s. 51-52.

²³⁸ VESELÝ 1924, s. 70.

komorníka a poté nejvyššího purkrabího. Sloužil třem panovníkům a byl oceněn Řádem zlatého rouna. Po vymření vládnoucích Jagellonců v Polsku se dvakrát ucházel o polský královský trůn, nastal tak ojedinělý případ, kdy český pán kandiduje na trůn sousední země. Také Vilém podnikl cestu do Itálie, kde se seznámil s renesancí. Pod jejím vlivem dal poté přestavět gotický krumlovský hrad na reprezentativní renesanční sídlo. Řadil se k nejmoudřejším a nejroztvážnějším státníkům, byl celkem čtyřikrát ženat - avšak ani poslední sňatek s Polyxenou z Pernštejna roku 1587, velkolepá manifestace spojení dvou nejvlivnějších českých katolických rodů, mu nepřineslo potomka.²³⁹ Zajímavostí je, že v rámci renesanční „módy“ - záliby v alchymii, zejména pak v hledání tzv. kamene mudrců, který by měl sloužit k nesmrtelnosti a k přeměňování obyčejných kovů ve zlato, se tento schopný politik nechal zmást vidinou vysoké návratnosti prvotních investic a vybudoval v Třeboni alchymistické dílny, které se řadily k nejlépe financovaným chemickým a fyzikálním laboratořím v tehdejší Evropě. Údajně se nechal zlákat i k experimentům, kdy se do zeminy vsadily zlaté dukáty a za pomoci tajemného roztoku měly přinést úrodu. Vilém také doufal v pomoc alchymistů s jeho bezdětností. V tomto ohledu se velmi podobal panovníku Rudolfovi II., který navenek vystupoval jako přísný katolík, avšak magické experimenty, alchymie a hermetické nauky patřily mezi jeho největší vášně, což ve spojení s jeho španělským vychováním a ideami španělské inkvizice působí poněkud paradoxně. Avšak rovněž Vilém z Rožmberka, vysoce postavený a mocný šlechtic, nemusel nikomu zdůvodňovat legitimitu svých zálib.²⁴⁰ Vilém z Rožmberka velmi dbal o své prachatické panství, umožnil zde další trh - tentokrát na sv. Tří krále, věnoval městu řadu pozemků a nemovitostí, podporoval zde pivovarnictví a horlivě obhajoval městská práva v mnohých sporech s okolními konkurenčními městy. V neposlední řadě také obnovil prachatickou literátskou společnost.²⁴¹ Za Viléma z Rožmberka byla dokončena jihočeská rybníční soustava, v jeho službách navázali na starší rybníkářské dílo Štěpánka Netolického zejména Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan a Mikuláš Ruthard z Malešova.²⁴² Vilém z Rožmberka skonal roku 1592 ve svém paláci na Pražském hradě. V tamním kostele sv. Jiří bylo jeho tělo

²³⁹ VOREL 2005, s. 396.

²⁴⁰ O vládě a životě Viléma z Rožmberka podrobně viz: VOREL 2005, o Vilémově zálibě v alchymii zejména s. 367-371.

²⁴¹ VESELÝ 1924, s. 70-71.

²⁴² O šlechtickém podnikání v oblasti rybníkářství 16. stol. podrobněji viz: VOREL 2005, s. 221-222 a s. 306. O osobnosti Jakuba Krčina z Jelčan podrobněji viz: HAUBELT, Josef: *Jakub Krčín z Jelčan: list z historie jižních Čech*, Praha: Rodiče 2003.

vystaveno několik týdnů, až poté smuteční průvod doprovodil Vilémovy ostatky do jižních Čech. Velkolepého pohřbu na Krumlově se účastnilo i 24 prachatických měšťanů.²⁴³

Po něm se ujal vlády nad rožmberským panstvím a správy nad Prachaticemi jeho mladší bratr Petr Vok z Rožmberka, který se na rozdíl od ostatních příslušníků své rodiny hlásil k utrakvistům.²⁴⁴ Město Prachatice od něj roku 1593 koupilo helfenburské panství se dvěma drobnými městy - Bavorovem a Strunkovicemi, s pivovarem, třemi mlýny, 14 vesnicemi a řadou dalších nemovitostí.²⁴⁵ Hospodářská situace a zadlužení domu Rožmberků přiměla Petra Voka odprodat 24. října 1601 značnou část svého dominia císaři Rudolfovi II., jednalo se o Krumlov, Netolice, Lhenice, Prachatice a Volary s veškerým příslušenstvím.²⁴⁶ Petr Vok zemřel dne 6. 11. 1611, z jeho manželství s Kateřinou z Ludanic nevzešel žádný potomek, stal se tedy „posledním Rožmberkem.“²⁴⁷ Narodil se do katolické rodiny, byl pokřtěn a vychováván jako katolík, ale v pozdějším věku sympatizoval s Jednotou bratrskou.²⁴⁸ V této předbělohorské době byla náboženská konverze vnímána jako osobní rozhodnutí šlechtice a obecně nevzbuzovala veřejné pohoršení.²⁴⁹ Většina takových konverzí byla motivována čistě praktickými, účelovými důvody: politickými, mocenskými nebo finančními a s náboženskou problematikou mnohdy nesouvisela.²⁵⁰ Petr Vok představoval vůdčí osobnost české stavovské obce, jako vladař domu rožmberského měl zákonem zaručené přednostní postavení mezi domácí šlechtou, díky svému vyznání také představoval nejvýznamnější autoritu evangelické opozice v Čechách.²⁵¹ Petr Vok bývá v obecném povědomí vnímán jako „roztomilý prostopášník,“ avšak poněkud v rozporu s touto představou stojí některá jeho státnická gesta. Například, v rámci sporů Rudolfa II. a jeho bratra Matyáše, kdy se v letech 1608 a 1611 schylovalo k vojenskému konfliktu, i díky němu byla válka zažehnána. V roce 1611 v hlavním městě Království českého zbyli pasovští žoldnéři, které si objednal císař Rudolf II., ale nikdo se neměl k výplatě jejich mzdy.²⁵² Rozpuštěné vojsko nejprve útočilo na městské paláce domácích velmožů v Praze, poté se vydalo zpět na jih a

²⁴³ VESELÝ 1924, s. 70-71.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 71.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 71.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 72.

²⁴⁷ Viz rodokmen pánů z Rožmberka v 16. stol.: VOREL 2005, s. 592.

²⁴⁸ Viz Tamtéž, s. 404.

²⁴⁹ Tamtéž, s. 404-405.

²⁵⁰ Tamtéž, s. 405.

²⁵¹ Tamtéž, s. 436-437.

²⁵² Tamtéž, s. 452.

drancovalo jižní Čechy, aby u poddaných a jejich vrchnosti vymohlo smlouvanou částku.²⁵³ Petr Vok, oponent císaře, použil vlastních finančních prostředků a vyplatil vojákům jejich žold, aby tak celou záležitost uzavřel.²⁵⁴ Samozřejmě, chránil tím jižní Čechy a svá vlastní zbývající dominia před řáděním bezuzdné čeládky, bylo to tedy rozhodnutí v jeho zájmu, ale faktem zůstává, že vyrovnával cizí dluhy, dluhy protivníka a pomáhal tím i jeho poddaným. Uvažoval by tímto způsobem lehkovážný zhýralec?

Rožmberkové představují pro Prachatice synonymum hospodářské prosperity a stavebního rozkvětu. Podařilo se jim uhájit stávající výsady města a navíc dokázali připojit i nová privilegia - např. právo konat další výroční trhy (na sv. Matouše, na sv. Tři krále). Za jejich vlády byl dokončen městský kostel, vystavěny reprezentativní brány a hradby, vybudována radnice a nynější knížecí dům, kašna na Velkém náměstí, městská zástavba celkově získala nový luxusní renesanční háv.²⁵⁵

Od roku 1601 se Prachatice ocitají na seznamu vlastnictví císaře Rudolfa II. Město se snažilo získat si císařovu přízeň, aby bylo oprostěno od povinnosti vyplácet dávky krumlovským jezuitům a aby bylo připuštěno k hlasu třetího stavu v království.²⁵⁶ Prachatičtí za to nabídli císaři finanční výpomoc 5000 kop, císař souhlasil a Prachatice byly dekretem z 24. ledna 1610 přijaty do třetího zemského stavu.²⁵⁷ Přesto se ale od této chvíle (od 1. čtvrtiny 17. stol.) nad Prachaticemi začala stahovat mračna. Obchod na Zlaté stezce klesal, protože do českých zemí začala proudit bavorská sůl přes západní Čechy a rakouská sůl přes České Budějovice.²⁵⁸ V roce 1611 Rudolf II. odstoupil a českým králem byl korunován jeho bratr Matyáš, který záhy získal i císařský titul.²⁵⁹ Tomu prachatičtí také vypomáhali půjčkami, celkem 12 000 kopami, přijali za to v zástavu Volary.²⁶⁰ Poměry mezi císařem a nespokojenými protestantskými stavy se však v zemi postupně přiosťrovaly, až 23. května 1618 pražskou defenestrací začalo české stavovské povstání.²⁶¹ Prachatice se postavily na

²⁵³ Tamtéž, s. 449-452.

²⁵⁴ Tamtéž, s. 452.

²⁵⁵ VESELÝ 1924, s. 68-72.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 74.

²⁵⁷ Tamtéž, s. 74.

²⁵⁸ KUBŮ, F.: *Historie města*, str. 14. In: FENCL 2005.

²⁵⁹ O vynucené rezignaci Rudolfa II. podrobněji viz: VOREL 2005, s. 453.

²⁶⁰ VESELÝ 1924, s. 74.

²⁶¹ O pražském povstání podrobně viz: ČORNEJOVÁ, Ivana; KAŠE, Jiří; MIKULEC, Jiří; VLNAS, Vít: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VIII. 1618-1683*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2008.

stranu rebelů: připojily se k protihabsburskému odboji.²⁶² Toto rozhodnutí mělo pro město dramatické následky - několikrát se o něj bojovalo a dne 27. či 28. září 1620 bylo město dobyto Buquovými vojsky a vypleněno.²⁶³ Ztráty na životech byly obrovské.²⁶⁴ Vítězové také uložili městu vyplatit výpalné 4500 zlatých, všem privilegiím a cechovním ustanovením byly uřezány pečeti, aby se anulovala jejich platnost.²⁶⁵ České stavovské povstání skončilo naprosto tristní prohrou v bitvě na Bílé Hoře dne 8. listopadu 1620.²⁶⁶ Nepodařená rebelie spustila mnohem závažnější konflikt, třicetiletou válku.²⁶⁷

Třicetiletá válka znamenala pro město Prachatice jedním slovem katastrofu. Bída, utlačování a opovržení, úpadek a zpustlost. Ostrý nátlak na převedení protestantů na „víru pravou,“ odejmutí privilegií, zabavení majetku, dluhy, přítomnost střídajících se hrabivých vojenských posádek, vpád švédských vojáků, apod.²⁶⁸ Nejvýznamnější památkou této historické etapy je prachatická radnice.

2. 11. Stará radnice, Velké náměstí č. p. 1

Budova staré radnice stojí na místě původního rožmberského paláce, který si nechal vystavět v roce 1448 Oldřich II. z Rožmberka.²⁶⁹ Roku 1544 prodal Prachaticím Petr V. z Rožmberka stavební parcelu, na níž sídlo stojí.²⁷⁰ Palác samotný, se všemi náležejícími pozemky a loukami spolu s dílem lesa daroval městu roku 1569 Vilém z Rožmberka.²⁷¹ Prachatictí poté rezidenci strhli a na jejím místě mezi roky 1570 - 1571 vystavěli novou reprezentativní radnici (viz obr. č. 50).²⁷² Správní budovu později potkalo několik požárů: roku 1702 zapálil blesk věž radnice, avšak větší škody nevznikly, roku 1719 zničil oheň zadní část domu a při velkém požáru roku 1832 shořela téměř celá.²⁷³ Před požárem kryla stavbu vysoká prejzová valbová střecha se dvěma vikýřovými štíty zepředu, na střeše také byla vížka

²⁶² KUBŮ, František: *Historie města*, s. 14. In: FENCL 2005.

²⁶³ VESELÝ 1924, s. 76-77.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 77.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 77-78.

²⁶⁶ O průběhu bitvy podrobněji viz: ČORNEJOVÁ/ KAŠE/MIKULEC/ VLNAS 2008, především s. 57-62.

²⁶⁷ O třicetileté válce podrobně viz: ČORNEJOVÁ/ KAŠE/MIKULEC/ VLNAS 2008.

²⁶⁸ O dopadu třicetileté války na město Prachatice viz: VESELÝ 1924, s. 78-85.

²⁶⁹ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 247.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 247.

²⁷¹ Tamtéž, s. 247.

²⁷² Tamtéž, s. 247.

²⁷³ Tamtéž, s. 247.

se zvonem a hodinami.²⁷⁴ Původní věžička stávala na nižším, pravděpodobně dřevěném, krychlovém podstavci.²⁷⁵ Zastřešovala ji hruškovitá vlašská osmistranná bání se štíhlejší lucernou, celá pobitá plechem. Z ní měla vybíhat železná tyč s dvouhlavým orlem s hvězdou nad ním.²⁷⁶ Při obnovovacích pracích po roce 1832 byla na hřebeni střechy zbudována nová jednodušší čtyřhranná vížka, kterou ale později město nechalo odstranit (stav s poslední vížkou viz obr. č. 51).²⁷⁷

Stará radnice je situována v jihozápadním rohu Velkého náměstí. Jedná se o třípodlažní renesanční budovu palácového typu se dvěma dvorními křídly, krytou (oproti původnímu stavu) nižší sedlovou střechou. Dům je podsklepen, podzemní prostory jsou vybudovány ve dvou výškových úrovních, níže položený prostor přesahuje půdorys budovy a zasahuje pod náměstí.

Největší pozornost vzbuzuje zachovalá čelní stěna otevírající se do náměstí, bohatě zdobená freskami vyvedenými temnosvitnou technikou *chiaroscuro* (z italského *chiaro* - světlý, *scuro* - tmavý).²⁷⁸ Fasáda je při obou nárožích lemována svislými pásy bosáže, táhnoucími se celou výškou budovy. Bosování převýšeného přízemí je tvořeno hrubě otesanými žulovými kvádry, zbývající armovanou dekorací horních pater doplňují iluzivní sgrafita, zdůrazňující členitost falešných kamenů. Bosováním z vroubených žulových kvádrů je ozdoben rovněž hlavní vchod, půlkruhově sklenutý, umístěný asymetricky nalevo mimo osu průčelí (viz obr. č. 54). Na vrcholu jeho oblouku je posazena plastická kartuš se znakem města a rokem výstavby 1571. Horizontální linie fasády tvoří zejména dva pásy symetricky posazených dvojitých oken, po pěti kusech v každém patře. Okna vzájemně spojuje na úrovni parapetů mělce vystupující hladká římsa. Sdružená okna přepažují jednoduše profilované nadokenní lišty. Těsně pod střechou vystupuje fabion na 0,9 m od plochy stěny, aby tak alespoň částečně chránil fresky před deště apod.²⁷⁹ Hlavní oblouková římsa musela být po

²⁷⁴ Tamtéž, s. 247.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 247.

²⁷⁶ Tamtéž, s. 247-248.

²⁷⁷ Tamtéž, s. 248.

²⁷⁸ Chiaroscuro = temnosvit, způsob malby modelující tvar a prostor světlem a stínem, resp. světelným valérem a jeho gradací. Viz KUBIČKA, Roman; ZELINGER, Jiří: *Výkladový slovník malířství, grafiky a restaurátorství*. Praha: Grada publishing, a.s., 2004. s. 89.

²⁷⁹ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 250.

požáru při obnovách po roce 1832 vybudována celá znovu, při rekonstrukci maleb byly ale využity původní vrstvy.²⁸⁰

Bohatá výmalba obsahově signalizuje jednak funkci budovy, za druhé pak prezentuje bohatství a prestiž města, které radnici nechalo vystavět. Omítka se celkově drží v tónech umírněné barevnosti hnědých okrů a běloby ve spojení s šedavými konturami, čímž jednotlivé výjevy dosahují plasticity, ale přesto se při svém množství vzájemně neruší.

V oblouku fabionu je zobrazeno osm alegorických (převážně ženských) postav vyjadřujících nejdůležitější ctnosti, každou z nich rámuje oválná kartuš s odpovídajícím latinským nápisem: TEMPERANTIA (žena nalévající vodu do misky, z níž pije pes) → Střídmost; FORTITUDO (římský voják s kopím a štítem, oproti němu lev připoutaný ke sloupu) → Statečnost; SPES (žena připoutaná k sloupu, u něhož je kotva) → Naděje; FIDES (žena s křížem a kalichem) → Víra; JUSTITIA (žena s mečem a vahami, zde je vidět podpis malíře *J. Faber* letopočet zhotovení r. 1843) → Spravedlnost; CARITAS (žena vztahující ruce ke dvěma dětem) → Láska; PRUDENTIA (žena se štítem / zrcadlem) → Opatrnost; PATIENTIA (žena s beránkem) - Trpělivost.²⁸¹ Obnovu připomíná ještě nápis těsně pod fabionem: NACH DEM BRANDE 1832 IST ES IM JAHRE 1843 WIEDER INWENDIG HERGESTELLT UND AUCH DIESER PAWION NEV BEMALT WORDEN. JACOB FABER MAHLER.²⁸² Volně přeloženo: „Po požáru roku 1832 je k roku 1843 vnitřek budovy opět obnoven a také tento fabion nově vymalován jest. Jacob Faber malíř.“

Tři meziokenní pilíře pod velkou římsou zdobí florální ornamenty. Čtvrtý, širší pilíř, na sobě nese robustní mužskou postavu, jež v ústech vousaté tváře svírá meč a lilii. Figura ve své pravici drží měšec a levicí trousí peníze, na hrudi má stylizovanou lví hlavu a ze spod šatů vyčnívají její nohy: pravá lidská a levá medvědí (viz obr. č. 61). Tyto indicie nasvědčují, že by se pravděpodobně mělo jednat o alegorické znázornění štědrosti rodu Rožmberků - medvědí tlapa odkazuje na Ursiny (*ursus* znamená latinsky medvěd), coby údajné předky Rožmberků.²⁸³

²⁸⁰ Tamtéž, s. 248.

²⁸¹ Tamtéž, s. 250-251.

²⁸² Tamtéž, s. 249. Překlad vlastní.

²⁸³ Dostupné online z: http://www.prachatice.cz/n_pamatky_detail_2.html?PID=7 [dne 17. 4. 2014] také viz: http://www.kohoutikriz.org/data/w_messi.php [dne 17. 4. 2014]. Příbuzenství rodu Rožmberků s italskými Ursiny (v lit. také jako rod Orsini) je diskutabilní, může se jednat pouze o fiktivní spojení, které mělo Rožmberkům dodat větší prestiž. Údajným „strůjcem“ této legendy měl být Oldřich II. z Rožmberka. Po svém

Pod obrazem se nachází nápis gotickou literou:

Utete me bíves et sí petis otia veris

Disce frui et sí bis bíbere bíve díu.

Volně přeloženo: „*Užij mne a žít máš, a toužíš-li po míze jara,
užít se uč; žít chceš-li, pak konej tak dlouho.*“²⁸⁴

Není zcela jasné, jak přesně výjev a nápis chápat, ale dalo by se uvažovat zhruba o poselství v tom duchu, že je dobré dary života užívat s mírou, neustále se tomu učit a s bohatstvím a statky nakládat správně.²⁸⁵

Pod horní řadou oken se nachází patero výjevů oddělených iluzivními pilastry s květinovým dekorem. Námětově čtyři fresky zobrazují starozákonní témata, která nějakým způsobem souvisejí se soudnictvím, pátá zobrazuje rožmberský erb. Při pohledu z Velkého náměstí od leva: prvním obrazem je Šalamounův soud; druhý výjev je rozdělen na dvě pole: prvé ukazuje dva starší Židy (jedná se o dva touhou zaslepené soudce z lidu, kteří křivě vypovídali proti nevinné Zuzaně a falešně ji obvinili z cizoložství) před Danielem, druhé pak znázorňuje Zuzanu v lázni (moment, kdy je přepadena výše zmíněnými Židy); dále je ve sledovaném pásu vyveden rožmberský erb držení dvěma medvědími štítonoši, zvířecí postavy i spodní část rodového znaku opět upozorňují na (domnělou) spřízněnost Rožmberků s rodinou Orsini, na stuze shora doplňující rollwerkovou iluzivní kartuš je nápis WILHELMVS A ROSENBERG (viz obr. č. 62); čtvrtá malba představuje soud dvanácti soudců, před nimiž bohatý obžalovaný hodlá uplatit chudého svědka či žalobce. Hlavní soudce sedí se zavázanýma očima a dřímá žezlo, zbylí přisedící mají paže, ale chybí jim ruce - dlaně. Poslední obraz, rozdělený na dvě části, vypovídá o potrestání nespravedlivého soudce (Sisamna), kterému tři biřici svlékají kůži z těla a v druhé půli jeho syn Otanés soudí na stoličce pokryté odřenou kůží.²⁸⁶

návratu roku 1552 z kavalírské cesty po Itálii Vilém z Rožmberka upravil rodový erb a rozšířil ho o znak údajně spřízněného rodu Orsini - pod pětistlou červenou růžici přidal stříbrné a červené pruhy. Od Vilémových dob se také na zámku v Českém Krumlově chovají medvědi. K této problematice viz: ČECHURA, Jaroslav: *Vzpomínka na italský původ Rožmberků*. In: *Falza a podvody české historie*. Praha: Akropolis 2001.

²⁸⁴ Překlad převzat z: http://www.kohoutikriz.org/data/w_messj.php [dne 17. 4. 2014]

²⁸⁵ Oficiální literatura (MAREŠ/SEDLÁČEK 1913) toto elegické dvojverší nepřekládá ani neinterpretuje, v literatuře se zmínky o nápisu objevují velmi zřídka, a to včetně literatury německé. K výkladu nápisu viz více: http://www.kohoutikriz.org/data/w_messj.php [dne 17. 4. 2014]

²⁸⁶ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 251.

Meziokenní pilíře v prvním patře rovněž zdobí rostlinné arabesky, na širším pilíři je zobrazen Herakles, jak kyjem ubíjí draka (lernskou hydru), na pozadí je vidět městská architektura. V prostoru mezi podokenní římsou prvního patra a iluzivním kordonem přizemí se nachází šest orámovaných tabulí s latinskými nápisy. Při levém kraji pásu s texty stojí genius a v levé ruce drží štít s monogramem Wolfartů (Bolfartů), vedle něho na zemi leží koule. Při pravém kraji stojí podobný genius, levou nohou se opírá o kouli a nese korunovanou přilbu s jelením parohem a v pravé ruce drží štít, na němž jsou patrna tři písmena I M B značící *Invenit Martinus Bolfart*.²⁸⁷ Tabulky²⁸⁸ psané římskými kapitálky nesou poselství vztahující se k životu v obci (viz obr. č. 63), k zákonům a k občanským ctnostem:

první: RESPUBLICA NOMEN VNIVERSAE CIVITATIS EST, PRO
QVA MORI, ET NOS CVI TOTOS DARE, ET IN QVA OM -
NIA NOSTRA PONERE ET QVASI CONSECRARI DE
BEMVS.
EO OMNIS VITAE NOSTRAE RATIO EST TRANSMIT
TENDA VT MAGNAM NOMINIS NOSTRI FAMAM
ET MAXIMIS IN REMPVBLICAM MERITIS COLLA -
TIS POSTERIS RELINQVAMVS.

druhá: AD REMPVBLICAM PLVRIMA VENIVNT COMMO -
DA, SI MODERATRIX OMNIVM RERVM PRAESTO
EST SAPIENTIA HINC AD IPSOS, QVI EAM ADEP -
TI SVNT , LAVS, HONOR, DIGNITAS CONFLVIT.
EST BONI MAGISTRATVS, COMMODA CIVI -
VM DEFENDERE, NON DIVELLERE, ATQVE OM -
NES AEQVITATE EADEM CONTINERE.

třetí: CIVIS EST IS, QVI PATRIAM SVAM DILIGIT,
AC BONOS OMNES, SALVOS, INCOLVMESQ
DESIDERAT • CIVEM OPORTET AEQVQ ET PARI
CVM CIVIBVS JVRE VIVERE NEQVE SVBMISSVM
NEQVE ABIECTVM NEC SESE EFFERENTEM, TVM IN
REPVBLICA (E) A VELLE QVAE TRANQVILLA ET HO -
NESTA.

„Občanem je ten, kdo vlast svou miluje a všechny šlechetné věci přeje zachovati v blaženosti a bez pohromy. Občan má žít se spoluobčany podle stejného práva, nemá být ani poníženým ani zavrženým, ale ani zpupným a má si v obci přát mír a počestnost.“

²⁸⁷ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 251.

²⁸⁸ Opisy textů dostupné z MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 251-252. Překlady převzaty z FENCL/MAGER/JURČO 2012, s. 231.

- čtvrtá: MILLIES PERIRE EST MELIVS, QVAM IN SVA CI -
VITATE SINE ARMORVM PRAESIDIO NON POS -
SE VIVERE PRÆSIDIVM CHARITATE ET BENEVO -
LENTIA CIVIVM SEPTVM OPORTET ESSE NON
ARMIS • ILLA NON EST CIVITAS KVM LEGES IN
EA NIHIL VALENT, CVM JVRA NOCENT, ET
CVM MORES DEPRAVANTVR.
- „Tisíckrát lépe je zemřít, než ve své
obci žít bez ochrany zbraní. Tou
zbraní je láska a dobrá vůle, které
chrání občany. To není obec, kde
zákony nemají platnost, kde právo
škodí a kde se kazí mravy.“
- pátá: NIHIL EST TAM APTVM AD JVS CONDITIO
NEMVE NATVRÆ, QVAM LEX, SINE QVA NEC DO -
MVS VLLA NEC CIVITAS NEC GENS NEC HOMI -
NVM VLLVM GENVS STARE NEC RERVVM NATV -
RA OMNIS NEC ETIAM IPSE MVNDVS STARE
POTVERIT.
IN OMNI CIVITATE SVNT TRES SPECIES HOMINVM SCI -
LICET DIVITES, MEDIOCRES ET PAVPERES INTERQVOS
OPTIMI SVNT MEDIOCRES QVIA MEDIVM SEMPER EST
OPTIMVM ARISTO LIB 4 POLITICO.
- šestá: ARBORES VETVLAE ET INVIDAE ARBVSCVLAS
SVBNASCENTES NONNVNQVAM SVIS RAMIS
IMPEDIVNT NEC EFFLORESCERE SINVT, SIC FA -
CIVNT QVIDAM SENES IN MAGISTRATV, CVM
VIDENT BONÆ INDOLIS JVVENEM INVIDIA CAP -
TI VARIIS MODIS DEPRIMVNT NEC PROFICERE
SINVNT
MVLTORVM IMPROBITATE DEP(R)ESSA VERITAS
TANDEM EMERGIT IN LVCEM.

Okna přízemí zdobí plasticky pojednané fresky nadokenních říms s volutovým zakončením. Horizontální linie nejspodnějšího patra budovy charakterizuje jednak souvisle namalovaný kordon, přerušený pouze bosováním portálu, za druhé pak rytmus střídajících se iluzivních oblouků se suprafenestrami a zbylý prostor vyplňující florální ornamentikou. Plochy pod jednotlivými ohyby obsahují figurální výjevy. Při pohledu z náměstí je zcela nalevo vidět římský voják s holou hlavou, v druhém poli stojí voják s turbanem, kopím a mečem, za portálem pak tasí meč k boji římský válečník s přilbou na hlavě. Na pilíři mezi druhým a třetím oknem je zobrazena scéna, kdy se úplatný soudce chystá přijmout dar od boháče, když v tom sahá zezadu po jeho žezle smrt (viz obr. č. 57). V tabulce nad jejich hlavami stojí česky psáno:

Kdož pro dary krzywie saudyss chudeho
Wytrhnu tie z saudu i z lidu meho
Nemužiete prawa osudu zbyty
Gehož což żywo gest nemůž ugyti.

Volně přepsáno do současné češtiny: „*Ty, kdo pro dary křivě soudíš chudého, vytrhnu tě ze soudu i z lidu mého. Nemůžete práva osudu zbyti, jehož což živo jest, nemůž ujíti.*“²⁸⁹

Mezi třetím a čtvrtým oknem je zpodobněn opět případ úplatného soudce. Tentokrát přijímá od provinilého boháče peníze, které si nechá sypat rovnou do otevřené dlaně. Výraz sudího vypadá, jako by sumu snad i přepočítával. Dvojici objímá alegorická postava vesele rozšklebené smrtky, která při rozmáchlém gestu v pravici dřímá přesýpací hodiny na znamení, že každému čas uplývá a všichni jednou budou muset skládat účty za své hříchy. Na pozadí nevinný chudřas smutně spíná ruce (viz obr. č. 59). Výjev opět doprovází český komentář:

Bohaty chytřec wida zle vyhne se
Chudy przed se gda w sskodu uwaly se
Prawem každy nevinny bywa dawen
Skrz dary winny bywa pomsty zbaven
Prawo pawučinie se przirownawa
Gijz brauk prorazij musska w nij zustawa.

Volně přepsáno: „*Bohatý chytrák vida zlé, vyhne se. Chudý přece jen jde a v škodu uvalí se. Právem každý nevinný bývá dáven. Skrz dary vinný bývá pomsty zbaven. Právo k pavučině se přirovnává, již brouk proráží, muška v ní zůstává.*“²⁹⁰

Pro dva posledně zmíněné obrazy s alegorickým kostlivcem posloužily jako předloha dřevoryty Hanse Holbeina mladšího z jeho souboru *Tanec smrti - Der Totentanz* (obr. č. 58, 60).²⁹¹ Předpokládá se, že hlavním malířem radnice byl Martin Wolfart (Bolfart), jehož

²⁸⁹ Staročeský opis převzat z: MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 253.

²⁹⁰ Staročeský opis převzat z: tamtéž, s. 254.

²⁹¹ Soubor dřevorytů měl Holbein vytvořit v letech 1524-1525, v roce 1526 se údajně realizovaly první zkušební výtisky. Matrice poté získali bratři Trechselové a v roce 1538 v Lyonu vydávají první datované výtisky pod názvem „*Simulachres de la mort.*“ V Čechách cyklus poprvé vychází v roce 1994, viz: HOLBEIN, Hans. *Tanec smrti: der Totentanz*. Brno: Zvláštní vydání 1994. Edice S sebou; sv. 8.

rodinný znak je na průčelí dodnes patrný, v literatuře se hovoří o „ *vynikajícím vlašským mistrovi.* “²⁹²

Díky ničivým požárům a následným obnovám (zejména po důkladné přestavbě roku 1843) se proměnila vnitřní dispozice domu.²⁹³ Původně mělo přízemí i obě patra dvě velké síně obrácené do náměstí a dva menší pokoje směřující do dvora (srov. s obr. č. 52, který znázorňuje současný stav).²⁹⁴ Krom toho, do prvního patra vedlo volné schodiště, které dnes připomínají už jen dva zazděné kamenné sloupy.²⁹⁵ Z prvního do druhého poschodí se chodilo po vedlejších schodech.²⁹⁶ V původním rozsahu se dochovaly dvě zaklenuté síně v přízemí a v prvním podlaží, vedlejší dva pokoje a boční schodiště.²⁹⁷ Do sálu v přízemí se vstupuje skrze kamenný portál, který svou formou představuje střet dvou stylů či spíše pozvolný přerod jedno slohu ve druhý (obr. č. 55, 56). Přetínavé ostění dveřních zárubní odkazuje na pozdní gotiku, zatímco výše posazená vchodová římsa směřuje k renesanční estetice. Drobnější portálek vedoucí do síně v prvním patře je již čistě renesanční.²⁹⁸

Pokud jde o dvůr domu, i ten prošel díky opravám a přestavbám radikální proměnou (současný stav viz obr. č. 53). Hlavní schody byly kompletně zrušeny a nové upraveny, velké schodiště připomínají již jen dva kamenné sloupy vestavěné do nového zdiva; do hořejších pater byla přistavěna spojovací chodba.²⁹⁹ Ke dvěma bočním křídlům přibyl v roce 1872 dvůr uzavírající trakt, který sloužil jako trestnice (na obrázku s půdorysem není znázorněn).³⁰⁰ Fasádu zdobí bílošedá sgrafitovaná rustika. Mezi okny druhého patra spočívá nápis starým písmem:

Łeta 1571 na den místra Jana Husy upadl jeden wlach węza koleczko cihel tyto weisky dolu.³⁰¹

Což nasvědčuje faktu, že tehdy na stavbách rožmberského panství skutečně pracovali Vlaši.

²⁹² VESELÝ 1924, s. 72.

²⁹³ MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 254.

²⁹⁴ Tamtéž, s. 254.

²⁹⁵ Tamtéž, s. 254-255.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 255.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 255.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 255.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 255-256.

³⁰⁰ Tamtéž, s. 256.

³⁰¹ Opis dostupný v: VESELÝ 1924, s. 37. a v: MAREŠ/SEDLÁČEK 1913, s. 256.

3. DIDAKTICKÁ TRANSFORMACE ZÍSKANÝCH INFORMACÍ PRO ŽÁKY II. STUPNĚ ZŠ

3. 1. Úvodní východiska k pedagogické praxi

Již nějakou dobu přemýšlím o tom, jak by měla vypadat ideální hodina výtvarné výchovy, jak si vlastně já sama jako potencionální pedagog představuji kvalitní lekci, se kterou bych mohla být spokojena. Kladu si otázku, co si od vyučovací hodiny slibuji, co je mým cílem? Co si slibuji od předmětu samotného? Zároveň se ptám, jak děti zaujmout a efektivně jim předat nové informace, jak je naučit přemýšlet a vidět svět kolem sebe možná i trochu jinak, než jak byly doposud zvyklé, nebo jak je nutí určitý zažitý školní stereotyp: „*Co je za domácí úkol, z čeho píšeme, co se (stačí) musím naučit?*“ Jak na žáky působit, aby na snad nejmonotónněji opakovanou otázku „*Co bylo ve škole?*“ měli chuť odpovědět i jinak než „*Dobrý*“ nebo „*Nic.*“

Pokud si pro sebe srovnávám hlavní cíle, k nimž bych si přála směřovat výuku, pak docházím, možná překvapivě, k velmi prostým závěrům: výuka by měla pro studenty probíhat zábavnou formou, zároveň by jim měla přinášet důležité informace a prostředkovat zajímavé poznatky - pokud možno trvalejšího charakteru, než jen do prvního hodnocení. Také bych si přála, aby lekce výtvarné výchovy žákům obohatily jejich další cestu životem: rozšířily jejich kulturní rozhled a estetické cítění, kultivovaly je, zlepšovaly jejich schopnost lépe poznat sebe i druhé a rozvíjely jejich komunikační dovednosti, aby jim pomohly odhalit jejich vlastní tvůrčí potenciál. Měly by jim alespoň částečně přiblížit bohatý a mnohotvárný svět umění, který nás obklopuje.

K didaktice obecně je dostupné poměrně velké množství odborné literatury, která rozebírá cíle vzdělávání, nejrůznější teorie edukace, pedagogické metody, výchovné přístupy... Z většiny z nich však žák vypadne jako prefabrikát z pásové výroby ve znění *Žák vyjmenuje, žák napíše, žák odpoví, žák vytvoří diagram, žák napíše úvahu, žák vyřeší...* Ale dítě není robot. Výtvarná výchova je specifický předmět s vlastní komplexně strukturovanou didaktikou a osnovami, které procházely během svého vývoje zásadními změnami. Pro ukázky není třeba chodit daleko - stačí porovnat pojetí výtvarné výchovy za totality a v porevolučních letech.

Pozoruji kolem sebe, jak se populace žene za „úspěchem“ a „výkonem“ a své snažení akceleruje, jak to jen jde a možná vsťíc vlastní záhubě, a to v mnoha oborech lidské činnosti. Dospívající ve škole mnohdy čelí systému vzdělávání, který se podobá trychtýři, na jehož jednom konci je žák a na druhém konci „se sypou informace.“ Tento systém nastavený zrychleným chodem soudobé společnosti pak dítě (a jeho rodiče) nutí zaměřovat se v první řadě na své studijní výsledky vyjádřené známkou, splněnou přijímací zkouškou, atp. Důraz je kladen především na naukové předměty - matematiku, cizí jazyk, mateřský jazyk. Jinými slovy, vyjadřují obavu, že žáci základních (ale i středních, vysokých škol) se často učí jen pro známky, zkoušky, tituly, protože tak to náš životní styl vyžaduje (a zároveň umožňuje), chceme-li být „úspěšní,“ a to ještě jen v těch „hlavních“ předmětech. V tomto kontextu se domnívám, že humanitní rozměr celé výuky se jaksi vytrácí a otázky typu *Skutečně jsem si osvojil novou látku? Jak mě obohatilo, co jsem se naučil? Co jsem se o sobě dozvěděl?* na pořad dne příliš nepřicházejí, snad na ně ani nezbyvá prostor. Výchovné předměty jsou pak vnímány jako něco vedlejšího, nedůležitého, zisk nepřinášejícího, odpočinkového, nepodstatného.

Na teorie umění, estetiku či výtvarnou výchovu nelze aplikovat metody přírodních věd, jejichž cílem je obecně vzato objektivní poznání a kde je nutné potlačovat jakýkoliv vliv subjektivity pozorovatele; v umělecky orientovaných oborech jde přesně naopak o emocionalitu, subjektivitu o vlastní citlivost, kreativitu či o schopnost komunikovat. Sledované vědy tedy pracují s těžko měřitelnými, obtížněji uchopitelnými pojmy. Možná právě proto jsou v očích širší veřejnosti vnímány jako vágní a selhávající, jako „méně důležité.“

Nemyslím si, že tento stav je vinou pedagogů, soudím spíše, že se jedná o efekt, který logicky vyplývá z celkového nastavení naší společnosti a hodnotového rozpoložení její kultury. Určitá ztráta humanity ze vzdělávání na úkor výkonu. Ale jakou kvalitu pak takový výkon má? Jakou váhu mají naše „tituly?“

Smutně výmluvná je situace, kdy soukromé školy obskurního zaměření vyrůstají jako houby po dešti, na akademické půdě kvete korupce - narážím na „plzeňskou“ aféru bezostyšného kupčení s diplomy u veřejných činitelů, v situaci, kdy na kvalitní pedagogy se nedostává odpovídajících finančních prostředků, atd. Kam tedy směřuje naše společenství? Nastává tu vcelku paradoxní jev, kdy se od dětí (nebo i starších studentů) očekávají co možná

nejlepší výkony a zároveň se školy mnohdy potýkají s doslova existenčními problémy. Uvědomuji si, že v tomto případě se jedná o složitou a obsáhlou debatu o mnohých konfliktních situacích nejen ve školství, ale i v našem státě a že je těžko možné ji zde dokonale postihnout a vyřešit, ale považuji za důležité ji alespoň nastínit. Nicméně žijeme v demokracii, takže pokud s něčím nesouhlasíme, vždy se dá něco dělat, alespoň přispět vlastním dílem k malé nápravě.

Předmět výtvarné výchovy je z pohledu výtvarného pedagoga živě se rozvíjející důležitá disciplína s poměrně propracovanou komplexní strukturou zahrnující poznatky z psychologie, estetiky, dějin umění, dějin oboru, metodiky, výtvarné praxe apod. Přímo reaguje na dění ve společnosti. Ale jak ta vnímá výtvarnou výchovu a jaký jí přikládá význam? Zjevně si jí velice cení, protože její týdenní hodinová dotace se vyrovná dotaci českého jazyka nebo matematiky, protože v rozpočtu základních škol se vždy najde dostatek prostředků na dobře zařízené třídy, ateliéry i materiál, protože společnost jednoduše chápe **rozvoj estetické citlivosti, komunikačních dovedností, emocionality, autoreflexe, introspekce a vnímavosti** jako **klíčový**, protože funkci výtvarných pedagogů zpravidla zastávají v oboru vyškolení jedinci, protože rodiče se na třídních schůzkách zajímají o progres svých potomků ve výtvarné výchově stejnou měrou jako o progres v matematice či cizím jazyku, protože výchovné předměty společnost samozřejmě přijímá jako zcela rovnocenné těm naukovým, resp. daná dichotomie zde vůbec neexistuje. Ano, přesně v takto osvíceném duchu se u nás výuka výtvarné výchovy realizuje. Bohužel, naznačený stav není skutečností.

Osobně vidím ve sledovaném předmětu značný potenciál. Protože právě veskrze tuto výchovu mohou všichni jedinci poznávat kulturní dědictví své země, kultivovat se, učit se, jak jednat v kolektivu, jak vyjádřit vlastní prožitky a emoce, odhalit a rozvíjet vlastní tvořivost, poznat nový druh zážitku - zážitek z uměleckého díla - jako je okouzlení, obdiv, sympatie, odpor, nesouhlas; poznávat svůj vlastní hodnotový žebříček, hledat své zájmy, své místo ve světě - sebeidentifikovat se. V rukou výtvarného pedagoga pak spočívá velká odpovědnost, minimálně stejně tak velká jako u učitelů ostatních předmětů (např. literatury). Nešikovný pedagog může totiž do jisté míry u žáka „zablokovat“ příznivý vztah k výtvarným projevům vůbec a tím mu de facto odeprít, resp. nepřiblížit svět umění. Výtvarná výchova přináší specifický druh poznání a považuji ho za stejně důležité, jako poznání vědecké, praktické, aj. Příznaky ve výše uvedené kritice soudobých poměrů ve mne vyvolávají přirozenou potřebu vyslovit obhajobu oboru výtvarné výchovy. Výchovy jako takové rozvíjí u žáků tzv.

kompetence, mají k tomu nepoměrně více nástrojů než např. současná biologie; tedy výchovy mohou naučit žáky něco, co bude platné celý jejich život (na rozdíl od vědeckých poznatků). Vedle toho, v současné vizuální kultuře je schopnost zacházet s vizuálním znakem a porozumět zobrazení zásadní.

3. 2. Prachatice, předmět studia nebo prostředek poznání?

3. 2. 1. Vycházka a její možnosti

Předpokládám, že učit výtvarnou výchovu na základní škole v Prachaticích skýtá pro učitele i žáky zásadní neocenitelné výhody: toto město je živoucím exemplářem gotiky a renesance, dějiny zde dýchají z každé cihly, z každého kamene a historické centrum je dostupné doslova na dosah ruky, v příjemné dochodné vzdálenosti od všech místních ZŠ. Učitelé tak mají jedinečnou příležitost využívat vycházek do „terénu“ a vysvětlovat široké spektrum faktů přímo na konkrétních příkladech, ať už se jedná o téma gotického slohu, renesance, středověkého uvažování v rámci urbanismu, výkladu o působení rodu Rožmberků, výkladu o sgrafitech, o sakrální architektuře, o obchodu se solí, o funkci náměstí, o městské fortifikaci... Přednášená látka se tak propojuje s vizuálními vjemy, čímž se posiluje její zakotvení ve vědomí žáka. Nemluvě o dalších možnostech výtvarné tvorby v plenéru.³⁰²

Téma práce s dětmi v terénu považuji obecně za nesmírně atraktivní a mnohostranně využitelné k vícero prospěšným cílům zároveň; zdaleka nemusí jít jen o pouhý názorný způsob explikace. Uvažuji např. o tématu gotiky. Nabízí se možnost provést k dané tématice přípravný, zdůvodňující výklad ve škole a na některou další hodinu zadat dětem úkol - aby část z nich vytvořila „týmy průvodců“ - např. 2 skupinky po 4-5 žácích a připravily si pro zbytek svých kolegů prohlídku místního kostela a každý z nich by se zaměřil na nějaký jeho aspekt, který by se pokusil vyložit. Učitel by měl podpořit snažení žáků nastíněním osnovy a poukázáním na zdroje, ze kterých se dá čerpat. Také by měl přesně vysvětlit, jak si takovou akci představuje a co od ní očekává. Napříště by si podobnou „prohlídku“ mohly připravit pro své kolegy zase další skupinky, aby se prostřídali mluvčí a „obecenstvo.“

³⁰² K problematice o vyučování v „mimoškolním prostoru“ -prostřednictvím výletů, exkurzí, návštěv galerií, knihoven, zoo, apod. viz: PASCH, Marwin: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998, s. 156-157. Speciálně k tzv. muzejní edukaci viz: BRABCOVÁ, Alexandra (ed.): *Brána muzea otevřená*. Náchod: Juko, 2003.

Tímto přístupem sleduji částečně osobní přesvědčení, že člověk se sám něco nejlépe naučí, až když to musí vysvětlovat druhému, nejprve to sám musí prakticky chápat.³⁰³ Dalším záměrem je ukázat dětem důvěru v ně samé a „zapůjčit“ jim svou roli explikátora, a to za podpory a kladného hodnocení. Je důležité v nich systematicky budovat pocit bezpečí a sebedůvěry při mluveném projevu. Také si při tom prakticky vyzkouší, jak by prezentovaly nejdůležitější památky svého (rodného) města někomu úplně cizímu, kdo by se jich zeptal „*A co je tam u vás, v Prachaticích, zajímavého?*“ Navíc je to taková „hra na něco“ - nyní na průvodce.³⁰⁴ Princip školy hrou je pro dospívající určitě záživnější než šedivá teorie, i když to obnáší určitou domácí přípravu. Také je při tom záhodno „poslouchajícimu obecnstvu“ naznačit, jak je důležitá i jejich role, aby se soustředěně věnovali výkladu svých kolegů a jak i na nich nesmírně záleží. Přesně i těmito nenápadnými detaily se v lidech dají budovat základy slušného a citlivého chování.

3. 2. 2. Dramatický výstup ve výtvarné výchově

Výtvarná výchova je předmět interdisciplinární, živý, neustále se proměňující.³⁰⁵ Obecně, obsahy učiva jednotlivých oborů ve škole by měly být vyučovány tak, aby poznatky z nich získané žáci uměli aplikovat i v dalších předmětech. Je tedy záhodno inspirovat při výuce žáky k provázané povaze jejich poznávání a komplexní poznání rozvíjet jako důležitý aspekt výchovy obecně. Jako potenciální učitel českého jazyka (studuji oborovou kombinaci ČJ - VV) např. vidím, jak velice spolu jazyk, literatura, divadlo a vizuální umění souvisí a jak nepřehledné množství k jejich propojení v rámci výuky se nabízí.

Učitel by měl být schopen využívat více vyučovacích metod a umět je efektivně střídat. Domnívám se, že držet se pouze jednoho způsobu vyučování je chyba, která svazuje pedagogovi ruce, nudí žáka a je závadná z mnoha dalších důvodů. Mé domněnky potvrzuje následující citace: „*Žáci jsou rádi aktivní: hovoří spolu, vyrábějí předměty, jsou tvůrčí, konají činnosti... Obecně se dá říci, že čím aktivnější a zainteresovanější ve výuce žáci jsou, tím více je výuka baví... Závažnou a bohužel častou chybou je, když si učitel osvojí jednu nebo dvě metody a těch se pak drží. Široký repertoár metod... umožní pružně reagovat na řadu*

³⁰³ O autentickém učení a autentických problémech jako efektivním nástroji edukace viz: PASCH, Marwin: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998, s. 149-162.

³⁰⁴ K tématu hraní rolí a úloze simulace podrobněji viz: PASCH, Marwin: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998, s. 157-158.

³⁰⁵ K tématu více viz: SPILKOVÁ, Vladimíra: *Proměny vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005.

náročnějších problémů, na něž se při výuce nutně narazí... mimoto zintenzivňuje pozornost a zájem žáků. Rovněž... pomůže vyrovnávat se s rostoucími požadavky, které na učitele jejich mnohotvárná úloha klade. V moderní výchově (stejně jako v evoluci) platí zásada, že přežije ten, kdo se přizpůsobí... Žáci se učí různými způsoby a pouze rozmanitost činností zajistí, že všichni plně využijí svých možností. Navíc díky rozmanitosti bude učení podnětější a zábavnější zkušeností i pro pedagoga. Učitelé, kteří vyznávají jen jedinou metodu, nudí sebe i své žáky... Vyzkoušejte co nejvíce vyučovacích metod. Buďte směli.³⁰⁶ Praktická příručka pro názornost připojuje tabulku³⁰⁷:

Jakému stylu výuky dávají žáci přednost			
Styl (typ) výuky	Mají rádi (%)	Nemají rádi (%)	Nerozhodnutí (%)
Skupinová diskuse	80	4	17
Divadlo	70	9	22
Výtvarné práce	67	9	26
Design	63	4	33
Pokusy	61	11	28
Alternativy (možnost volby)	61	4	33
Počítače	59	22	20
Zkoumání pocitů (empatie)	59	11	30
Čtení anglické literatury	57	9	35
Praktické myšlenky	52	9	37
Laboratorní práce	50	11	37
Studium v knihovně	50	24	26
Grafy, tabulky atd.	46	15	37
Ruční práce	43	17	39
Zahradnické práce	43	20	35
Úkoly s otevřeným koncem	43	20	37
Témata	41	11	48
Výroba předmětů	41	11	43
Samostatná práce	41	26	33
Vynalézání	39	20	41
Uspořádávání údajů	37	20	43
Empatie	35	30	35
Pozorování	30	13	57
Pracovní listy	28	17	52
Vyhledávání informací	26	30	43
Práce s přístroji	24	26	46
Stanovené termíny	24	50	26
Časové rozvrhy	17	41	41
Analyzování	17	35	46
Teorie	15	39	43
Slohové práce	13	28	54
Přednášky	11	70	19

Údaje zpracoval M. Hebditch na základě vlastního dotazníku, předkládaného roku 1990 jedenáctiletým až osmnáctiletým žákům Gillinghamské školy (Dorset, jižní Anglie).

Tabulka zobrazuje výsledky, které pochází sice ze staršího zahraničního výzkumu, nicméně i přesto přináší zajímavé údaje: divadelní styl výuky zaujímá druhé nejoblíbenější místo mezi žáky ve věku 11 - 18 let.

Osobně se přikláním k názoru, že by mohlo být osvěžující např. metodu výkladu občasně prostřídat s dramatickými výstupy žáků; vytvořit s nimi na zadané téma improvizované divadlo. Zužitkovat se dá příprava kulis, masek, výtvarně pojednaných kostýmů, ale i příprava samotného příběhu - textů, replik. Do „hry“ se dají

³⁰⁶ Úplné znění citace dostupné v: PETTY, Geoffrey: *Moderní vyučování: praktická příručka*. Praha: Portál 1996, s. 113.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 112.

efektivně zapojit i žáci, kteří vysloveně netouží po prezentaci sebe sama jako herce a přesto jim taková hra může být prospěšná: na divadle je potřeba mnoho různých činovníků, aby se mohlo realizovat - režiséři, scénáristé, nápověda, manažeři projektu, stylisté a maskéři... Tato metoda je náročná na čas a přípravu i materiál, ale umožňuje zapojení celého kolektivu třídy a při dobrém řízení může pomoci každému žákovi pocítit radost z jeho práce. Navíc může přesáhnout hranice třídy a posloužit edukačním účelům i pro další třídy - „obecenstva“ v rámci celé školy. Takových projektů se dá dobře využít např. ke konci školního roku, kdy už jsou známky uzavřeny a atmosféra je „uvolněnější,“ starší žáci mohou jít příkladem mladším a uspořádat pro ně divadelní představení. Přispívá to také k návykům ke kultivované formě zábavy a zároveň nenásilného vzdělávání.

Téma metod a technik dramatické výchovy je obsáhlé a inspirující, domnívám se, že v rámci výtvarné výchovy se dají některé její principy úspěšně aplikovat na různorodé výtvarné problémy a jejich řešení. Ve vztahu k Prachaticím se nabízí vytvořit klidně i komediální scénky ze *života Rožmberků a měšťanů v době renesance*, samozřejmě to vyžaduje znalost některých základních reálií, ale ve zbytku se dá popustit dětské fantazii uzda naplno. Nabízí se ale dlouhá řada dalších námětů: *Putování soumarů se solí*; *Založení města*, (Žižku a husity ve městě bych možná raději ponechala pouze formě výkladu, mám obavy, aby se dětské divadlo nezvrhlo v brutální zábavu podobnou útočným počítačovým hrám; je to téma, které bych nerada jakkoliv vynechávala, ale vyžaduje opatrnost); *Budování místních důležitých staveb*, *Pobývání některých významných osobností ve městě...*³⁰⁸ Žáci mají možnost s nadsázkou a vtipem prezentovat historii města, divadelní výstupy by měly směřovat spíše komediálním, odlehčeným směrem.

Velmi podstatná je zde otázka dělby práce, časového harmonogramu a „logistického“ řešení vůbec. Domnívám se, že hlavní tvůrčí hlas by měl zaznívat ze strany žáků, učitel by se měl snažit „nechat toho na nich co nejvíce to jde“ a pozorně bdít nad jejich kroky a organizovat práci, být „pološedou eminencí“ divadelního „spolku.“ Příprava představení má několik fází. V těch počátečních by se dala tematicky propojit výchova výtvarná s literární (či s výukou slohu, tvůrčího psaní v čj) a otázka „literárních aspektů“ divadelního vystoupení by mohla částečně naplňovat hodiny českého jazyka - prvotní společná debata nad námětem, rozdělení „funkcí“ mezi žáky, příprava scénáře (může probíhat i formou společných domácích

³⁰⁸ O dramatické výchově a jejím využití v systému školního vzdělávání podrobněji viz: VALENTA, Josef: *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada 2008.

úkolů pověřené skupinky dětí), pilování replik, další skupinky studentů mohou připravovat textové návrhy na pozvánky, plakáty, propagační materiály, „tiskové zprávy,“ divadelní programy, atd. Následně během hodin výtvarné výchovy může dojít na samotné zkoušení hry, přičemž učitel by měl „režisérovi“ pouze „napovídat“ v případě potřeby. Zbývající děti - neherci - se mezi tím mohou aktivně věnovat výtvarné stránce projektu: dotvářet z připravených textů pozvánky, plakáty, programy, atd., vyrábět kulisy, pomáhat s přípravou kostýmů, s hudebním doprovodem (i kdyby jen vybírat a sestavovat „playlist“). Velké představení, do jehož příprav je zapojen celý třídní kolektiv, by bylo ideální předvést nějaké další třídě (třídám) nebo i rodičům, při nějaké oficiální příležitosti.

Vedle toho se dají realizovat i menší projekty - malé scénky nevyžadující náročnou výpravu. Jejich prezentace zaměstná pouze skupinku žáků (nebo jednotlivce) a nemusí zabrat více než několik minut. Při takových vystoupeních se mohou děti v rámci kolektivu vzájemně střídát a „sahrávat“ připravené repliky, vtipky, pantomimy, které by si samy vymyslely. Během jedné lekce si mohou vybrat, jakou postavu by chtěly předvést a následně se pokusit ji nějak výtvarně vystihnout - kloboukem, maskou, nějakou rekvizitou, apod. - dají se použít rozličné materiály a techniky. Při tvorbě „kostýmů“ může učitel zároveň vyprávět o gotických či renesančních reáliích. V některou další hodinu by pak přišla řada na samotná krátká vystoupení. Kromě konkrétních postav či událostí z historie mohou být žákům námětem scének např. i jejich vlastní (humorné, smyšlené) interpretace místních reálií - typu: *A od té doby je jedna kostelní věž malá a jedna velká; A tak město dostalo svou kašnu; A proto je na radnici rozesmátá smrtka*; nebo např.: *Moje představa renesančního člověka; Kdyby postavy na stěně radnice mohly přijít mezi nás a mluvit...; Můj kamarád ze středověku u nás ve škole...* Fantazii se meze nekladou.

3. 2. 3. Moderní technologie ve vyučování výtvarné výchovy

Dosavadní vývoj moderních informačních technologií a jeho progres zejména na prahu jednadvacátého století je více než překotný; patrně každý si uvědomuje, jak fatální roli nyní hrají média a nejrůznější zařízení - televize, kamery, fotoaparáty, počítače, tablety, internet, rádia, telefony - v našem každodenním životě a do jakého „středověku“ se propadneme, když náhodou „vypne proud“ nebo se ocitneme „mimo signál.“ Digitální technika k naší době nedílně patří, ať už je to dobře či špatně, ať už nám škodí nebo pomáhá,

jednoduše tu je a naprosto zasahuje i do vzdělávání. Podle mého názoru může najít využití i v rámci výtvarné výchovy.³⁰⁹

Práce s moderní výpočetní technikou je pro žáky II. stupně ZŠ zcela běžnou praxí, zabírající mnohdy podstatnou část jejich denního režimu; děti v naprosté většině ovládají počítače, internet, sociální sítě, fotoaparáty i telefony a navíc k tomu všemu mají snadný přístup - především doma. Často mají k dispozici své vlastní počítače a zároveň si sami určují, jakým způsobem na nich budou trávit svůj volný čas. K počítačům se dostanou také ve škole, v knihovnách, atp. O tuto problematiku jsem se zajímala již dříve, zejména o závislost dětí na počítačích. V prosinci 2013 a lednu 2014 jsem prováděla v rámci své semestrální práce z předmětu Metodologie pedagogicko-psychologického výzkumu vlastní šetření, a to formou **kvantitativního** typu **výzkumu**, který jsem řešila jako **deskriptivní problém**. Mým výzkumným nástrojem byl vlastní **dotazník** o 11 otázkách, který hledal odpověď na základní **výzkumnou otázku**: „*Jak vypadá uživatelská praxe s PC u dětí staršího školního věku?*“ Dotazník byl rozdán žákům prachatické ZŠ v prosinci 2013 a jeho výsledky byly abstrahovány; neodvažuji se je vztahovat plošně na populaci dětí II. stupně ZŠ v celé ČR, ale rozhodně **reprezentují aktuální situaci** v místním prostředí menšího města. Celkem bylo zpracováno a pro výzkum použito 144 dotazníků od dětí ve věku 11 - 15 let, 68 dotazníků od dívek a 76 dotazníků od chlapců.³¹⁰ Z tohoto výzkumu mimo jiné vyplývá, že 65 % žáků má doma svůj vlastní počítač, pouze 2 % dotazovaných dětí nemají doma přístup k žádnému počítači. Zbývající žáci se o osobní počítač dělí se sourozenci nebo jim ho zapůjčují rodiče. Dotazník dále řešil, co děti na počítači dělají, kolik času na něm tráví a jak se k jejich uživatelské praxi staví rodiče, apod. Ukázalo se, že děti tráví na PC v pracovní den 2 hodiny a ve dny volna 3 hodiny, což byly hodnoty nejčastěji se vyskytující, avšak zdaleka ne nejvyšší. Je tedy zřejmé, že počítače a s nimi související další vybavení (televize, mobilní telefony, aj.) patří k denní rutině dětí, tvoří nedílnou součást jejich komunikačních aktivit a bohužel stojí i za řadou negativních jevů.

³⁰⁹ O problematice zapojení médií do lekcí výtvarné výchovy stručně pojednává: PASCH, Marwin: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998, s. 158. Obecně k využití počítačů pro vyučování viz: KOMRSKA, Tomáš: *Využití počítače při vyučování: Návrhy pro práci dětí s počítačem*. Praha: Portál, 1998. Viz také SAK, Petr a kol.: *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputerizovaném světě*. Praha: Portál, 2007.

³¹⁰ Cituji výsledky vlastního výzkumného projektu *PC: uživatelská praxe žáků II. stupně ZŠ, semestrální práce ze sem. KPE/MPPZ*. AR 2013/14 ZS, JCU. Výstupní prezentace výzkumu byla schválena vedoucí předmětu Mgr. Alenou Nohavovou, Ph.D., u které je také k dispozici její plné znění, podobně jako je na požádání k dispozici v archivu autorky. Práce byla zveřejněna pouze v rámci vyučovací hodiny předmětu. Její znění bylo odevzdáno i na příslušnou prachatickou školu, kde se ze strany vedení setkalo s kladnou odezvou. Ukázkou vyplněného dotazníku viz obr. č. 64.

Osobně se domnívám, že je třeba s tímto stavem pracovat a pokusit se ho alespoň obrátit k něčemu pro děti pozitivnímu, ukázat jim i aktivní alternativy práce s počítačem, ne jen u něj sedět a „koukat.“ Veškerá výše zmíněná technika a média mohou sloužit (a také slouží) ke vzdělávacím účelům a stejně tak jsou plnohodnotnou součástí uměleckého světa. Na internetu běžně najdeme časopisy o umění, pedagogické magazíny, virtuální prohlídky muzeí, stránky jednotlivých galerií, ateliérů a škol, stránky aukčních síní, antikvariátů, virtuálních obchodů, digitalizované archivy starých periodik, e-knihy, e-knihovny a databáze, samotné výtvarné prezentace jednotlivých umělců, fotografie nejrůznějších uměleckých děl - a to i ve vysokém rozlišení, takže můžeme pozorovat i detaily, které bychom někdy „naživo“ ani nepostřehli, můžeme zde též sledovat nejrůznější videa a další záznamy. Seznam by mohl pokračovat klidně dále.

V souvislosti s tím v umění úspěšně fungují nové směry a v estetice (zabývající se uměleckým i mimouměleckým estetickým) se objevují nové teorie; tak kupříkladu *vizuální teorie* pomohla etablovat *nová média*, aj.³¹¹ V neukončitelném procesu hledání neustále dochází k redefinici základních konstituujících pojmů - zejména *umění* a *umělecké dílo*, resp. k revizi pohledu na ně, protože o definicích v pravém slova smyslu se zde hovořit nedá.³¹² Soudobé tendence ve vývoji současného umění samozřejmě pronikají i do koncepcí výtvarné výchovy.³¹³

Praktickému využití informačních a komunikačních technologií v rámci výuky výtvarné výchovy bych se ráda věnovala podrobněji v navazujícím studiu. Některé konkrétní možnosti se snažím nastínit níže.

³¹¹ Průkopníkem etablování nových oborů umění před vznikem vizuální teorie byl **Arnold Hauser**, viz: WITTLICH, Petr: *Literatura k dějinám umění. Vývojový přehled*. Praha: Karolinum, 2008, s. 84-94. Vizuální teorie studuje vizuální obrazy bez ohledu na jejich kulturní status či uměleckou hodnotu; zkoumá, jak je vytvářen obrazový význam v kulturním kontextu. Zabývá se filmem, televizí, počítačovými hrami, komiksy, reklamou, internetem - zkrátka vším, kde je zásadní **vizualita**. O vizuální teorii více viz: KESNER, Ladislav: *Vizuální teorie: současné angloamerické myšlení o výtvarných dílech*. Jinočany: H+H 2005. Také viz FILIPOVÁ, Marta; RAMPLEY, Matthew (eds.): *Možnosti vizuálních studií: obrazy - texty - interpretace*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu a Masarykova univerzita 2007.

³¹² K „definicím“ pojmu umění, analytická estetika, aj. viz: KULKA, Tomáš; CIPORANOV, Denis (eds.): *Co je umění? Texty angloamerické estetiky 20. století*. Červený Kostelec: nakl. Pavel Mervart, 2010.

³¹³ Podrobně viz: MYSLIVEČKOVÁ, Hana (eds.): *SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ: Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I.: Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012.

3. 2. 4. Fotografie ve výtvarné výchově

Príznačným jevem naší současnosti je fotografie. Používá se v nepřehledném množství oborů lidské činnosti - ve školství, lékařství, soudnictví, obchodu, vědě, žurnalistice, sportu, umění, armádě, letectví a kosmonautice, dopravě... Fotografie dokumentuje, zaznamenává, informuje, varuje, šokuje, usvědčuje, prodává, vystavuje, kompromituje, baví, vzdělává... S naším praktickým fungováním je spjata natolik, že její mnohačetné podoby, projevy a funkce už ani zvláště nereflektujeme. Jsem přesvědčena o tom, že *„Fotografie spolu s architekturou jsou zdaleka nejveřejnějšími uměleckými druhy. A přitom ne každá stavba je umělecké dílo, podobně jako ne každý snímek. Obě tyto oblasti mají překvapivě mnoho společného, vytvářejí náš prostor, ve kterém se pohybujeme a udávají jeho vizuální podobu. Obě naplňují naše potřeby a vytvářejí nové. Mají podobně mnohvrstevnatou povahu a podobně diskutovaný osud. Žijeme v obrazech, symbolech a znacích.“*³¹⁴ Naše civilizace je na vizualitě postavená a doslova zaplavena fotografiemi. Mimoto, umělecká fotografie je prestižním výtvarným oborem podobně jako malířství, sochařství nebo grafika: má své kritiky, teoretiky, sběratele, muzea, publikace...³¹⁵

Myslím, že je žádoucí podnětné médium fotografie uplatnit při výtvarné výchově a zkusit s dětmi fotografovat, následně pak pořízené fotografie dále zpracovávat a tvořivě zacházet s pořízeným vizuálním materiálem.³¹⁶ Ostatně, s fotografií (a také s videem a animací) ve školním vyučování na II. stupni ZŠ již naplno počítá i RVP platný od 1. 9. 2013.³¹⁷ Může to být vhodný prostředek k sebevyjádření i sebepoznávání zároveň. Mimoto pohled skrze fotoaparát je trochu jiný, než jak jsme zvyklí se rozhlížet kolem sebe - naše pozornost je zaměřená, soustředěná, všímáme si detailů, které si běžně neuvědomujeme a vidíme věci kolem nás trochu jiným úhlem pohledu, focení vyžaduje umět se do určité míry uklidnit. Lze fotit architekturu, přírodu, krajinu, portréty, zátiší, neobvyklé kompozice i zajímavé detaily.

³¹⁴ Použila jsem citaci z vlastního staršího článku publikovaného dne 4. 3. 2010 na serveru www.weekoflife.com Plné znění článku dostupné z: http://blog.weekoflife.com/cz/autorske_clanky/2658-fotografie-jako-fenomen [dne 22. 4. 2014].

³¹⁵ Do dějin umění zavedl takto fotografii právě již zmiňovaný Arnold Hauser.

³¹⁶ Pro různorodé kreativní techniky digitální fotografie a její postprodukce viz např.: DAVIS, Harold: *Kreativní kompozice*. Brno: Computer Press, a. s., 2011.

³¹⁷ Úplné aktuální znění RVP ZV platného od 1. 9. 2013 je volně k dispozici ke stažení z: <http://www.nuv.cz/file/215/> [dne 22. 4. 2014]

Témat výtvarných projektů se nabízí v souvislosti s Prachaticemi mnoho - např. *Já a moje město; Místo, kde žiji máma očima; Naše město za 2000 let; Můj nejlepší kamarád a místo, které má rád; Město naruby - reálné a nereálné; Příběh věcí kolem nás - např. kašny na náměstí; Obrazová mapa města; Nálada města...*

Práce vybízí k tvorbě ve skupinkách nebo lépe dvojicích, ale může fungovat i v rámci individuálních řešení. Co se týče techniky - většina žáků vlastní minimálně mobilní telefon s fotografickými aplikacemi, v rámci rodin by se fotoaparát určitě také našel, fotografické vybavení už není zdaleka tak nedostupné a nákladné, jako tomu bylo dříve a školy mají běžně vybavené učebny informatiky osobními počítači, které by se daly použít na následnou tvůrčí postprodukcí.

Výstupy pak mohou zůstat buďto v digitální podobě, anebo se mohou pořídít jejich tisky, určené k dalšímu výtvarnému procesu. Výsledkem může být jediný obraz nebo cyklus snímků různě poskládaných; z mnoha snímků se dají připravit zajímavé koláže - ať už digitální - pomocí programu nebo hmotné - ruční výrobou. Rovněž otázka postprodukčních úprav - změny barvy, záměrné deformace, natáčení a převrácení obrazu, propojování snímků, změna světla - stínů, kontrastu, aj. nabízí široký repertoár nástrojů čekajících na využití. Fotografii lze také doprovodit textem - děti si mohou vyzkoušet vlastní autorský plakát, ilustraci k nějakému příběhu, autorskou obrazovou knihu, vizuální deník, komiks, apod.

Hlavním výchovným a vzdělávacím záměrem by v tomto smyslu mělo být poskytnutí možnosti a prostoru, aby si žáci vyzkoušeli médium fotografie a experimentovali s ním, včetně možností postprodukce fotografie, propojení digitální a „ruční“ výtvarné techniky (např. v koláži). Mohou tak poznat rodné město v jiném světle a prohloubit vztah k němu, zkusit si nové - např. vidět se na cizí fotografii - skrze výtvarné vidění někoho druhého.

Z výsledků se nabízí vytvořit společnou výstavu v prostorách školy - ve třídě, na chodbách apod., (za souhlasu autora ovšem, vystavit dílo bez jeho vědomí nebo proti jeho vůli považuji za neetické). Z jedné třídy by se dokonce mohla stát provizorní galerie - stylizovaný prostor, kde by se běžně vyučovalo, ale zároveň by se v něm pravidelně měnila expozice. Vidět výsledek své práce důstojně prezentován a zároveň „být viděn“ ostatními je pro studenta také významnou motivací.

Dalším řešením, jak naložit s takto vzniklými dětskými výtvyry je uspořádat na závěr projektu ve třídě společnou debatu a jednotlivé výstupy promítat datovým projektoem zvětšené na stěnu a společně je hodnotit. Formát obrazu je sám o sobě mocný nástroj, některé estetické účinky doslova násobí - př. účinek barvy v ploše. Autoři by měli příležitost zároveň své snímky komentovat a interpretovat je. Důležité je při společných rozmluvách navodit uvolněnou atmosféru, aby se žáci nebáli vyslovit vlastní názor. Fotografie má jedinečnou schopnost zachytit nejen svět kolem nás, ale také zprostředkovaně vypovídá o našem vlastním duševním světě, je to fascinující prostředek mezilidské komunikace a uchování informací.³¹⁸

Výtvarné projekty podobného charakteru obnášejí vyšší časovou dotaci a rozfázování na vícero lekcí - je nutné navštívit město, posléze zpracovat obrazový materiál v počítačové učebně, nato vytištěné obrazy buďto připravit na výstavu nebo s nimi ještě dále pracovat. Je proto nezbytné připravit si ke konkrétnímu tématu také dobrý časový a pracovní plán a celý projekt dobře zorganizovat. Řeč moderní techniky je jazyk, který děti dobře ovládají, výtvarná výchova zde spolupracuje s informatikou.

³¹⁸ K tématu doporučuji příspěvek: SKOŘEPOVÁ, Jana: *Obrazová forma fotografie, její jazyk a interpretace*. In: SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ: *Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I.: Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012, s. 107-113. Také viz BARTHES, Roland.: *Světlá komora: poznámka k fotografii*. Praha: Agite/Fra 2005.

4. ZÁVĚR

V počátcích své práce jsem si stanovila několik základních cílů, předně seznámit se s historií města Prachatic a lépe poznat jeho památky z období gotiky a renesance, a to včetně kulturně historických souvislostí každodenního života měšťanstva a šlechty té doby. Dále pokusit se nalézt optimální metody, jak tyto poznatky následně zprostředkovat poutavou a zároveň výchovně efektivní formou dospívajícím dětem na II. stupni ZŠ. Ohlížím-li se za svou práci a uvažuji-li nad tím, co mi přinesla, musím přiznat, že jsem se o Prachaticích dozvěděla mnohem více, než kolik jsem si na začátku této cesty dějinami představovala. Když se dnes procházím po městě a prohlížím si například jednotlivé fresky, už to nejsou jen obrázky na fasádě, ale najednou jsou to živé příběhy, které k nám promlouvají skrze staletí, jen jsem jim doposud neuměla naslouchat a pro oči jsem neviděla. Prachatice zažily bohatou historii, slávu, bohatství i úpadek a devastaci. Historie zde dýchá z každého krakorce, z každého kamene, z každé římsy, z každé kartuše. Některé příběhy jsou roztomile úsměvné a ukazují na pošetilost mocných, jiné jsou kruté a barbarské a vypovídají o nejtemnějších stránkách lidské povahy.

Prachatice mají to, čemu se říká **Genius loci**. Leží schoulené v dolíku, obklopené kulisou mohutných kopců s tmavými lesy. Okolní příroda je drsná i krásná zároveň. Často tu prší a přes kopce se převalují mraky, pak z lesů stoupají mlžné opary a spojují se s šedivým nebem. Město je tiché, vylidněné, je to bizarní podívaná, někdy jako by středověk neodešel. Nenarodila jsem se tu, ale k tomuto místu mám i silný citový vztah. Naše nejzásadnější rozhodnutí v životě se neodehrávají na základě racionálních úvah, ale na popud emocionálních pohnutek. Někdy prostě proto, že je něco hezké. A to stačí. Všechny ostatní důvody se odvíjí až posléze.

Snažila jsem se prozkoumat méně často využívané metody výuky výtvarné výchovy na ZŠ, například možnosti práce s digitální fotografií. Proč? Protože děti jsou úžasně tvořivé a nápadité a moderní techniku ovládají a baví je, je to jejich jazyk. A vizualita je jazykem dneška. Musím si k nim najít cestu, společnou řeč, jinak je nebudu moci oslovit a ukázat jim, jak jsou Prachatic krásné a co všechno se tu dá poznat. A pokud se mi nepodaří je zainteresovat a alespoň na chvíli nadchnout pro svět umění jako takový, pak selžu. Protože opustí základní školu a pokud nepůjdou na umělecky zaměřenou školu, kde se s výtvarnou

výchovou ještě setkají? Na gymnáziích, na vysokých školách, ale jen na těch s umělecky zaměřenými obory. Takže základní škola je vlastně pro většinu žáků první a poslední místo, kde má pedagog šanci jim ukázat trochu jiný svět, trochu jiné zážitky.

V oblasti metod jsem spíše jen nastínila jejich potenciál a témata, protože se nabízí nepřeberné množství podnětných řešení a aplikací, které může učitel pružně přizpůsobovat na konkrétní kolektiv ve třídě, na konkrétní situaci, na konkrétní probíranou látku. Každá lekce by měla být dobře promyšlená a organizovaná, protože týdenní hodinová dotace výtvarné výchovy není nijak závratná, čas je nedostatkové zboží a musí být tedy využíván smysluplně a účinně. Domýšlení a dopracování naznačených problémů bych se chtěla věnovat v navazujícím studiu.

5. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BALCÁREK, Pavel: *Ve víru třicetileté války: politikové, kondotiéři, rebelové a mučedníci v zemích Koruny české*. České Budějovice: Veduta 2011. ISBN 978-80-86829-61-6.
- BARTHES, Roland.: *Světlá komora: poznámka k fotografii*. Praha: Agite/Fra 2005. ISBN 80-86603-28-8.
- BENEŠ, Jaromír: *Záchranný archeologický výzkum v Solní ulici*. Prachatice: Prachatické muzeum 1993.
- BLÁHOVÁ, Marie; FROLÍK, Jan; PROFANTOVÁ, Nad'a: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek I. do roku 1197*. Praha, Litomyšl: Paseka, 1999. ISBN 80-7185-265-1.
- BOBKOVÁ, Lenka; BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek IV. b. 1310-1402*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-551-0.
- BOBKOVÁ, Lenka: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek IV. a 1310-1402*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2003. ISBN 80-7185-501-4.
- BOBKOVÁ, Lenka (ed.); ŠMAHEL, František (ed.) a kol.: *Lucemburkové: česká koruna uprostřed Evropy*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-093-7.
- BRABCOVÁ, Alexandra (ed.): *Brána muzea otevřená*. Náchod: Juko, 2003. ISBN 80-86213-28-5.
- ČECHURA, Jaroslav: *Vzpomínka na italský původ Rožmberků*. In: *Falza a podvody české historie*. Praha: Akropolis 2001. ISBN 80-7304-010-7.
- ČORNEJ, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek V. 1402-1437*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2000. ISBN 80-7185-296-1.
- ČORNEJOVÁ, Ivana; KAŠE, Jiří; MIKULEC, Jiří; VLNAS, Vít: *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek VIII. 1618-1683*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2008. ISBN 978-80-7185-947-5.
- DAVIS, Harold: *Kreativní kompozice*. Brno: Computer Press, a. s., 2011. ISBN: 978-80-251-3504-4.
- FAJT, Jiří (ed.): *Karel IV. císař z Boží milosti: kultura a umění za vlády Lucemburků 1310-1437*. Praha: Academia, 2006. ISBN 80-200-1399-7.
- FENCL, Pavel; MAGER, Jan, Antonín; JURČO, Antonín: *Prachatice: obrazy z paměti města*. Vydalo Město Prachatice 2012. ISBN 978-80-260-2975-5.
- FILIPOVÁ, Marta; RAMPLEY, Matthew (eds.): *Možnosti vizuálních studií: obrazy - texty - interpretace*. Brno: Společnost pro odbornou literaturu a Masarykova univerzita 2007. ISBN 978-80-87029-26-8.

- FISHER, Robert: *Učíme děti myslet a učit se: praktický průvodce strategiemi vyučování*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-966-6.
- FUČÍKOVÁ, Eliška; GAŽI, Martin; LAVIČKA, Roman; PÁNEK, Jaroslav; PAVELEC, Petr; ŠIMŮNEK, Robert: *Rožmberkové: rod českých velmožů a jeho cesta dějinami*. Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Českých Budějovicích: 2011. ISBN 978-80-85033-31-1.
- GABRIEL, František: *Pasovská sůl v jižních Čechách v 17.-18. století*. JSH 35, 1966.
- GEYER, Otto: *Die bayerische Salzniederlage zu St. Nikola vor Passau*. OG 1, 1957.
- HALADA, Jan: *Lexikon české šlechty: Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti. I*. Praha: Akropolis 1992. ISBN 80-901020-3-4.
- HAUBELT, Josef: *Jakub Krčín z Jelčan: list z historie jižních Čech*, Praha: Rodiče 2003. ISBN 80-86695-18-2.
- HEROUT, Jaroslav: *Staletí kolem nás*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-389-5.
- HOFFMANN, František: *České město ve středověku*. Praha: Panorama 1992.
- HOLBEIN, Hans. *Tanec smrti: der Totentanz*. Brno: Zvláštní vydání 1994. Edice S sebou; sv. 8. ISBN 80-85436-25-6.
- HUBER, Jiří (eds.): *Královský Vyšehrad: sborník příspěvků k 900. výročí úmrtí prvního českého krále Vratislava II. (1061 - 1092)*. Praha: Královská kolegiální kapitula sv. Petra a Pavla, 1992. ISBN 80-900010-9-2.
- JANÁČEK, Josef; KUTHAN, Jiří (ed.) a kol. autorů: *Umění doby posledních Přemyslovců*. Rožtoky u Prahy: Středočeské muzeum, 1982.
- KAŠPAR, Jaroslav; PORÁK, Jaroslav: *Ze starých letopisů českých*. Praha: Svoboda 1980, str. 69.
- KESNER, Ladislav: *Vizuální teorie: současné angloamerické myšlení o výtvarných dílech*. Jinočany: H+H 2005. ISBN 80-7319-054-0.
- KOMRSKA, Tomáš: *Využití počítače při vyučování: Náměty pro práci dětí s počítačem*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-272-6.
- KRATOCHVÍL, Petr (ed.) a kol.: *Velké dějiny zemí Koruny české. Tematická řada Architektura, sv. I*. Praha, Litomyšl: Paseka, Artefactum 2009. ISBN 978-80-7432-001-9.
- KUBITSCHKEK, Rudolf: *Ein alter Bericht über den bayrisch-böhmischen Salzhandel. Monatsschrift für die ostbayerischen Grenzmarken 10*. 1921.
- KUBŮ, František; ZAVŘEL, Petr: *Zlatá stezka: Historický a archeologický výzkum významné středověké obchodní cesty I. Úsek Prachatic - státní hranice*. České Budějovice: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, 2007. ISBN 978-80-86260-62-4.

KUBŮ, František: *Historie města*. In: FENCL, Pavel (red.): *Prachatice*. Prachatice: Město Prachatice, 2005. ISBN 80-239-5443-1.

KUBIČKA, Roman; ZELINGER, Jiří: *Výkladový slovník malířství, grafiky a restaurátorství*. Praha: Grada publishing, a.s., 2004. ISBN: 80-247-9046-7.

KULKA, Tomáš; CIPORANOV, Denis (eds.): *Co je umění? Texty angloamerické estetiky 20. století*. Červený Kostelec: nakl. Pavel Mervart, 2010. ISBN 978-80-87378-46-5.

KUTHAN, Jiří: *Středověká architektura v jižních Čechách do poloviny 13. století*. České Budějovice: Růže, 1977.

LAVIČKA, Roman; ŠIMŮNEK, Robert: *Páni z Rožmberka 1250–1520: Jižní Čechy ve středověku: kulturněhistorický obraz šlechtického dominia ve středověkých Čechách*. České Budějovice: Veduta, 2011. ISBN: 978-80-86829-70-8.

LUTTERER, Ivan; ŠRÁMEK, Rudolf: *Zeměpisná jména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Havlíčkův Brod: nakladatelství Tobiáš, 1997. ISBN 80-85808-50-1.

MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích 1471-1526. 1-2*. Praha: Academia 2001, 2. vydání. ISBN 80-200-0895-0.

MACEK, Josef: *Jagellonský věk v českých zemích 3-4*. Praha: Academia 2002. ISBN: 80-200-0976-0.

MAREŠ, František; SEDLÁČEK, Jan: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu prachatickém*. nákladem Archeologická kommise při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění: Praha 1913.

MESSNER, Paul: *Der Salzhandel auf dem „goldenen Steige“ und die „armen treibenden Säumer“*. MVGDB 37, 1899.

MUK, Jan; REICHERTOVÁ, Květa: článek *Stavební a archeologický průzkum v kostele sv. Petra a Pavla ve Starých Prachaticích*. In: Časopis státní památkové péče 32, číslo 4. Praha: NPÚ 1972.

MYSLIVEČKOVÁ, Hana (eds.): *SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ: Výtvarná výchova ve světě současného umění a technologií I.: Využití ICT a dalších nových přístupů ve výtvarné výchově*. Olomouc: Univerzita Palackého 2012. ISBN 978-80-244-3089-8.

PÁNEK, Jaroslav: *Vilém z Rožmberka: politik smíru*. Praha: Brána, Knižní klub 1998. ISBN 80-85946-86-6.

PARKMAN, Marek: *Archeologické výzkumy a nálezy v Prachaticích*. In: FENCL, Pavel (red.): *Prachatice*. Prachatice: Město Prachatice 2005. ISBN 80-239-5443-1.

PASCH, Marwin: *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-127-4.

PETTY, Geoffrey: *Moderní vyučování*. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0367-4.

- POCHE, Emanuel (red.): *Umělecké památky Čech, sv. III*. Praha: Academia, 1980.
- PRAXL, Paul: *Der Goldene Steig: Ein Heimatbüchlein*. Waldkirchen - Ndb., 1959.
- PREIDEL, Helmut: *Germanen in Böhmen im Spiegel der Bodenfunde*. Reichenberg 1927.
- ROYT, Jan: *Slovník biblické ikonografie*. Praha: Karolinum, 2006, s. 87-89. ISBN 80-246-0963-0.
- SAK, Petr a kol.: *Člověk a vzdělání v informační společnosti: vzdělávání a život v komputerovaném světě*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-230-0.
- SCHMIDT, Valentin: *Handelswege und Handelscentren in Südböhmen*. Budweis 1901.
- SLÁMA, František, Josef: *Zlatá stezka. Příspěvek k dějinám českého obchodu, ČČM 11*, 1837.
- SPIPKOVÁ, Vladimíra: *Proměny vzdělávání v ČR*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7178-942-9.
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 1: doba vymknutá z kloubů*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum 1995. ISBN 80-7184-073-4.
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 2: kořeny české reformace*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum 1996. ISBN 80-7184-074-2.
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 3: kronika válečných let*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum 1996. ISBN 80-7184-075-0.
- ŠMAHEL, František: *Husitská revoluce 4: epilog bouřlivého věku*. Praha: Univerzita Karlova, Karolinum 1996. ISBN 80-7184-076-9.
- VALENTA, Josef: *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha: Grada, 2008. ISBN 978-80-247-1865-1.
- VANČÁT, Jaroslav: *Tvorba vizuálního zobrazení: gnozeologický a komunikační aspekt výtvarného umění ve výtvarné výchově*. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 8071849758.
- VANČÁT, Jaroslav: *Výchova k tvořivosti ve Školním vzdělávacím programu*. Praha: EduArt, 2007. ISBN 978-80-86783-20-8.
- VANÍČEK, Vratislav: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek III*. Praha, Litomyšl: Paseka, 2002. ISBN 80-7185-433-6.
- VESELÝ, František: *Prachatice a okolí: všeobecný popis, dějiny a turistický rádce*. Vydáno odborem „Klubu Českols. Turistů“ v Prachaticích. Nákladem Karla Vaňka, knihkupce v Prachaticích, 1924.

VOREL, Petr.: *Velké dějiny země Koruny české. Svazek VII. 1526-1618*. Praha; Litomyšl: Paseka, 2005. ISBN: 80-7185-648-7.

WALDSTEIN-WARTENBERG, Berthold: *Řád johanitů ve středověku: kulturní dějiny řádu*. Praha: Academia, 2008. ISBN 978-80-200-1381-1.

WIRTH, Zdeněk (red.): *Umělecké památky Čech, sv. I*. Praha: nakladatelství ČSAV 1957.

WITTLICH, Petr.: *Literatura k dějinám umění. Vývojový přehled*. Praha: Karolinum, 2008. ISBN: 978-80-246-1470-0.

Internetové zdroje:

www.vzdelani21.cz

cs.wikipedia.org

www.prachatice.cz

www.prachatice.eu

www.bcb.cz

www.kohoutikriz.org

www.weekoflife.com

www.nuv.cz

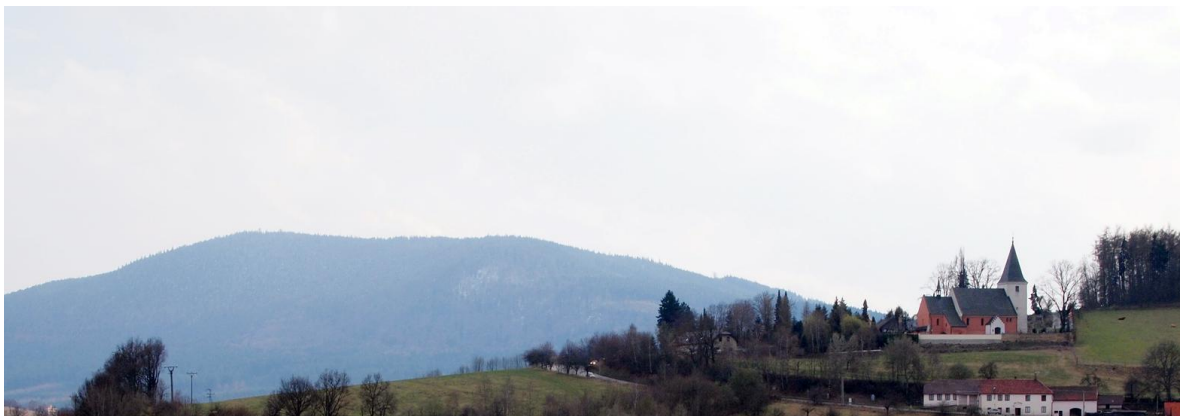
6. SEZNAM VYOBRAZENÍ:

1. a) Pohled od severu, situace kostela v krajině. b) Pohled na kostel od severozápadu. Fota archiv autorky.
2. Pohled na presbyterium. Foto archiv autorky.
3. Půdorys, převzat z: MAREŠ, F.; SEDLÁČEK, J.: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese prachatickém*. nákladem Archeologická kommisse při české akademii císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění: Praha 1913, s. 291.
4. Pohled do interiéru při barokní úpravě. Foto převzato z: MAREŠ 1913, s. 293.
5. a) Interiér v současné gotické podobě. b) Poslední soud, freska v presbyteriu, 16. stol. c) Sanktuář. Fota dostupná z: www.prachatice.cz [22. 2. 2014].
6. Severní strana kostela, pohled od Žižkovy skalky. V roce 1420 právě odtud velel dobývání Jan Žižka z Trocnova. Na pozadí vlevo hora Libín. Foto archiv autorky.
7. Bližší pohled na severní stranu kostela, v popředí cimbuří Písecké brány s rožmberskými růžicemi. Foto archiv autorky.
8. Nákres kostela, jižní a západní strana. Nákresy převzaty z: MAREŠ 1913, obr. 224.
9. Bokorys kostela, krovy. Nákresy převzaty z: MAREŠ 1913, obr. 225.
10. Půdorys: a) podlaží, b) klenby, c) krovy. Nákresy převzaty z: MAREŠ 1913, obr. 221, 222, 223.
11. Západní průčelí z podhledu. Foto archiv autorky.
12. Záp. průčelí, od r. 1544 výhled na kostel zakrývá vestavěný blok obytných budov na Velkém náměstí. Foto archiv autorky.
13. Pohled z východu, presbytář. Foto archiv autorky.
14. Sanktusník. Foto dostupné z: <http://www.prachatice.cz> [22. 2. 2014]
15. Východní strana st. sakristie, patrné stopy po zrušeném točitém schodišti. Napravo výklenek s výjevem Ukřižování, 16. stol. Nalevo okno st. sakristie - zde měl Žižka upálit 85 prachatických občanů. Traduje se, že mříž zůstala zkřivená od toho, jak se nešťastníci snažili uniknout. Foto archiv autorky.
16. Okna severní stěny. Foto archiv autorky.
17. Jediné okno se zachovalou trojlistou kružbou, stará sakristie, sev. stěna. Osamělý krakorec. Foto archiv autorky.
18. Oválné okno jižní stěny. Foto archiv autorky.
19. Hlavní portál, 1. čtvrtina 15. stol. Foto archiv autorky.
20. Hlavní portál, nákres. Nákres převzat z: MAREŠ 1913, s. 219.
21. Detail středového kanelovaného sloupku. Foto archiv autorky.
22. Detail kamenného ostění vchodu, soklíky prutů. Foto archiv autorky.
23. Kropenka s dekorem gotických okének. Foto archiv autorky.
24. Nákres dveřních panelů. Nákres převzat z: MAREŠ 1913, s. 220.
25. Detail pravého dveřního panelu, zbytek růžice, jméno Johans. Konec 15. stol. Foto archiv autorky.
26. Nákres zaklenutí předsíně při hlavním portálu. Nákres převzat z: MAREŠ 1913, s. 217.
27. Síťová žebrová klenba při hlavním portálu, svorníky s dekorem pětistých růží. Foto archiv autorky.
28. Náhrobník Doroty Khernové na opěrném pilíři presbytáře, jihovýchodní strana kostela. Foto archiv autorky.
29. Opisy náhrobníku. Převzato z: MAREŠ 1913, s. 241.
30. Opisy náhrobníku. Převzato z: MAREŠ 1913, s. 241.
31. Kruchta s varhany, otevřená předsíň. Foto archiv autorky.

32. Presbyterium s hlavním oltářem. Vítězný oblouk. Foto archiv autorky.
33. Hvězdová žebrová klenba hlavní lodi. Foto archiv autorky.
34. Pohled na pilíře levé boční lodi, patrné osekané klenební patky a římsy. Foto archiv autorky.
35. Detail hladké hlavice sloupu, přetínání žeber vrůstajících do pilíře. Foto archiv autorky.
36. Půdorys Dolní brány - Písecká brána. Obr. převzat z: MAREŠ 1913, s. 203.
37. Horní brána - Pasovská, snesena r. 1859. Od shora dolů: půdorys vrchní, půdorys spodní, pohled zevní, průřez, pohled vnitřní. Obr. převzat z: MAREŠ 1913, s. 203.
38. Průčelí Dolní - Písecké brány. Foto archiv autorky.
39. Pohled od jihovýchodu. Foto archiv autorky.
40. Detail rožmberského jezdce. Foto archiv autorky.
41. Pohled do průchodu vnější budovy. Foto archiv autorky.
42. Pohled na Píseckou bránu z Kostelního náměstí. Foto archiv autorky.
43. Letecký pohled na historické jádro Prachatic s hradbami a baštami. Obr. dostupný z: www.visitsumava.cz [22. 2. 2014]
44. Plán města Prachatic z roku 1837. Obr. převzat z: MAREŠ 1913, s. 202.
45. Bašta v areálu hospicu sv. Jana N. Neumanna. Foto archiv autorky.
46. Bašta v areálu hospicu sv. Jana N. Neumanna. Foto archiv autorky.
47. Bašta patřící k č. p. 149. Foto archiv autorky.
48. Bašta Helvít. Foto archiv autorky.
49. Bašta při č. p. 154. Foto archiv autorky.
50. Stará radnice, dnešní stav. Foto archiv autorky.
51. Nejstarší dochovaná fotografie Staré radnice, stav před rokem 1884. Foto a text převzato z: FENCL, P.; MAGER, J. A.; JURČO, A.: *Prachatice: obrazy z paměti města*. Vydalo Město Prachatic 2012, s. 230.
52. Půdorys: přízemí, I. patro, II. patro, průřez. Obr. převzat z: MAREŠ 1913, s. 255.
53. Pohled do dvora radnice. Původní schodiště připomínají již jen dva sloupy. Foto archiv autorky.
54. Hlavní vchod radniční budovy. Portál zdobí žulová bosáž a rollwerková kartuš se znakem města. Foto archiv autorky.
55. Kamenný portál k síni přízemí. Patrna gotická profilace přetínavého ostění, avšak celek s naddveřní římskou již směřuje k renesančnímu pojetí. Foto archiv autorky.
56. Nákres portálu. Obr. převzat z: MAREŠ 1913, s. 256.
57. Freska znázorňující křivého soudce, r. 1571. Foto archiv autorky.
58. Předloha k radničnímu výjevu z Tance smrti, Hans Holbein mladší, r. 1538. Obr. dostupný online z: http://www.sagen.at/doku/totentanz/images_stammler/holbein_richter.jpg [dne 17. 4. 2014]
59. Výjev s námětem křivého soudce, r. 1571. Foto archiv autorky.
60. Předloha k radničnímu výjevu z Tance smrti, Hans Holbein mladší, r. 1538. Obr. dostupný online z: <http://www0.f1online.de/premid/004025000/4025040.jpg> [dne 17. 4. 2014]
61. Alegorická postava rožmberské štedrosti. Pod výjevem latinské dvojverší. Foto archiv autorky.
62. Rožmberský erb. Foto archiv autorky.
63. Jedna z tabulek nesoucí latinské poselství vztahující se k životu v obci. Foto archiv autorky.
64. Ukázka vyplněných dotazníků k vlastnímu výzkumnému projektu *PC: uživatelská praxe žáků II. stupně ZŠ*, semestrální práce pro sem. KPE/MPPZ. AR 2013/14 ZS, JCU. Vedoucí práce: Mgr. Alena Nohavová, Ph.D. Celé znění práce: archiv autorky.

7. Obrazová příloha

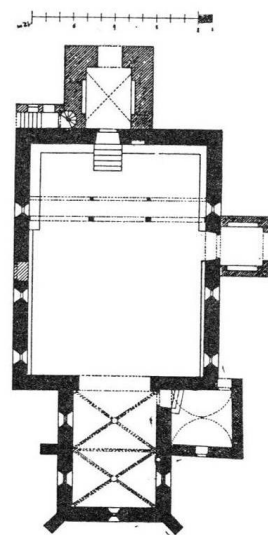
Kostel sv. Petra a Pavla, Staré Prachatice

1. a) Pohled od severu, situace kostela v krajině. V pozadí hora Libín.

2. Pohled na presbyterium.

3. Půdorys.

4. Pohled do interiéru při barokní úpravě.

5. a) Interiér v současné gotické podobě.

1. b) Pohled na kostel od severozápadu.

5. b) Poslední soud, freska v presbyteriu, 16. stol.

5. c) Sanktuář.

Kostel sv. Jakuba Většího, Prachatice

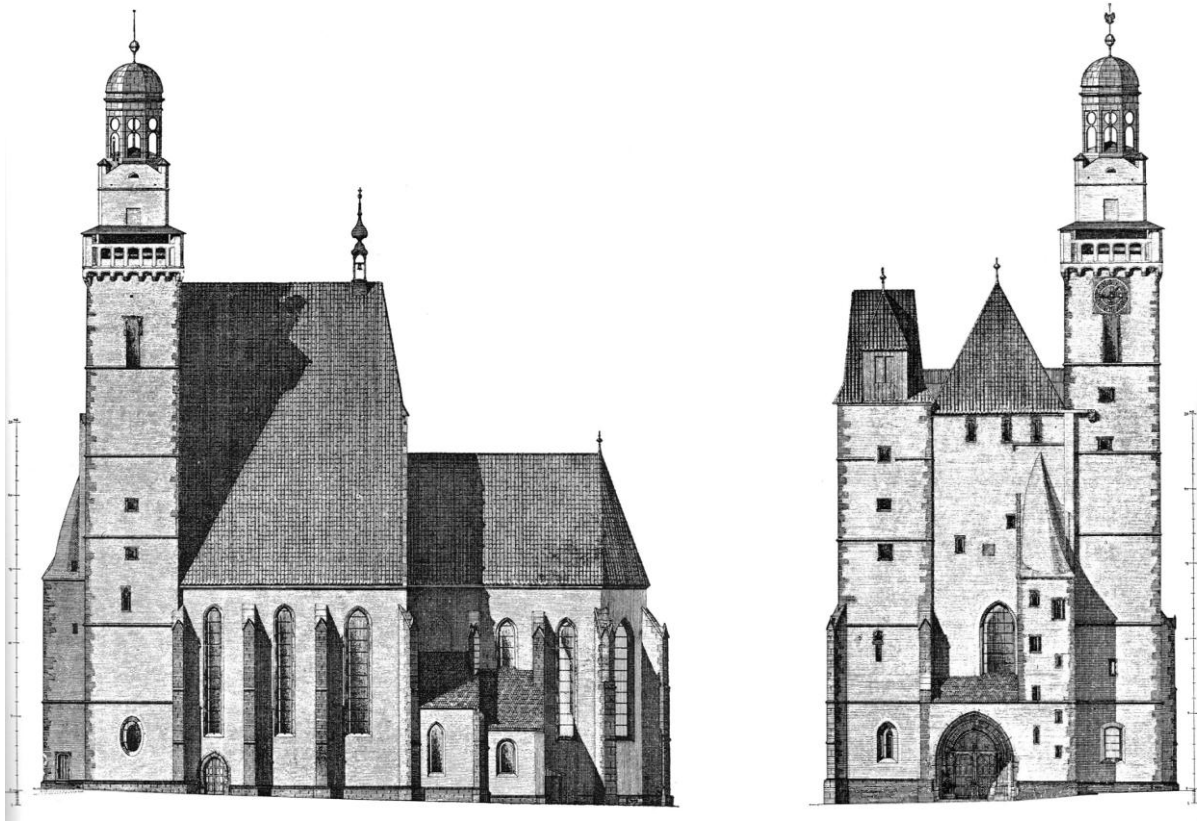

6. Severní strana kostela, pohled od Žižkovy skalky. V roce 1420 právě odtud velel dobývání Jan Žižka z Trocnova.

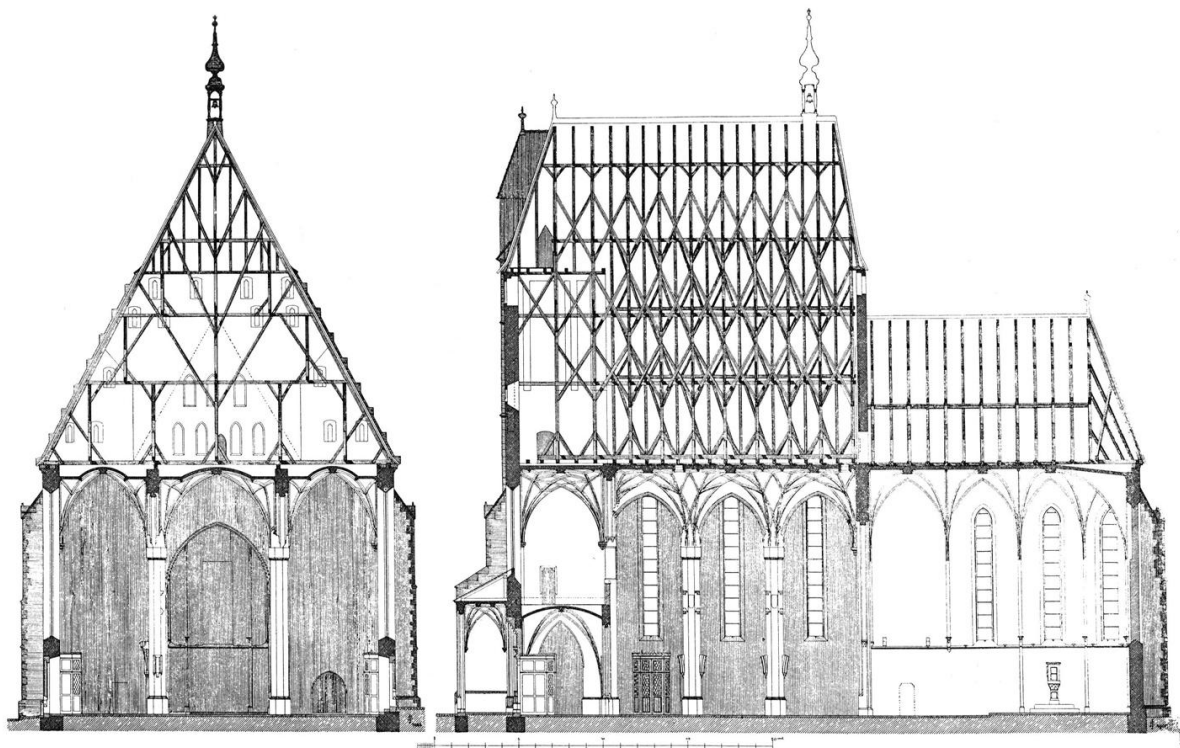
Na pozadí vlevo hora Libín.

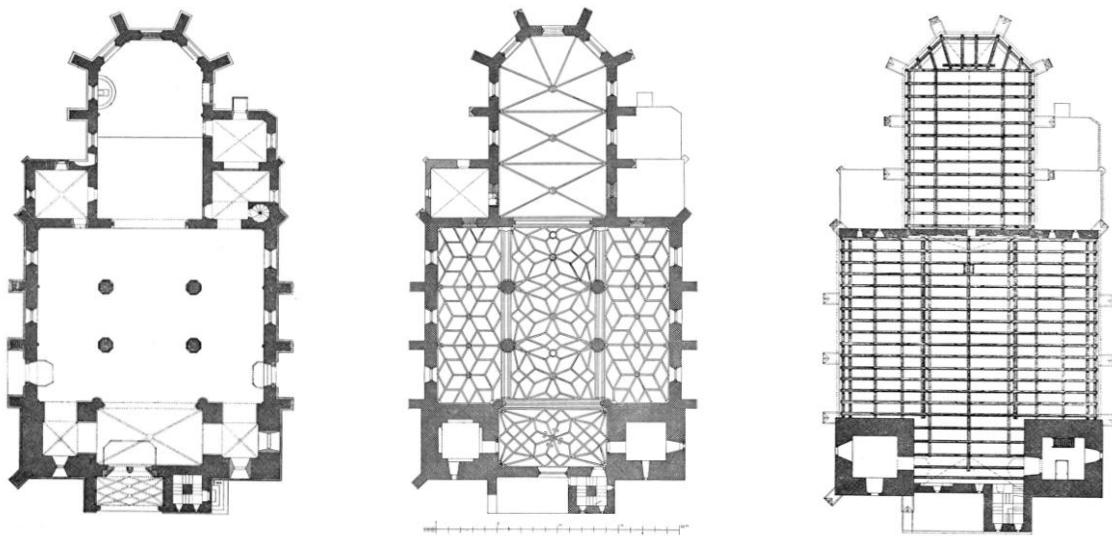
7. Bližší pohled na severní stranu kostela, v popředí cimbuří Písecké brány s rožmberskými růžicemi.

8. Nákres kostela, jižní a západní strana.

9. Bokorys kostela, krovy.

10. Půdorys: a) podlaží, b) klenby, c) krovy.

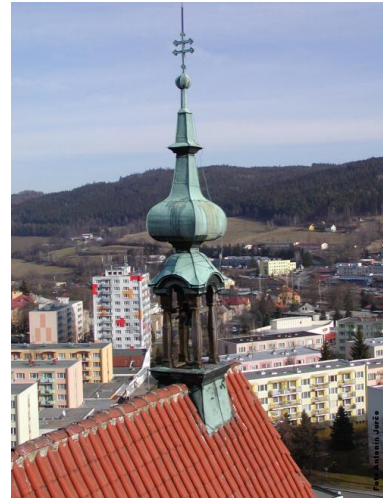
11. Západní průčelí z pohledu.

12. Záp. průčelí, od r. 1544 výhled na kostel zakrývá vestavěný blok obytných budov na Velkém náměstí.

13. Pohled z východu, presbytář.
14. Sanktusník.

15. ← východní strana st. sakristie, patrné stopy po zrušeném točitém schodišti. Napravo výklenek s výjevem Ukřižování, 16. stol. Nalevo okno st. sakristie - zde měl Žižka upálit 85 prachatických občanů. Traduje se, že mříž zůstala zkřivená od toho, jak se nešťastníci snažili uniknout.

16. ↑ Okna severní stěny.

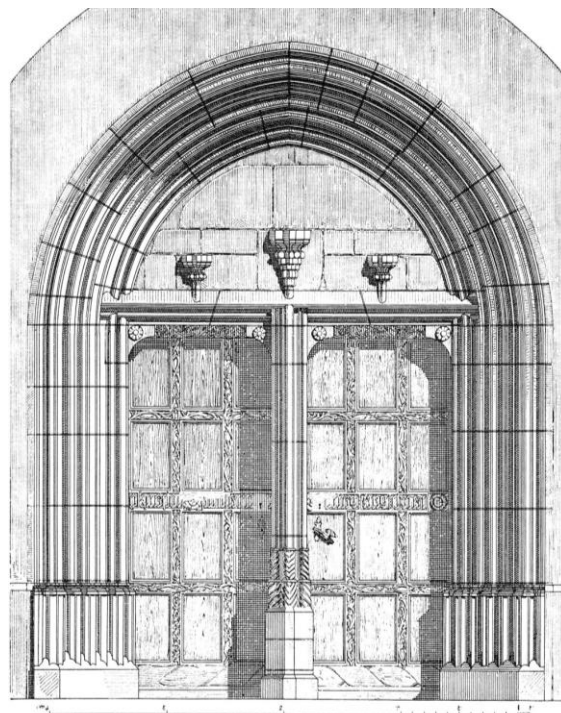
17. ↓ Jediné okno se zachovalou trojlístou kružbou, stará sakristie, sev. stěna. Osamělý krakorec.

18. Oválné okno jižní stěny.

19. Hlavní portál, 1. čtvrtina 15. stol.

20. Hlavní portál, náčres.

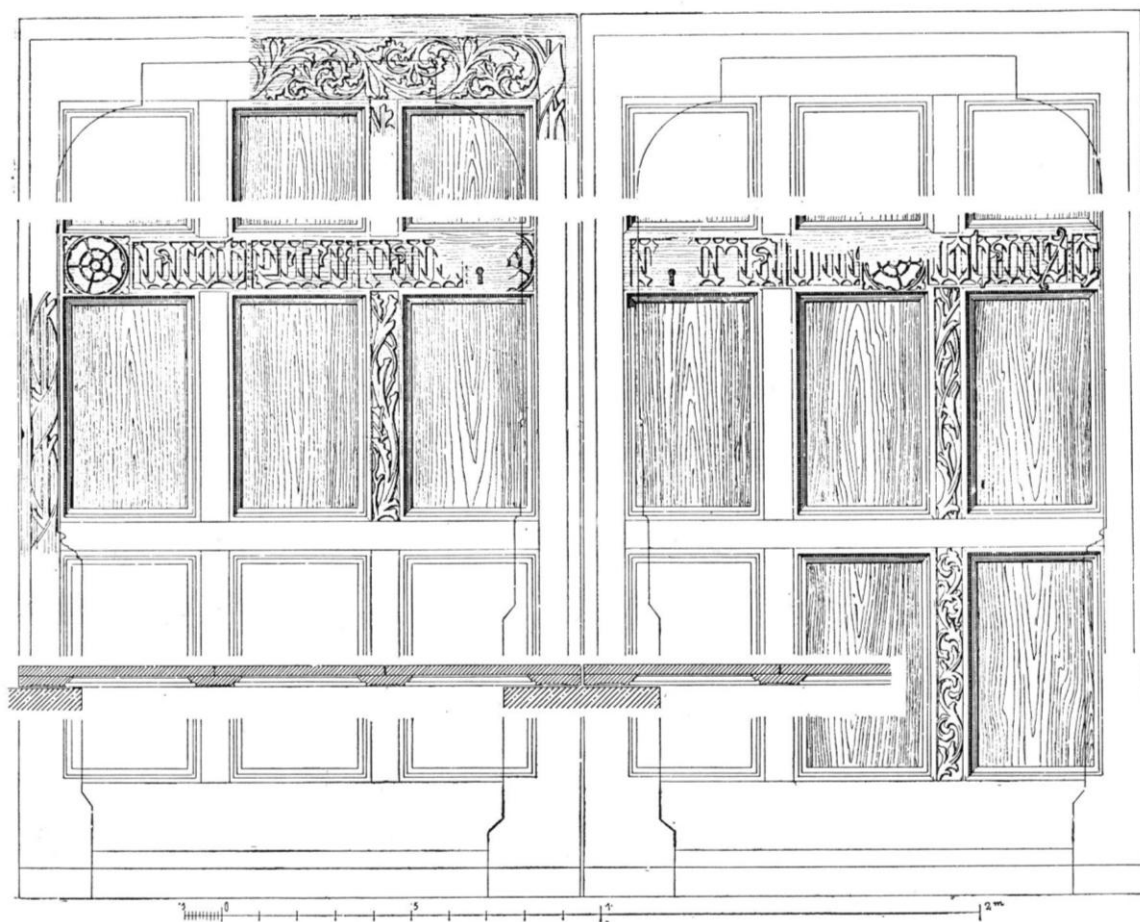
21. Detail středového kanelovaného sloupku.

22. Detail kamenného ostění vchodu, soklíky prutů.

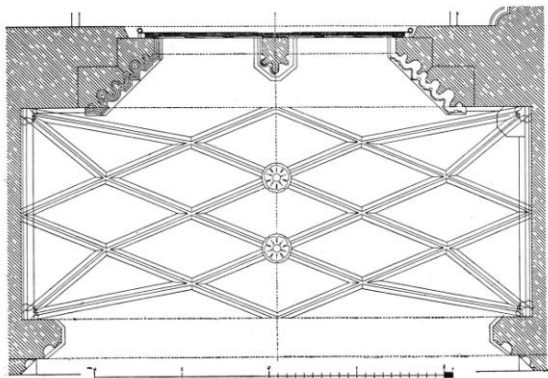
23. Kropenka s dekorem gotických okének.

24. Nákres dveřních panelů.

25. Detail pravého dveřního panelu, zbytek rúžice, jméno Johans. Konec 15. stol.

26. Nákres zaklenutí předsíně při hlavním portálu.

27. Síťová žebrová klenba při hlavním portálu, svorníky s dekorem pětistých růží.

28. Náhrobník Doroty Khernové na opěrném pilíři presbytáře, jihovýchodní strana kostela.

29., 30. Opisy náhrobníku.

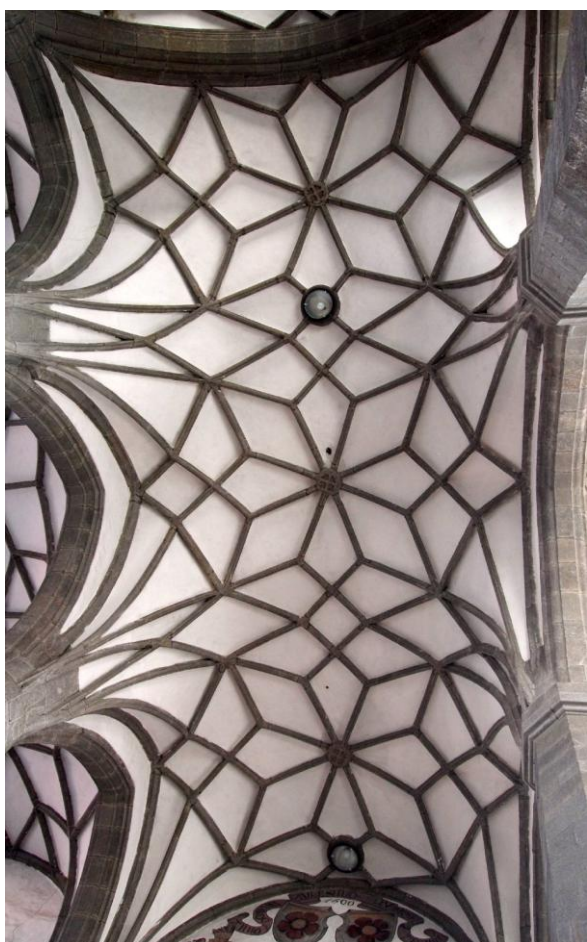

LETA · 1570 · WE CZ
 TWRTEK · PRZED MAV
 DROSTI · BOZI · VMRZE
 LA · GEST · POCTIWA · DO
 ROTHA · WACLAWA · KHE
 RNA · MANZELKA · DCERA
 MICHALA · HILIPRATA ·
 A · TVTO · TIELO · GEGI ·
 W · PANV · ODPOCIWA · NA
 D · GEGI · DVSSI · PAN · BVOH
 RACZ · SE · SMILOWATI · A · W · D
 EN · WZKRZISSENI · TIEL · M
 RTWICH · K · ZIWOTV · WIEC
 ZNE MV · ZASE · WSTATI · AMEN.

31. Kruchta s varhany, otevřená předsíň.

33. Hvězdová žebrová klenba hlavní lodi.

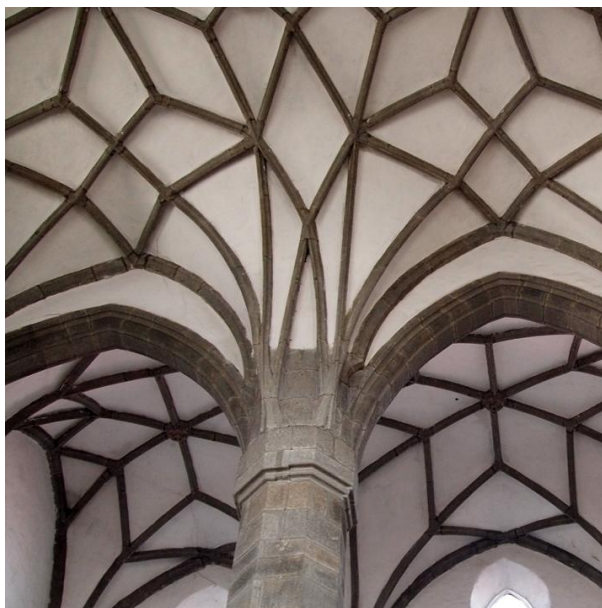

32. Presbyterium s hlavním oltářem. Vítězný oblouk.

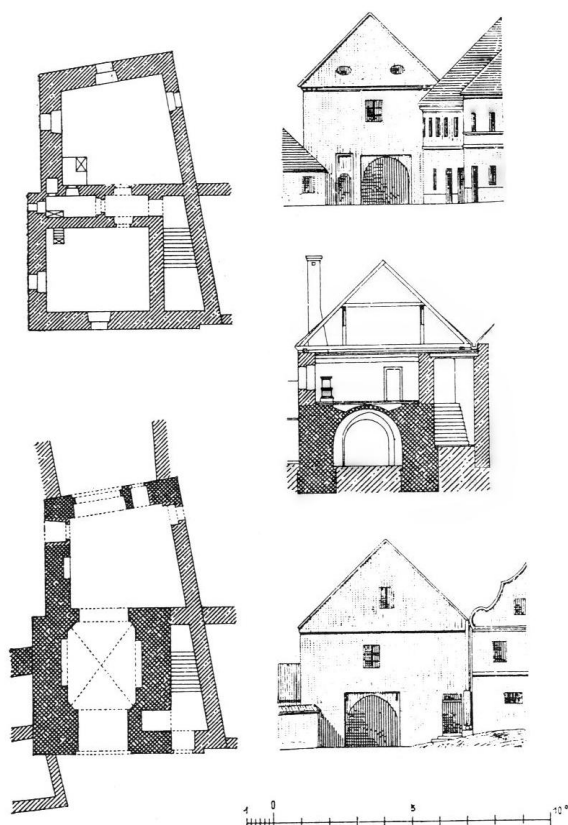
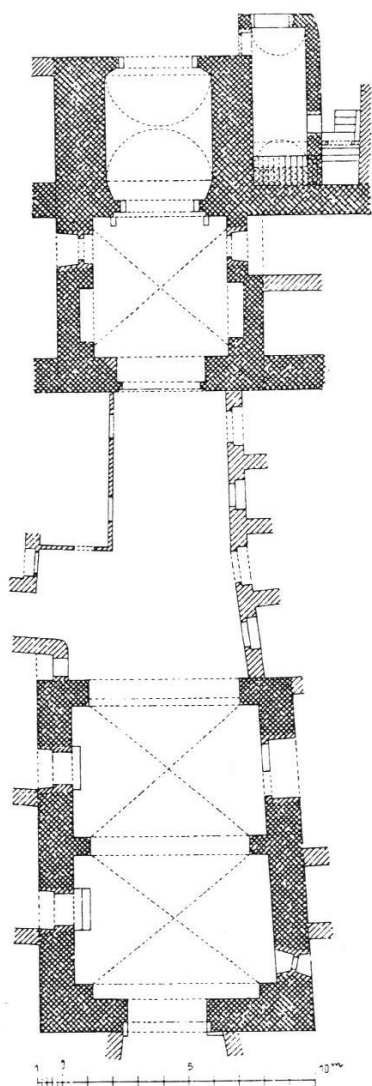
34. Pohled na pilíře levé boční lodi, patrné osekane klenební patky a římsy.

35. Detail hladké hlavice sloupu, přetínání žebér vrůstajících do pilíře.

Městské brány a opevnění

36. ↑ Půdorys Dolní brány - Písecká brána.

37. Horní brána - Pasovská, snesena r. 1859. Od shora dolů: půdorys patra, půdorys přízemí, pohled zvenčí, průřez, pohled vnitřní.

38. Průčelí Dolní - Písecké brány.

39. Pohled od jihovýchodu.

40. Detail rožmberského jezdce.

41. Pohled do průchodu vnější budovy.

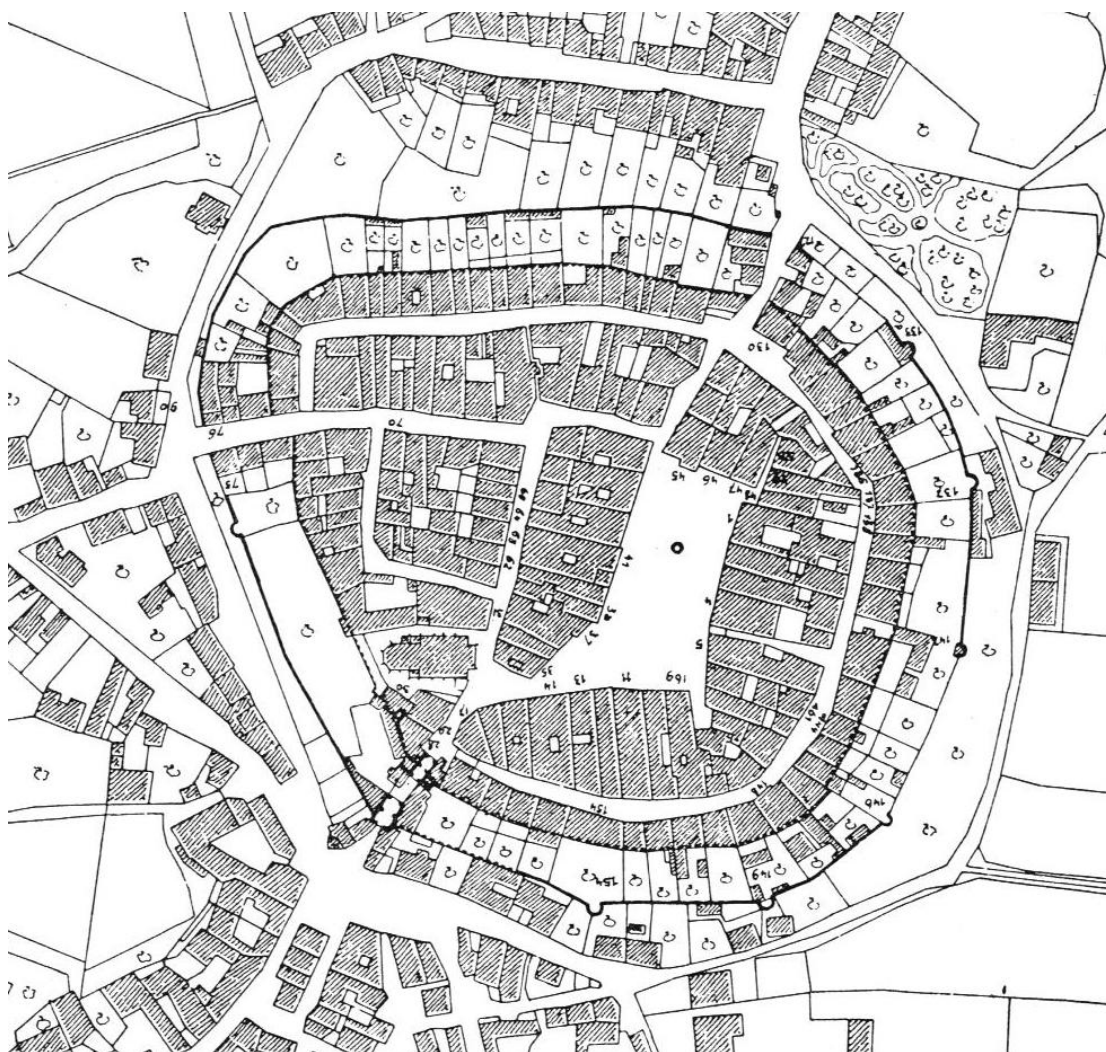
42. Pohled na Píseckou bránu z Kostelního náměstí.

43. Letecký pohled na historické jádro Prachatic s hradbami a baštami.

44. Plán města Prachatic z roku 1837.

Současný stav vybraných dochovaných bašt:

45. Bašta v areálu hospicu sv. Jana N. Neumanna.

48. Bašta Helvít.

46. Bašta v areálu hospicu sv. Jana N. Neumanna.

47. Bašta patřící k č. p. 149.

49. Bašta při č. p. 154.

Stará radnice

50. Budova radnice, souč. stav. Pohled na čelní fasádu.

51. Nejstarší dochovaná fotografie Staré radnice, stav před rokem 1884.

52. Půdorys: přízemí, I. patro, II. patro, průřez.

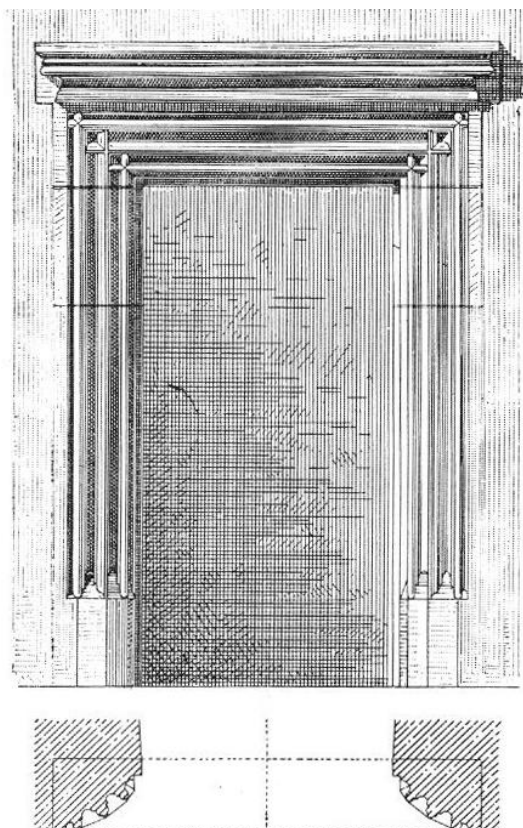
53. Pohled do dvora radnice. Původní schodiště připomínají již jen dva sloupy.

54. Hlavní vchod radniční budovy. Portál zdobí žulová bosáž a rollwerková kartuš se znakem města.

55. Kamenný portál k síni přízemí. Patrna gotická profilace přetínavého ostění, avšak celek s naddveňní římskou již směřuje k renesančnímu pojetí.

56. Nákres portálu.

57. Freska znázorňující křivého soudce, r. 1571.

58. Předloha k radničnímu výjevu z Tance smrti, Hans Holbein mladší, r. 1538.

59. Výjev s námětem křivého soudce, r. 1571.

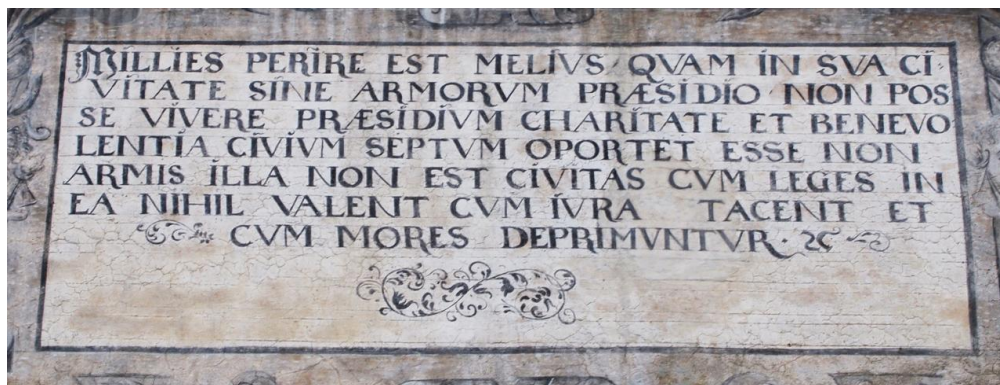
60. Předloha k radničnímu výjevu z Tance smrti, Hans Holbein mladší, r. 1538.

61. Alegorická postava rožmberské štědrosti.
Pod výjevem latinské dvojverší.

62. Rožmberský erb.

63. Jedna z tabulek nesoucí
latinské poselství vztahující se
k životu v obci.

64. Ukázka vyplněných dotazníků k vlastnímu výzkumnému projektu *PC: uživatelská praxe žáků II. stupně ZŠ*, semestrální práce pro sem. KPE/MPPZ. AR 2013/14 ZS, JCU. Vedoucí práce: Mgr. Alena Nohavová, Ph.D.

Dobrý den,
děkuji, že věnujete čas mému dotazníku. Výsledky tohoto výzkumu pomohou objasnit uživatelskou praxi žáků II. stupně ZŠ na počítačích. Výzkum bude publikován v rámci Jihočeské univerzity a poslouží výhradně ke studijním účelům. Dokončen by měl být na začátku ledna 2014 a posléze budou jeho výsledky a celé znění k dispozici ve vaší školní kanceláři.
Celý dotazník je anonymní, prosím neuvádějte své jméno. Uveďte prosím pouze věk, vaši pohlaví a třídu, kterou navštěvujete. Žádná odpověď není správná nebo špatná, za vyplnění nebudete nijak trestáni, prosím, snažte se odpovídat upřímně, podle toho, která odpověď ve vašem případě nejvíce platí. Je možné zakroužkovat i více odpovědí.

Děkuji, Bc. Stanislava Kopačková

Věk: 15
pohlaví: děvče chlapec (zakroužkuj hodící se)
třída, kterou navštěvuješ: IX. A.

1. Tvůj přístup k počítači: (můžeš zakroužkovat i více odpovědí)

- a) mám vlastní počítač
 b) sdílím ho se sourozenci/sourozenci
 c) rodiče mi půjčují jejich počítač
 d) doma přístup k počítači nemám, doma na něm nepracuji
 e) počítač používám ve škole (hodiny informatiky)
 f) k počítači se dostanu jinde (napíš kde:)
2. Když používáš počítač: (u každé možnosti prosím udělej křížek v políčku 0-5, podle toho, jak moc ta možnost pro tebe platí)

- 0 = vůbec pro mě neplatí, tuhle činnost na PC nedělám
 1 = tuhle činnost na PC provádím opravdu velmi zřídka
 2 = tohle dělám zřídka
 3 = tohle na PC provádím spíše častěji
 4 = tuto činnost na PC dělám opravdu velmi často
 5 = tahle možnost pro mě platí úplně, na PC se věnuji pouze této činnosti

	0	1	2	3	4	5
hrají hry, sledují filmy, pouštím si hudbu						X
připravuji se do školy - píšu si referáty, vyhledávám informace, dělám DÚ, apod.		X				
vyhledávám si zajímavé informace ze světa - čtu online knihy, časopisy, noviny, apod.	X					
komunikuji s přáteli přes Skype, ICQ, Facebook, popř. skrze další soc. síť						X
jiná činnost na PC (napíš jaká)	X					

3. Na počítači strávíš denně: (napíš kolik hodin pro všední den a pro víkend, popř. jiný den volna - jako jsou prázdniny apod.)

- A. pracovní dny: a) 0h b) 1h c) 2h d) 3h e) 4h f) více h (napíš kolik.....)
 B. dny volna: a) 0h b) 1h c) 2h d) 3h e) 4h f) více h (napíš kolik.....)

4. Rodiče tvůj pobyt na počítači (můžeš zakroužkovat více odpovědí)

- a) schvalují
 b) schvalují, ale omezují čas strávený na něm
 c) protestují proti němu, spíše ho neschvalují
 d) používají ho proti tobě jako „páku“ (typu: Když si neopravíš známky na vysvědčení, nebuduje nový počítač; Když si neuklidíš pokoj, nesmíš na počítač; Když budeš hodný, dostaneš k Vánocům/narozeninám nový počítač...)
 e) nijak nekomentují, je to tvoje záležitost

5. Máš aktivní profil na Facebooku, popř. jiné soc. síti? Pokud ano, kolik hodin denně v průměru jsi na těchto sítích? (opět můžeš označit i více odpovědí)

- a) ano, Facebook používám a jsem na něm denně: 1h; 2h; 3h; 4h; více (napíš kolik.....)
 b) ne, žádnou sociální síť nepoužívám
 c) ano, používám tuto síť / tyto síťe:
 a) trávím na nich denně: 1h; 2h; 3h; 4h; více (napíš kolik.....)

6. Je nový počítač něco, co by sis přál dostat k Vánocům?

- a) ano, to bych si velmi přál
 b) spíš bych si to přál
 c) neumím se rozhodnout, je mi to vcelku jedno
 d) spíše ne
 e) určitě ne, po PC doopravdy netoužím

7. Dovedeš si představit život bez svého počítače?

- a) rozhodně ne
 b) spíš ne
 c) nevím, nedovedu to posoudit
 d) spíše ano, dovedu si život bez svého počítače představit
 e) rozhodně ano, dovedu si představit život bez svého počítače, není pro mě až tak důležitý

8. Dovedeš si představit život bez internetu?

- a) rozhodně ne
 b) spíše ne
 c) nevím, nedovedu to posoudit
 d) spíše ano
 e) rozhodně ano

9. Když chceš jít doma na počítač:

- a) musíš se zeptat rodičů, máte doma pravidla, kdy můžeš a kdy nemůžeš
 b) můžeš si ho zapnout, kdy se ti zachce
 c) jiné:

10. Čemu se rád věnuješ, mimo používání počítače?

- a) dělám sport
 b) chodím na výtvarné/hudební/zájmové kroužky
 c) čtu si knihu
 d) jsem s kamarády
 e) jiné (vypiš).....

11. Myslíš, že ti hodiny informatiky přinášejí pro tebe důležité, užitečné znalosti a informace?

- a) ano, pak je používám i mimo školu
 b) spíše ano, ale mimo školu je nevyužiji
 c) nedovedu posoudit
 d) spíše ne, to, co potřebuji, už umím sám
 e) rozhodně ne, tyhle hodiny jsou pro mě ztráta času